

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa
(Specializacija – socialinių projektų vadyba)

Diana Norkaitienė

**INDIVIDUALIOS SOCIOEDUKACINĖS PAGALBOS TEIKIMO
MODELIAVIMAS VAIKAMS, PATIRIANTIEMS SMURTĄ MOKYKLOJE**

Magistro darbas

o darbo vadovė
dr. I. Baranauskienė

Magistr
prof.

2011

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė smurto poveikio vaiko psichosocialiniam vystymuisi analizė, aptartas socioeducacinės pagalbos organizavimas mokykloje: socialinio pedagogo funkcijos socialinės pedagoginės pagalbos teikimo procese, bendradarbiavimo su vaiko šeima svarba, individualaus darbo su ugdytiniu metodika.

Magistro darbo tikslas - parengti efektyvios individualios socioeducacinės pagalbos modelį vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje, jį įgyvendinti ir aptarti, išryškinant pastarojo privalumus bei atskleidžiant trūkumus.

Iškelta hipotezė, jog vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje, socioeducacinė pagalba teikiama nepakankamai. Rekomenduojamas pagalbos modelis optimatizuos efektyvios socialinės pedagoginės pagalbos teikimą skriaudžiamiems mokiniams.

Anketinės apklausos metodu buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - išanalizuoti smurto formų paplitimo reiškinį šeštų klasių mokinių tarpe, išsiaiškinti, ar prievartą patiriantiems moksleiviams suteikiama pakankama socioeducacinė pagalba. Atlikta statistinė duomenų analizė.

Tyrime dalyvavo 123 šeštų klasių moksleiviai.

Empirinėje dalyje nagrinėjama smurto paplitimo vaikų tarpe bei socioeducacinės pagalbos teikimo situacija prievartą patiriantiems mokiniams. Tyrimu išsiaiškinta, jog socialinė pedagoginė pagalba teikiama nepakankamai, atrinkti 5 nuolat bendramokslių prievartą patiriantys vaikai, kurie mokykloje saugūs jaučiasi tik kartais arba iš viso tokiais nesijaučia. Šiems vaikams modeliuojamas individualios socioeducacinės pagalbos teikimo veiklos tyrimas. Parengtas veiklos tyrimo strateginis planavimas, individualių pokalbių metu atlikta tiriamųjų socialinė pedagoginė diagnostika, kuri leido išsiaiškinti prastą smurtą patiriančių vaikų psichologinę savijautą. Remiantis socialinės pedagoginės diagnostikos rezultatais, vaikams sudaryti individualūs socioeducacinės pagalbos planai, kuriuose iškelti tikslai, numatyti individualaus darbo su vaiku metodai, dalyvaujantys asmenys, jų veikla, atsakomybė, taip pat trumpai aprašyta darbo eiga. Pateikti pasiekti tiriamųjų rezultatai, remiantis jais, numatytos plano perspektyvos.

Įgyvendinus veiklos tyrimą, išryškėjo šie pastarojo privalumai ir trūkumai. Privalumai: *kompleksiškumas, veiksmingumas, individualumas bei metodų įvairovė*. Trūkumai: *trumpa veiklos tyrimo trukmė, sudėtingas veiklos derinimo procesas*.

Esminiai žodžiai: smurtas, socioeducacinė pagalba, individualus darbas, veiklos tyrimas.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. SMURTO SAMPRATA. VAIKŲ, PATIRIANČIŲ SMURTĄ PSICHOLOGINĖS – SOCIALINĖS PROBLEMOS.....	8
1. 1. Smurto sąvoka ir rūšys.....	8
1. 2. Smurto neigiami padariniai vaiko psichosocialiniam vystymuisi.....	14
2 skyrius. SOCIOEDUKACINĖS PAGALBOS ORGANIZAVIMAS MOKYKLOJE.....	18
2. 1. Socioedukacinės pagalbos reglamentavimas švietimo įstaigoje.....	18
2. 2. Socialinio pedagogo kaip organizatoriaus funkcijos socioedukacinės pagalbos teikimo mokykloje procese.....	20
2. 3. Mokyklos bendruomenės ir vaiko tėvų bendradarbiavimo svarba socioedukacinėje veikloje.....	24
2. 4. Individualus darbas - vienas iš socialinio pedagogo socioedukacinės pagalbos teikimo metodų.....	26
3 skyrius. SMURTO PAPLITIMO MOKYKLOJE IR SOCIOEDUKACINĖS PAGALBOS TEIKIMO PRIEVARTĄ PATIRIANTIEMS MOKINIAMS SITUACIJA.....	30
3. 1. Tyrimo metodologija ir eiga.....	30
3. 2. Tyrimo imties charakteristika.....	31
3. 3. Smurto paplitimas mokykloje.....	35
3. 4. Socioedukacinės pagalbos teikimo situacija.....	40
3. 5. Tyrimo apibendrinimas.....	47
4 Skyrius. INDIVIDUALIOS SOCIOEDUKACINĖS PAGALBOS TEIKIMO MODELIAVIMAS VAIKAMS, PATIRIANTIEMS SMURTĄ MOKYKLOJE	49
4. 1. Veiklos tyrimo metodologija.....	49
4. 2. Probleminės vaiko situacijos tyrimas.....	51
4. 2. 1. Socialinės pedagoginės diagnostikos tikslas, metodai, vertinimo rodikliai.....	51
4. 2. 2. Socialinės pedagoginės diagnostikos rezultatai.....	53
4. 2. 3. Veiklos tyrimo apibendrinimas.....	56
Išvados	58
Literatūra	59
Summary	64
Priedai	65

ĮVADAS

Mokslinis aktualumas. Mokykla – antroji vaiko bendruomenė, į kurią jis patenka po šeimos, ir kurioje socializuojasi, įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius (S. Dapkienė, 2002). Vaiko atėjimas į mokyklą suteikia pastarajam daug naujų galimybių, kita vertus, ugdymosi įstaigoje vaikas neišvengiamai susiduria su įvairiomis problemomis. Viena jų – smurtas. Pastarasis reiškinyms mokyklose tarp moksleivių tampa vis aktualesne problema. Lietuvos socialinių pedagogų atlikti tyrimai rodo, jog 70 proc. vaikų mokykloje patiria patyčias. Pasaulinės sveikatos organizacijos duomenimis, Lietuvoje patyčias patiria apie 80 proc. berniukų ir apie 70 proc. mergaičių. Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenimis, kas trečias moksleivis bent kartą yra tapęs smurto auka. Smurtas mokyklose yra labai rimta ne tik mokyklos bendruomenės, bet ir visos visuomenės problema. Nei fizinis, nei psichologinis smurtas institucijoje, kurioje žmogus įgyja ne tik žinių, bet ir kuria pagrindą savo gyvenimui, neturėtų būti pateisinamas. Įvairių šalių mokslininkų tyrimai rodo, kad moksleivių tarpusavio santykiai, statusas turi įtakos ne tik mokinio pažangumui bei intelektui, bet dažnai ir jo fiziniam ir psichiniam vystimuisi. Vaikai nuolat patirdami patyčias, grasinimus, seksualinį priekabiavimą ar kt. smurto išraiškas, negali tinkamai funkcionuoti mokykloje, sutrinka jų socializacijos sėkmingumas, gali įgyti psichologinių traumų: baimingumą, nepasitikėjimą savimi ir kitais, nerimą, depresiją, elgesio pakitimus, bendravimo sutrikimus ir kt., todėl mokykla, kaip pagrindinė vaiko socializacijos institucija, sparčiai reaguodama į nūdienos iššūkius, kintančius visuomenės poreikius, siekdama sudaryti palankias sąlygas kiekvieno vaiko socializacijai, privalo priimti vis daugiau socialinių funkcijų, kurių veiksmingas realizavimas kartu su socialinę pagalbą teikiančiomis tarnybomis, sveikatos priežiūros ir teisėtvarkos institucijomis, mokinio tėvais ir mokytojais užtikrintų kokybišką bei visapusišką socialinės pedagoginės pagalbos vaikams teikimą (V. Targamadzė, D. Valeckienė, E. Kvieskienė, 2008).

Mokslininkai J. Vaitkevičius (1995), L. A. Beliajeva ir M. A. Beliajeva (1998), V. Kučinskas, R. Kučinskienė (2000), L. I. Aksenova (2001), L. V. Mardachajiev (2002), J. Oliferenko, T. I. Šulga, I. Dementjeva (2002), M. A. Galaguzova (2002), A. V. Mudrik (2002), G. Kvieskienė (2005) ir kt. analizavo socialinės pedagoginės pagalbos sampratą, akcentavo socioedukacinės pagalbos veiklos kryptingumą, orientaciją į tam tikras grupes bei profesionalų, teikiančių socialinę pedagoginę pagalbą, svarbą.

Smurto temą bendraamžių tarpe, psichologinę, seksualinę prievartą mokyklose, smurto neigiamas pasekmes vaiko psichofiziniam bei psichosocialiniam vystimuisi, didėjančią smurto tarp bendraamžių problematiką analizavo Lietuvos ir užsienio autoriai: R. Žukauskienė (1997), M. Barkauskaitė (1999), A. Markevičienė, V. Blažys, (2000), J. Makari (2000), R. Prakapas (2001), B.

Kairienė (2002), Gilligan (2002), J. Gincman (2002), R. H. Lock ir M. L. Trautman (2002), A.D. Pellegrini ir J.D. Long (2002), A. Didžiokienė, N. Žemaitienė (2005), N. Grigutytė, S. Kemerienė, E. Karmaza (2007) ir kt.

Taigi galima teigti, jog smurtas moksleivių tarpe yra iš ties aktuali šių dienų problema, nagrinėjama daugelio autorių ir pripažįstama veiksmingų pagalbos metodų reikmė.

Praktinė darbo reikšmė:

1. Tyrimas informuos mokyklos pedagogus apie smurto apraiškų paplitimą šeštų klasių moksleivių tarpe, taip pat atskleis, ar nuo bendramokslų prievartos kenčiantiems vaikams suteikiama pakankama socioedukacinė pagalba.
2. Mokyklos pedagogai, pasinaudoję individualios socioedukacinės pagalbos teikimo vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje, modelio atskleistais trūkumais bei privalumais, galės patobulinti efektyvios socioedukacinės pagalbos teikimą.

Probleminiai klausimai:

1. Kokios smurto apraiškos tarp moksleivių paplitusios mokykloje?
2. Ar mokiniams, patiriantiems smurtą mokykloje suteikiama individuali socioedukacinė pagalba?
3. Ar rekomenduojamas pagalbos modeliavimas yra efektyvus?

Tyrimo objektas – individuali socioedukacinė pagalba smurtą patiriantiems vaikams.

Hipotezės. Tikėtina, jog vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje, socioedukacinė pagalba teikiama nepakankamai. Pasiūlytas pagalbos modelis optimatizuos efektyvios socialinės pedagoginės pagalbos teikimą skriaudžiamiesiems mokiniams.

Tyrimo tikslas – parengti efektyvios individualios socioedukacinės pagalbos modelį vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje, jį įgyvendinti ir aptarti, išryškinant pastarojo privalumus bei atskleidžiant trūkumus.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti smurto sąvoką, jo rūšis;
2. Išsiaiškinti smurto neigiamus padarinius vaiko psichosocialiniam vystimuisi.
3. Apžvelgti socioedukacinės pagalbos organizavimą mokymosi institucijoje.
4. Išsiaiškinti smurto raiškų paplitimą mokinių tarpe, ar prievartos atveju vaikams suteikiama socioedukacinė pagalba.
5. Apibendrinti tyrimo rezultatus.
6. Parengti individualios socioedukacinės pagalbos modelį smurtą patiriantiems vaikams, jį įgyvendinti.
7. Iširti pasiūlyto pagalbos modelio efektyvumą.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros ir šaltinių analizė.

- Standartizuota kiekybinė anketinė apklausa mokiniams, siekiant išsiaiškinti smurto apraiškų paplitimą mokykloje, ar nuo prievartos nukentėjusiems vaikams suteikiama socioedukacinė pagalba.
- Matematinė-statistinė tyrimo duomenų analizė ir tyrimo rezultatų įvertinimas.
- Veiklos tyrimo įgyvendinimas, siekiant išryškinti pasirinkto individualios socioedukacinės pagalbos modelio privalumus bei trūkumus.

Tyrimo bazė ir dalyviai. 123 šeštų klasių mokinių kiekybinė anketinė apklausa vyko 2011 m. kovo mėnesį, Šiaulių miesto „Romuvos“ pagrindinėje mokykloje. Veiklos tyrimas su 5 vaikais - 2011 balandžio mėnesį.

Pagrindinės sąvokos

Bendradarbiavimas – tai darbas kartu su kitais, siekiant bendro tikslo, sutelkiant intelektines jėgas, padedant vienas kitam (O. Merfeldaitė, 2006).

Individualus darbas – tai veiklos kryptis, naudojama socialinių pedagogų, teikiančių pagalbą individualiai vaikams, jų šeimoms, sprendžiančių psichologines, socialines problemas, palaikančių individualų ryšį su jais (C. Johnson, 2001).

Konsultavimas – sąvoka, neturinti griežto apibrėžimo. Įvairių šalių mokslininkai pateikia daug profesionalaus konsultavimo apibrėžimų. Apibendrinant įvairius požiūrius galima teigti, jog konsultuoti (patarti) – tai padėti kitam mokytis ar plėtoti savo žinias, įgūdžius, nuostatas, vertybes (J.Černeckienė, 2007).

Planas - darbo instrumentas, kuriuo naudojasi tyrėjas. Tai geriausias būdas pasiekti maksimalių rezultatų minimaliomis jėgų sąnaudomis. Plano sudarymas padeda logiškai sutvarkyti tyrimą, kurį lemia darbo eigoje gauti rezultatai ir naujai iškilę sunkumai (I. Leliūgienė, 2002).

Socialinis pedagogas - specialistas, padedantis ugdytiniams geriau adaptuotis ir integruotis visuomenėje, konkrečioje bendruomenėje, pagal galimybes tapti savarankiškiems ir išsilavinusiems (J.Vaitkevičius, 1995).

Socialinė pedagoginė diagnostika – tai specialiai organizuotas pažinimo procesas, kurio metu vyksta rinkimas informacijos apie socialinių, psichologinių ir pedagoginių veiksnių įtaką asmenybei (J. Černeckienė, 2007).

Socioedukacinė (socialinė – pedagoginė) pagalba – tai mokyklos darbuotojų tikslinga, organizuota veikla, susijusi su mokinių socialinių bei pedagoginių poreikių tenkinimu (Švietimo įstatymas, 21 str., 1 dalis, 2003; Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai, 2004).

Socialinės pedagoginės pagalbos komanda – tai tam tikrų įgūdžių turinti nedidelė žmonių grupė, kurios darbo tikslas – moksleivių savęs vertinimo didinimas, akademinų laimėjimų gerinimas,

socialinių įgūdžių mokymas ir veiklos koordinavimas institucijos viduje, bendruomenėje, regione bei nacionaliniu lygmeniu (O. Merfeldaitė, 2006).

Smurtas - tai šiurkšti prievarta, fizinės ir emocinės kančios, kurių tikslas priversti savo auką kentėti ir įgyti jos atžvilgiu ypatingą galią (J. Černeckienė, 2007).

Fizinis smurtas – tai smurtautojo veiksmai, dėl kurių sutrikdoma asmens sveikata, jis susargdinamas arba sužalojamas jo kūnas, pažeidžiamas audinių (organų) vientisumas arba sutrikdomos jų funkcijos (G. Kvieskienė, 2000).

Emocinis smurtas – tai toks asmenų elgesys, kuriuo jie stengiasi sunaikinti teigiamą vaiko požiūrį į save, tai vaiko atstūmimas, menkinimas, nuolatinis žeminimas, socialinė izoliacija, gąsdinimas palikti, nuolatinis dėmesio nekreipimas (A. Markevičienė, V. Blažys, 2000).

Seksualinis smurtas- tai bet koks seksualinis elgesys arba tokio elgesio skatinimas tikslui pasiekti naudojimas, įkalbinėjimas, skatinimas, viliojimas arba prievarta, išprievartavimas, kankinimas, prostitucija, kita vaiko išnaudojimo forma ir kraujomaiša (R. Žukauskienė, 2006).

Žaidimų terapija - tai savarankiška, iš vidaus kylanti motyvuota dvasiškesniausia ir tyriausia vaiko veikla. Tai dinamiškas, kintamas procesas. Jis stimuliuoja vaiko augimą, skatina smalsumą, norą aktyviai tyrinėti, eksperimentuoti, domėtis ženklais ir simboliais (N.Grinevičienė, 1999).

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 4 skyriai (Du skyriai - teorinės dalys, kuriose analizuojama smurto sąvokos samprata, formos, padariniai vaiko psichosocialiniam vystymuisi bei socioeducacinės pagalbos reikšmė ir organizavimas ugdymo įstaigoje. Trečioje empirinėje dalyje analizuojami Šiaulių “Romuvos” pagrindinėje mokykloje smurto paplitimo šeštų klasių mokinių tarpe bei socioeducacinės pagalbos teikimo situacija, pateikiamas tyrimo apibendrinimas. Ketvirtoje dalyje modeliuojamas penkiems nuolat smurtą patiriantiems mokiniams individualios socioeducacinės pagalbos teikimo veiklos tyrimas), darbo pabaigoje formuluojamos veiklos tyrimo išvados, pateikiamas naudotos literatūros sąrašas, kurį sudaro 86 šaltiniai, santrauka anglų kalba (summary). Empirinio tyrimo duomenis iliustruoja 21 paveikslas, veiklos tyrimą – 1 lentelė ir 3 paveikslai. Darbe pateikti 3 priedai (anketa, M.Rozenberg klausimynas (*savęs vertinimui*), 5 individualūs socioeducacinės pagalbos teikimo vaikams planai). Visa darbo apimtis - 64 puslapiai.

1 skyrius. SMURTO SAMPRATA. VAIKŲ, PATIRIANČIŲ SMURTĄ PSICHOLOGINĖS – SOCIALINĖS PROBLEMOS

1. 1. Smurto sąvoka ir rūšys

Mes gyvename laikmetyje, kuriame daug smurto ir prievartos. Apie tai liudija televizijos, radijo, laikraščių skelbiamos suvestinės, analizės, komentarai ir pan. Todėl dalis žmonių pritaiko teorines žinias, įgytas žiūrint siaubo filmus, spektaklius, praktikoje, tai yra, plėšia, prievartauja, naikina, žudo ir pan. V. Kučinsko ir R. Kučinskienės (2000) nuomone, smurtaujama siekiant priversti savo auką kentėti ir taip įgyti jos atžvilgiu ypatingų galių – pasisavinti jos turta, darbą, sugebėjimus, įgyti nuolankumą, paklusnumą, atsidavimą, pasidavimą, suteikti jai nemalonius išgyvenimus, sužalojimus, nesveikatą ar net atimti gyvybę. Smurto sąvoką mokslininkai papildė dar vienu aspektu – smurtavimo tikslais ir apibrėžia smurtą kaip vieno žmogaus (žmonių grupės) veiksmo prieš kitą žmogų (žmonių grupę) iš to turint kokios nors naudos ir pasitenkinimo. Jie taip pat nurodo, kad smurtavimas gali būti nukreiptas ne tik į kitus, bet ir save – pasireikšti kaip savigriova.

Plačiąja prasme smurtas apibūdinamas kaip fizinė, psichologinė, emocinė, seksualinė prievarta bei žmogaus nepriežiūra. (L. Abromaitienė, G. Liaudinskienė, 2004.). Smurtas ir prievarta vyksta tada, kai stiprusis silpnesniojo atžvilgiu rodo savo pranašumą. Smurtas ir prievarta – sąvokos dažniausiai vartojamos nagrinėjant smurtinius nusikaltimus. Literatūroje ir šiame darbe šios sąvokos sąlyginai vartojamos kaip sinonimai, nors teisinėje kalboje rekomenduotina vartoti “prievartos” terminą, nes kalbama apie teisinę aukos ir smurtautojo konflikto nagrinėjimą, kai vertinami vieno asmens (smurtautojo) veiksmų kito asmens (aukos) atžvilgiu pobūdis, priežastys ir padariniai. (V. Justickis, 2001).

Prievarta, anot V. Kučinsko, R. Kučinskienės (2000), – tai sąmoningas prievartautojo veiksmas prieš savo auką, kuriuo įveikiamas jos priešinimasis paklusti primetamai valiai, norams, reikalavimams, poveikiams ir pan. Kitaip tariant, „smurto metu asmuo paverčiamas negyvu objektu“ – taip aukos būseną taikliai nusako A. Markevičienė ir V. Blažys (2000). Šie mokslininkai pateikia tokį smurto apibrėžimą: smurtas – tai fizinės ir emocinės kančios, sužalojimas, panaudojant jėgą, turint tikslą ką nors fiziškai ar psichologiškai paveikti, prievartinis asmens laisvės suvaržymas, stipriai įtakojant normalią egzistenciją. Tai bene išsamiausias smurto sąvokos apibrėžimas. Jis papildomai įveda naują kategoriją, tai yra, tikslą psichologiškai paveikti.

„Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ (2002) aiškina: smurtas – tai šturkšti prievarta. Prievarta – tai jėgos vartojimas, vertimas ką daryti. Vadinasi, smurtas – tai šturkštus jėgos vartojimas.

Dauguma autorių, apibūdinami smurtą, akcentuoja du pagrindinius kriterijus – tai asmens ketinimus ir jo veiksmų pasekmes.

Smurto sąvoka, kaip minėjau, apima ne tik fizinį smurtą. Jei smurtą suvoksime vien kaip fizinį veiksma, kurį yra lengviau pamatyti, įvardinti, tuomet už sąvokos ribų lieka tokie sąmoningai žalojantys veiksmai kaip įžeidinėjimai, paskalų skleidimas ir panašiai. Taip pat nagrinėjama sąvoka apima ne tik smurtą prieš pavienį asmenį. Išpaišytos mokyklos sienos, sąmoningas vadovėlių ar kito mokyklos inventoriaus gadinimas – tai irgi smurtas. Galbūt vandalizmą irgi galime vadinti smurtu. Pasak E. Karmazos, N. Grigutytes bei E. Karmazės (2007), yra labai svarbu nuspręsti, kuriuo momentu tam tikri veiksmai tampa smurtu. Beveik kiekvieną dieną mus kas nors įskaudina. Tad turime atsakyti sau, ar smurtas – tiek išties skaudūs smūgiai, įžeidimai ar socialinės provokacijos. Taigi Smurtas - tai visos seksualinės prievartos apraiškos, fizinė ir(ar) emocinė prievarta, veiksmai kurie sukelia psichologinį ir fizinį skausmą.

Smurto sąvoka, reikia pažymėti, eina greta su priekabiavimo terminu. A. Mellor (1990) priekabiavimą apibrėžia kaip ilgalaikę pasikartojančią fizinę ar emocinę prievartą prieš vieną ar keletą asmenų, kurie negali patys apsiginti priekabiavimo situacijoje. Priekabiavimas gali būti apibrėžiamas kaip sistemingas piktnaudžiavimas valdžia (Smith, Sharp, 1994). Anot J. Dawkins (1995), priekabiavimas – tai pasikartojantis tyčinis, neišprovokuotas šiurkštus elgesys, naudojamas vieno ar grupės vaikų su tikslu sukelti kitam vaikui skausmą ar kančią. R. H. Lock ir M. L. Trautman (2002), priekabiavimui taiko tokį apibrėžimą: tai vieno ar grupės žmonių jėgos prieš kitą asmenį naudojimas su tikslu sukelti tam asmeniui skausmą ar kokią nors žalą. A.D. Pellegrini ir J.D. Long (2002), teigia, kad priekabiavimas – tai agresijos forma, kuri yra naudojama sąmoningai, apgalvotai ir dažniausiai kyla be jokios išorinės provokacijos ar grėsmės (V. Targamadzė; D. Valeckienė, 2007). Tačiau dažniausiai vartojamas yra norvegų tyrinėtojo D. Olweus (1993) pateiktas priekabiavimo reiškinių apibrėžimas: priekabiavimu vadinamas toks elgesys, kai prieš vaiką nuolat atliekami negatyvūs veiksmai. Negatyvūs veiksmai yra apibrėžiami kaip tyčiniai sąmoningi veiksmai, kurių tikslas įskaudinti kitą žmogų ar jam sukelti diskomfortą ir šių veiksmų pagrindas – agresyvus elgesys nukreiptas į kitą asmenį

Dažnai su smurtu yra tapatinamos ir patyčios, o „patyčių“ bei „smurto“ sąvokos vartojamos sinonimiškai. Pažymėtina, jog, nepaisant egzistuojančio bendro tiek smurtinio elgesio, tiek patyčių požymių, šių dviejų sąvokų negalima tapatinti, nes smurtinis elgesys gali būti tik pavienis išpuolis, tuo tarpu patyčios yra nuolatinis, pasikartojantis elgesys. Be to, pasak Tedeshi, Delson, (1994), patyčių atvejais visuomet egzistuoja jėgos disbalansas, t.y. patyčių auka nusileidžia fizine ar psichologine jėga (V. Targamadzė; D. Valeckienė, 2007).

Kita vertus, dažnas patyčių termino atitikmuo – "priekabiavimas". Kaip matome tiek patyčiomis, tiek priekabiavimu įvardijami tyčiniai, pasikartojantys veiksmai, kuriuos, siekdamas įžeisti, įskaudinti kitą žmogų, sukelia psichologinę ar fizinę jėgos persvarą turintis asmuo.

Apibendrinant galima sakyti, kad apibūdinti smurto reiškinius gali pasirodyti labai paprasta, tačiau iš tikrųjų taip nėra. Viena vertus, negalima smurto vertinti vienareikšmiškai. Antra vertus, smurtas kaip ir priekabiavimas ar patyčios grindžiami vienu ir tuo pačiu turiniu – žmogiškąja agresija, kuri turi savo pradžią, dinamiką ir kulminaciją, vadinamą smurtu. Kitaip tariant, priekabiavimas, patyčios ir smurtas yra tik skirtingos to paties fenomeno – žmogiškosios agresijos – apraiškos. Taigi smurtas yra elgesys, kuris nukreiptas prieš kitą žmogų, siekiant jam sukelti diskomfortą, skausmą arba padaryti kokią nors kitą žalą. Pateikti apibrėžimų pavyzdžiai atskleidžia, kad smurto terminu gali būti įvardijamas bendras netinkamas kito asmens atžvilgiu veiksmas. B. Jokubaitė ir V. Sruoga (2002) išskiria emocinį, fizinį ir seksualinį smurtą. Panašių smurto formų aprašą pateikia A. Markevičienė ir V. Blažys (2000). Kiti autoriai: Ž. Arlauskaitė (1998), A. Kurienė (2007) aprašo daugiau smurto prieš vaikus formų, tačiau, kadangi šiame darbe orientuojamasi į smurto formų paplitimą mokykloje, todėl aptariamos tos smurto formos, kurių sąrašą pateikia B. Jokubaitė, V. Sruoga, A. Markevičienė ir V. Blažys.

Fizinis smurtas arba prievarta – tai smurtautojo veiksmai, dėl kurių sutrikdoma asmens sveikata, jis susargdinamas arba sužalojamas jo kūnas, pažeidžiamas audinių (organų) vientisumas arba sutrikdomos jų funkcijos (G. Kvieskienė, 2000). Pasak J. Černeckienės (2007), fizinis smurtas - tai mušimas ranka ar įvairiais daiktais, stumdymas, spardymas, bet koks skausmo sukėlimas. Ž. Arlauskaitė (2007) teigia, kad fizinis smurtas – tai veiksmai, kai tyčia žalojamas vaiko kūnas, kai sukeliama sveikatos ar raidos sutrikimai. A. Kurienės (2007) manymu, fizinis smurtas yra tada, kai kitas asmuo tyčia sukelia skausmą vaikui ar jį sužeidžia. Tai tokie veiksmai kaip mušimas, stumdymas, spardymas, deginimas, kandžiojimas, smauginimas, žnaibymas, badymas ir pan. Labai panašiai fizinio smurto sąvoką apibrėžia L. Bulotaitė, R. V. Pivorienė, N. Sturlienė (2001). Taigi fizinis smurtas - tai fizinės jėgos naudojimas, kai tokiu būdu žalojama vaiko sveikata, tai yra neatsitiktinė trauma, kuri gali būti vertinama kaip: lengva (keletas įdrėskimų, įbrėžimų, įpjovimų) vidutinė (daug subraižymų, nežymūs nudegimai, vienas lūžis), stipri (dideli nudegimai, CNS pažeidimai, daugybiniai lūžiai ar kita gyvybei pavojinga trauma), žiauri (mirtis kaip smurto pasekmė). Požymiai, kad vaikas patyrė fizinį smurtą: mėlynės, smūgių, sužalojimų pėdsakai, krūtinės ląstos, nugaros, sėdmenų, kojų, genitalijų srityje, veido patinimai, nudegimų žymės (pvz. nuo cigarečių) ant padų ir delnų, nudegimai ant krūtinės ląstos, kojų, pečių bei kitų kūno vietų, apgijusios žaizdos ar kraujosrūvos akių tinklainėje. Tuo tarpu labiausiai paplitusi smurto forma – emocinė (psichologinė) – nėra tokia akivaizdi, nes tokią prievartą patyrę mokiniai gali neparodyti jokių prievartos ženklų.

Emocinis smurtas – laikomas tikras ar tikėtinas stiprus, žalingas poveikis vaiko emocinei ir elgesio raidai, kurį sukėlė nuolatinis arba didelis emocinis žalojimas ar atmetimas. Jis pasireiškia asmens sugebėjimų, savęs vertinimo tyčiniu griovimu, menkinimu (R. Žukauskienė, 2006). Yra daugybė emocinio (psichologinio) smurto apibrėžimų: tai žmogaus niekinimas, keiksnojimas necenzūriniais žodžiais, žodinė agresija, baimės jausmo sukėlimas, gąsdinimas, grasinimai sužaloti auką arba jos artimuosius, nuolatinės įtampos, stresų sukėlimas, taip pat vertimas jaustis kaltu, nors tam nėra objektyvaus pagrindo (V. Justickis, 2001). Emocinis smurtas – tai judėjimo laisvę apribojantys veiksmai, nuvertinimo, menkinimo, žeminimo, šmeižto, padarymo atpirkimo ožiu, grasinimo, gąsdinimo, atskyrimo, kvailinimo ar kitokie ne fizinio kontakto priešiški elgsenos modeliai, keliantys ar sudarantys sąlygas sukelti žalą vaiko fizinei, emocinei, psichinei, dvasinei, moralinei ar socialinei sveikatai ir vystymuisi. Šie veiksmai yra sąmoningai atliekami asmens, turinčio tiesioginę valdžią, galią vaiko atžvilgiu ar vaiko pasitikėjimą (E. Karmaza, N. Grigutyte, E. Karmazė, 2007). Emocinis smurtas – tai toks asmenų elgesys, kuriuo jie stengiasi sunaikinti teigiamą vaiko požiūrį į save, tai vaiko atstūmimas, menkinimas, nuolatinis žeminimas, socialinė izoliacija, gąsdinimas palikti, nuolatinis dėmesio nekreipimas (A. Markevičienė, V. Blažys, 2000). Pasak V. Sruogos ir B. Jakubkaitės (2002), emocinis smurtas pasireiškia vaiko ar jo jausmų ignoravimu, nepagarba, išvaizdos, įsitikinimų, religijos, šeimos, artimųjų, finansinės ar socialinės padėties išjuokimu; nuolatinio nepripažinimu, nepritarimu, kritika, priekaištais, pasiekimų ar iniciatyvos nuvertinimu, nuolatinio nepalankumu, nedraugiškumu, grasinimais, įžeidinėjimais, tyčiojimusi, žeminimu, kaltinimais.

Lengvesnio psichologinio smurto formą dažnai apibrėžia patyčių terminas, nors pastarąjį apibrėžti gana keblu. Patyčios – tai tyčiniai, pasikartojantys veiksmai, kuriuos, siekdamas įžeisti, įskaudinti kitą žmogų, sukelia psichologinę ar fizinę jėgos persvarą turintis asmuo. R. Povilaitis ir J. Valiukevičiūtė (2006) patyčių reiškinį įvardija „priekabiavimu, priekabėmis, užgauliojimu, ujimu, kabinėjumusi, skriaudimu, pažeminimu, erzinimu.“ Patyčiomis galima vadinti tokį elgesį, kai vaikas tyčia žemina kitą vaiką ir elgesys liūdina tą vaiką, iš kurio tyčiojamas. Tai nėra humoras, nors aplinkiniams toks dalykas neretai gali atrodyti juokingas – kai juokaujama, linksma būna visiems žmonėms, tuo tarpu patyčių atveju vaikas, prie kurio priekabiaujama, jaučiasi įskaudintas. Patyčioms priskiriami tokie veiksmai: pravardžiavimas, erzinimas, pinigų atiminėjimas, kuprinės, sąsiuvinų ar kitų daiktų atiminėjimas, apkalbinėjimas, ignoravimas, gąsdinimas, pikty, erzinančių trumpųjų žinučių ar elektroninių laiškų siuntinėjimas, kiršinimas, nepagarbių gestų rodymas (Pellegrini, Long, 2002). Mokslinėje literatūroje galima aptikti keletą priekabiavimo formų apibūdinimų. Pavyzdžiui, B.J.Pearce (1998) išskiria tokias priekabiavimo formas: tiesioginis - kai auka yra puolama atvirai, į ją yra tiesiogiai nukreipta fizinė ar verbalinė agresija. Pvz., vaikas yra stumdomas, pravardžiuojamas, jam grasinama ir pan.; netiesioginis - kuris apima tokias formas kaip

izoliacija, išstūmimas ar atskyrimas nuo grupės, ignoravimas, neapykantos prieš vaiką kurstymas. Kiti autoriai - Mellor (1990), Dawkins (1995) ir kt. minėto reiškinių analizei pasitelkia kiek kitokią skirstymą: verbalinis ir rašytinis priekabiavimas: pravardžiavimas, negatyvūs komentarai, gąsdinimas, bauginantys telefono skambučiai ir elektroninio pašto žinutės; fizinis: stumdymas, kepštelėjimas, mušimas, kandžiojimas, plaukų pešiojimas, pliaukštelėjimai, spardymas, kito daiktų gadinimas, nepagarbių, žeminančių gestų rodymas; socialinis/santykių: apkalbinėjimas, asmeninės informacijos viešinimas, išskyrimas iš grupės, ignoravimas (V. Targamadžė; D. Valeckienė, 2007). Patyčių fenomenas yra labai dažnas Lietuvos mokyklose, nuolatinės nedidelės priekabės, pravardžiavimai, žeminimai yra daug dažnesni nei sunkios ar žiaurios smurto formos. Todėl patyčioms pastaraisiais metais skiriama daugiau dėmesio.

Seksualinė prievarta (smurtas) pasak R. Žukauskienės (2006) - tai bet koks seksualinis elgesys arba tokio elgesio skatinimas tikslui pasiekti naudojimas, įkalbinėjimas, skatinimas, viliojimas arba prievarta, išprievartavimas, kankinimas, prostitucija, kita vaiko išnaudojimo forma ir kraujomaiša. K. Miškinio (2003) teigimu, seksualinis smurtas – tai bet koks lytinis kontaktas tarp suaugusiojo ir vaiko, suaugusiajam siekiant seksualinio pasitenkinimo, ar bet koks lytinis kontaktas su vaiku, vartojant jėgą, grasinimus, meluojant, kad vaiko dalyvavimas toje veikloje yra nekenksmingas. Ši smurto forma neatsiejama nuo kitų prievartos formų, pavyzdžiui, fizinės arba emocinės, ypač kai kalbame apie seksualinį prievartavimą (tenkinimas lytinės aistros su žmogumi prieš jo valią oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu naudojant fizinį smurtą ar grasinant jį panaudoti, arba kitaip atimant galimybę priešintis arba pasinaudojant bejėgiška aukos būkle, taip pat tai privertimas lytiškai santykiauti (grasinant panaudoti smurtą, naudojant kitokią psichologinę prievartą arba pasinaudojus aukos priklausomumu privertimas lytiškai santykiauti arba kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu). Seksualinis smurtas – tai priklausomų raidos požiūriu vaikų ir paauglių įtraukimas į seksualinę veiklą, kuriai jie nėra pakankamai subrendę, kurią ne visai suvokia, į kurią nesugeba tinkamai reaguoti, kuri pažeidžia socialinius tabu ir kuria tvirkintojas siekia patenkinti savo seksualinius poreikius ar gauti su šia sritimi susijusį pelną (LR Vyriausybės nutarimas dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005-2007 metų programos patvirtinimo, 2005 m. gegužės 4 d. Nr. 491). Seksualinei prievartai priskiriami šie veiksmai: lytiniai santykiai su vaiku (incestas, išprievartavimas, mėginimas išprievartauti, seksualinis vaiko išnaudojimas), oralinis, analinis, genitalinis vaiko išnaudojimas, intymių vaiko kūno vietų lietimasis ar glostymas, masturbacija, apsinuoginimas ar apnuoginimas, lytinių organų demonstravimas, pornografinės literatūros ar filmų rodymas, vertimas filmuotis ar fotografuotis ir pan. R. Civinsko (2006) teigimu, mokykloje dažniausiai pasitaiko seksualinio priekabiavimo, kurį vaikai išreiškia žodžiu „kabinėjosi“, atvejų. Pastarasis terminas apibrėžiamas kaip nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu ir turintis daugybę formų. Tai

geidulingi žvilgsniai, švilpčiojimai, seksualinių ypatybių aptarinėjimas, tariamai atsitiktiniai prisilietimai prie įvairių kūno dalių, gašlūs ar grasūs laiškai, pasakojimai apie seksualinį išnaudojimą, pornografinio pobūdžio vaizdai, intymūs gestai, nepageidaujami prisilietimai bei apkabinimai, seksualinio pobūdžio veiksmai iš pasalų (pvz., griebiami už krūtinės ar sėdmenų), žeminantys juokeliai ar paveikslėliai, perdėtas, pašaipus mandagumas, viešas pažeminimas, įkyrūs nepadorūs telefono skambučiai, psichologinis spaudimas aukai bei seksualinė prievarta, seksualinių paslaugų siūlymas ir pan.

Kaip matyti iš pateiktų apibrėžimų, sąvokos *seksualinis smurtas* (prievarta) ir *seksualinis priekabiavimas* labai panašios. Jas vienija bendri veiksmai, tokie kaip įvairių kūno vietų lietimasis, pornografinių vaizdų demonstravimas ir kt. Tad kyla klausimas: kada tokie veiksmai traktuojami seksualinės prievartos terminu, o kada jie įvardijami kaip seksualinis priekabiavimas? Paaikškinimas slypi pačiose smurto bei priekabiavimo sampratos: smurtinis elgesys gali būti tik pavienis išpuolis, tuo tarpu patyčios ar priekabiavimas yra nuolatinis, pasikartojantis elgesys. Iš to peršasi išvada, kad jei pvz. mokykloje mokinys ar mokiniai nuolat demonstruoja seksualinio pobūdžio veiksmus kitam asmeniui, tai bus įvardijama seksualiniu priekabiavimu, jeigu tai buvo pavienis veiksmas, tai toks elgesys bus traktuojamas kaip seksualinė prievarta.

1. 2. Smurto neigiami padariniai vaiko psichosocialiniam vystymuisi

Fizinė prievarta yra labai pavojinga pirmiausia fizinės sveikatos atžvilgiu, nes neretai pasitaiko odos, kaulų lūžiai, traumos, galvos smegenų sutrenkimai. Kartais net nekalti pasistumdymai gali sukelti rimtas sveikatą trikdančias ar mirtimi gresiančias pasekmes. Be fizinių sužalojimų tokio pobūdžio smurtas sukelia menkavertiškumo, bejėgiškumo, nesaugumo jausmus, padidėjusį baimingumą, sutrikdo psichofizinį bei psichosocialinį vaiko vystymąsi (V. Sruoga, B. Jokubkaitė, 2002). Vaiko, patyrusio fizinį smurtą, elgesio pasikeitimai:

- Atsiradęs atsargumas kažkokios vaikų grupės atžvilgiu;
- Išgąstis dėl netikėtų kito vaiko ar vaikų judesių;
- Atsiradęs agresyvumas arba atsiribojimas;
- Baimė eiti į mokyklą;
- Baimė pasilikti tam tikroje vaikų grupėje.

Anot A. Kurienės (2007), žalojami vaikai nepasitiki savo jėgomis, nejaučia savo vertės, nemylti savęs, jaučiasi kitokie – blogesni, negražesni, neverti meilės, neturi draugų ir yra vieniši. Skriaudžiami vaikai moka tik du vaidmenis – aukos arba skriaudėjo. Atidžiau pažiūrėję,

pamatytumėme, kad garsusis klasės mušeika yra tik nelaimingas skriaudžiamas vaikas (R. Braslauskienė, I. Jonutytė, 2005).

Nustatyta, jog fizinį smurtą patyrę moksleiviai, lyginant su jo nepatyrusiais, pasižymi blogesne psichologine savijauta, žemesniais vidinės darnos bei savęs vertinimo rodikliais. Suicidiniai polinkiai tarp fizinį smurtą patyrusių moksleivių buvo šešis kartus dažnesni negu tarp to nepatyrusiųjų (78,5 ir 12,5 %). Beveik visi didele suicidine rizika pasižymėję moksleiviai buvo patyrę fizinį smurtą (atitinkamai, 29,0 ir 1,9 %). Smurtas skatina savižudybes, o smurto vaizdų gausu visur ir jį patiria daug vaikų. Vis daugiau vaikų, netgi pradinių klasių mokinių, pradeda vartoti įvairias psichotropines medžiagas, o neblaivūs ima dažniau smurtauti tiek prieš kitus, tiek prieš save.

Smurtą patiriantiems mokyklinio amžiaus vaikams būdinga: elgesio problemos, mokymosi problemos, keistas elgesys, bendravimo problemos, žema savivertė („man neišeis“).

Dažniausiai pasireiškia protesto reakcijos, kurios gali būti:

- aktyvios – pasireiškia įvairiomis vaiko elgesio problemomis;
- pasyvios - bandymas išsilaisvinti iš sudėtingos situacijos - bėgimas iš mokyklos, iš namų, atsisakymas valgyti, naktinis šlapinimasis. Gali atsirasti imitavimas (mėgdžiojimas) - reikšminga charakterio bei asmenybės formavimosi reakcija, nes ji skatina asocialaus elgesio pradžia, ankstyvą rūkymą, girtavimą.

Paauglystės amžių, kuris ir taip yra pats sunkiausias ir sudėtingiausias iš visų amžiaus tarpnių, fizinis smurtas dar labiau apsunkina. Pasireiškia šios elgesio sutrikimo formos:

- antidisciplinarinis elgesys - paauglio veikla nukreipta prieš mokyklos tvarką, reikalavimus,
- asocialus elgesys (rūkymas, girtavimas, narkotikų bandymas),
- aelinkventiškas elgesys (valkatavimas, vagiliavimas, prievartavimas),
- autoagresyvus elgesys (savęs žalojimas, suicidiniai bandymai).

Emocinis smurtas nėra taip akivaizdžiai pastebimas kaip fizinis. Po jo nelieka mėlynių, lūžių ar kitų kūno sužalojimų. Tačiau jis pažeidžia psichologinę žalojamo vaiko gerovę. Emocinė prievarta pirmiausia kenkia vaiko savęs suvokimui ir savigarbai. Nuolat emociškai terorizuojamas vaikas netenka pasitikėjimo savimi: nuolat abejoja savo jausmais, gebėjimais, jaučiasi menkas ir nevertingas. Netekęs pasitikėjimo savimi praranda ryžtingumą, tampa pasyvus, bailus, laukiantis kitų nurodymų ar pritarimo. Lengvai pasijunta netinkamas, kaltas. Todėl dažniausiai įvardijamos emocinio smurto pasekmės, anot V. Sruogos, B. Jokubaitytės (2002), yra – įtampa, nepasitikėjimas savimi (savo žiniomis, jausmais, gebėjimais), vengimas bendrauti, nesaugumo, bejėgiškumo, pasimetimo, vienišumo, apleistumo jausmai, priklausomybė nuo kitų nuomonės, požiūrio ir reikalavimų, uždarumas, negebėjimas rasti ir prašyti pagalbos, nuolatinės pastangos įtikti, neryžtingumas, liūdesys, nuolatinė prislėgta nuotaika, taip pat save ir/ar kitus žalojantis elgesys. Emocinio smurto prieš vaikus požymiai: kalbos sutrikimai dėl nervinės įtampos, miego sutrikimai,

psichosomatiniai sutrikimai, ypatingai jaunesnio amžiaus vaikams (galvos, pilvo skausmai, šleikštulys), nevalingas šlapinimasis ir tuštinimasis, baimė, savigrauža, irzlumas, uždarumas, izoliavimasis, depresija, nerviniai traukuliai, baimė dėl savo elgesio padarinių, dažnas melavimas (A. Markevičienė ir V. Blažys, 2000). Nuolatinis bendraamžių emocinės prievartos naudojimas yra stresą kelianti situacija, o buvimas nuolatinėje streso būsenoje labai neigiamai veikia tiek fizinę, tiek emocinę žmogaus būklę, kurios pasekoje sukeliama tam tikri somatiniai negalavimai, taip pat atsiranda, nenoras eiti į mokyklą, bėgimas iš pamokų – visa tai gali būti signalas, kad vaikas žeminamas ir skriaudžiamas. Vaikas, patiriantis emocinį smurtą, gali būti atskirtas nuo klasės, su juo nebendraujama. Jis gali jaustis liūdnas, prislėgtas, bejėgiškas, nusivylęs, kaltas, vienišas, nesaugus, nelaimingas, norintis atkeršyti, todėl kartais gali kilti minčių net apie savižudybę (R. Žukauskienė, 2006).

Taigi emocinė prievarta gali palikti daug įvairių trumpalaikių ir ilgalaikių pasekmių vaiko elgesiui, emocinei būsenai, bendravimui. Nestabdoma bendraamžių prievarta žlugdo motyvaciją mokytis, kūrybiškumą, saviraišką ir, svarbiausia, pasitikėjimą savimi. Tai patiriantys vaikai gali turėti bendravimo sunkumų: jiems sunkiau užmegzti ir palaikyti santykius su bendraamžiais, sunkiau prisitaikyti ar išreikšti save vaikų grupėje, bendraudami jie gali išreikšti baimingą, nesaugų, kupiną nepasitikėjimo elgesį ir, jei problema nesprendžiama, net suaugę gali būti uždari, bijoti reikšti nuomonę.

Seksualinės prievartos kaip ir emocinio smurto požymius pastebėti nėra lengva. Nėra vieno požymio, kuriuo remiantis galima būtų pasakyti, jog vaikas tikrai patiria seksualinę prievartą. Tik esant požymių grupei galima įtarti, kad vaikas yra ar buvo seksualiai išnaudojamas (N. Grigutyte, E. Karmaza, S. Kemerienė, 2004). Seksualinė prievarta sutrikdo psichofizinę asmenybės vystymąsi. Jos pasekmės gali būti labai įvairios, ilgai trunkančios ir turinčios įtakos jau suaugusio žmogaus gyvenimui. Seksualinę prievartą patyrę vaikai turi įvairių elgesio sutrikimų, stokoja savigarbos, dažnai serga depresija, turi daug bendravimo sunkumų (V. Sruoga B. Jokubkaitė, 2002). Seksualinę prievartą ar seksualinį priekabiavimą patiriantiems vaikams suintensyvėja anksčiau buvusios ar atsiranda naujos įkyrios baimės – tamsos, pasilikti vienam ir pan., padidėja bendras dirglumas. Paprastai vaikas pradeda savęs nevertinti, laikyti blogu, nevykusi, niekam nereikalingu. Dėl to sunkiau bendrauti su kitais vaikais, dalyvauti bet kokioje veikloje. Dažnai šis savęs nevertinimas kompensuojamas agresyviu ir įžūliu elgesiu. Toks vaikas atrodo liūdnas nei įprastai, nedalyvauja linksmuose žaidimuose, nebendrauja su bendraamžiais, didelę laiko dalį praleidžia vienas, užsidaro savyje, kalba, kad viskas atsibodo, norėtų susirgti ar net numirti. Labai greitai keičiasi nuotaikos, vaikas nejaučia jausmų, tik tuštumos pojūtį. Neretai betarpiška seksualinės prievartos pasekmė – potrauminis stresas, kuriam būdingi įkyrūs ir pasikartojantys įvykio išgyvenimai prisiminimuose ar sapnuose, traumą primenančių veiksmų ir situacijų vengimas,

nerimas, baimė, gali pakisti asmenybė: asmuo stipriai neigs veiksmus, taps priklausomu, bejėgiu, save nuvertinančiu arba atvirksčiai, siekiančiu užvaldyti, kontroliuoti, žeminti kitus (N. Grigutytė, E. Karmaza, S. Kemerienė, 2004). Pasak pastarųjų autorių, seksualinę prievartą patiriančiam vaikui iškyla mokymosi sunkumų, nors pastarieji gali pasireikšti tik po kurio laiko, tokiam vaikui sunku sukonzentruoti dėmesį, jis atrodo lyg užsisvajojęs.

Apibendrinant šio skyriaus medžiagą, galima tvirtinti, jog smurtas tiek fizinis, tiek emocinis ar seksualinis, neabejotinai sukelia vaikui intensyvias psichosocialines asmenybės raidą ardančias pasekmes. Prievartą patyręs asmuo gali visą likusį gyvenimą patirti sunkumų bendraujant su kitais, jam labai sunku pajusti pasitikėjimą kitais žmonėmis, negeba tinkamai patenkinti savo globos ir artumo poreikio. Skriaudą patyrę vaikai dažnai nevertina savęs, turi iškreiptą vertybių sistemą, o neretai ir patys pradeda naudoti prievartą.

2 skyrius. SOCIOEDUKACINĖS PAGALBOS ORGANIZAVIMAS MOKYKLOJE

2. 1. Socioedukacinės pagalbos reglamentavimas švietimo įstaigoje

Mokyklos pagrindinė funkcija – kokybiško mokslo ir mokymosi sąlygų užtikrinimas. Šiandien tokia funkcija nebus sėkmingai realizuojama be socioedukacinės (socialinės pedagoginės) pagalbos organizavimo mokiniams ir jų tėvams arba atsovams. Švietimo įstatyme (2003) socioedukacinė pagalba – apibrėžiama kaip pagalba vaikui, įgyvendinant jo teisę į mokslą, užtikrinant jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis. Mokykla, teikdama socioedukacinę pagalbą, bendradarbiauja su socialinę pagalbą teikiančiomis tarnybomis, sveikatos priežiūros ir teisėtvarkos institucijomis ir konsultuoja mokinio tėvus (teisėtus atsovus) bei mokytojus. 2004 m. birželio 15 d. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK – 941 patvirtintuose bendruosiuose socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatuose socialinė pedagoginė pagalba apibūdinama kaip mokyklos darbuotojų (socialinių pedagogų, klasių auklėtojų, mokytojų ir administracijos) veikla, susijusi su mokinių socialinių bei pedagoginių poreikių tenkinimu, leidžianti padidinti švietimo veiksmingumą. Pagalbos teikimo uždaviniai: šalinti priežastis, dėl kurių mokiniai negali lankyti mokyklos, sugrąžinti į mokyklą jos nelankančius mokinius, kartu su tėvais (teisėtais atstovais) padėti vaikams ir jaunimui pasirinkti mokyklą pagal jų protines ir fizines galias, padėti mokiniui adaptuotis mokykloje, teikti mokiniui reikalingas socialines pedagogines paslaugas (Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai, 2004). Mokslininkai skirtingai akcentuoja pedagogines psichologines problemas. A. Ališauskas (1999) nurodo, kad bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams būdingos tokios socialinės problemos: netinkamas elgesys pamokų ir pertraukų metu, mokyklos nelankomumas, namų darbų neatlikimas ir pan. I. Atutienė (1997) nurodo mokinių socialines problemas, kurių vienos susijusios su antisocialiniu elgesiu (destruktyvus elgesys, neigiama reakcija į kontrolę, pamokų praleidimas, įvairių formų agresija ir pan.), kitos – su psichologinėmis socialinėmis problemomis (nebrandumas, netolerantiškumas, neadekvačios emocinės reakcijos, emocinis nerimas, fobijos ir pan.). L. Bulotaitė (1994) pažymi šias moksleivių psichologines problemas: įtempti santykiai su tėvais, bendravimo problemos su mokytojais, klasės draugais, nepasitikėjimas savimi, miego sutrikimai, nuotaikos svyravimai ir pan. R. Giedrienė (1999) nurodo, kad tėvai ir pedagogai nuolat susiduria su įvairiomis mokinių elgesio, bendravimo sutrikimų apraiškomis: agresyviu ir delinkventišku elgesiu, emociniais sutrikimais – nerimastingumu, slogia nuotaika, baime, sutrikusia mokymosi motyvacija ir pan.

Išanalizavus minėtų autorių tyrimų duomenis, galima teigti, jog vaikų socialinės, psichologinės bei pedagoginės problemos tarpusavyje labai susijusios.

Mokslininkai V. Kučinskas, R. Kučinskienė (2000), A. Bagdonas (1994) ir kt. pažymi, kad mokinių minėtoms problemoms spręsti reikalinga kompleksinė pagalba ir darbas turi vykti integruotai. Taigi socioedukacinė pagalba turi būti kompleksinė. Ji turi apimti visos mokyklos bendruomenės, įvairių specialistų bei socialinių partnerių pastangas, nukreiptas į vieningos pagalbos strategijos įgyvendinimą, todėl kiekviena ugdymo institucija turi surasti priemonių ir būdų, kaip mobilizuoti organizacijos narių energiją ir jų gabumus tam, kad būtų pasiektas pagrindinis tikslas – užtikrintos mokymo ir mokymosi sąlygos, įgalinančios įgyti kompetencijų ir gebėjimų spręsti problemas bei priimti sprendimus (O. Merfeldaitė, 2007). Socioedukacinė pagalba, anot O. Merfeldaitės (2007), - „tai tikslinga, organizuota, laiko atžvilgiu ribota prevencinė veikla, skirta konkrečioms vaikų socialinėms pedagoginėms problemoms spręsti“. Analizuodama socioedukacinės pagalbos efektyvumą, autorė akcentuoja, jog efektyvi socialinė pedagoginė veikla – tai kryptinga, profesionalų, turinčių reikalingų žinių ir įgūdžių, vykdoma veikla, skirta numatytam tikslui pasiekti. Anot autorės, šios veiklos efektyvumą lemia tikslas, veiklos kryptingumas, pagalbos teikėjų žinios ir įgūdžiai. Apibendrinamos įvairių mokslininkų mintis, V. Targamadzė, D. Valeckienė, G. Kvieskienė (2008) socialinę pedagoginę pagalbą apibrėžia kaip pedagogiškai orientuotą socialinę pedagoginę veiklą, skirtą vaikų auklėjimo ir socialinėms problemoms spręsti. Taigi mokslininkai, nusakdami socialinės pedagoginės pagalbos sampratą, akcentuoja socialinės pedagoginės veiklos kryptingumą, orientaciją į tam tikras grupes bei profesionalų, teikiančių socialinę pedagoginę pagalbą, svarbą. J. Vaitkevičius (1995) akcentavo pedagogų asmens charakteristikas, aktualinamos pedagogo dvasingumo, gyvenimo tikslo problemos, L. A. Beliajeva ir M. A. Beliajeva (1998) akcentavo pedagoginės pagalbos efektyvumą, V. Kučinskas ir R. Kučinskienė (2000) pabrėžia socialinio pedagogo darbo kompleksškumą, L. I. Aksenova (2001), J. Oliferenko, T. I. Šulga, I. Dementjeva (2002) akcentavo socialinės pedagoginės pagalbos mokyklose kryptingumą, orientaciją į tam tikras grupes, A. V. Mudrik (2002) pabrėžė socializacijos reikšmingumą, G. Kvieskienė (2005) – socialinio pedagogo kompetencijas ir kt.

Kalbant apie socioedukacinę pagalbą mokykloje, reikia pažymėti, kad pastarosios planas – tai sudedamoji prevencinės veiklos programos dalis. Pagal ŠMM ministro 2004 – 12 – 09 įsakymą Nr. ISAK – 1970, mokyklos prevencinio darbo grupė atlieka šias funkcijas: rengia prevencinio darbo planus, atlieka situacijos vertinimą ir stebėseną, nagrinėja prevencinio darbo klausimus, apibendrina mokykloje vykdomus prevencinio darbo projektus ir įgyvendina teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, prekybos žmonėmis, nusikalstamumo, ŽIV/AIDS ir kitus prevencinius projektus; vykdo mokyklos bendruomenės švietimą ir vaiko teisių apsaugą, teisės pažeidimų prevenciją ir mokinių užimtumą;

organizuoja mokykloje teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, prekybos žmonėmis, nusikalstamumo, ŽIV/AIDS prevenciją ir pagalbos mokiniui, mokytojui ir tėvams (globėjams, rūpintojams) teikimą; kasmet rengia ataskaitas už atliktą darbą ir teikia siūlymus prevenciniam darbui gerinti Mokyklos tarybai, tėvų susirinkimui savivaldybės administracijos prevencinio darbo koordinavimo grupei. Kiekvienoje mokykloje privalo būti prevencinio darbo grupė, socioedukacinės pagalbos vaikui grupė (pastaroji gali būti prevencinės darbo grupės sudėtyje), kiekviena švietimo įstaiga turi turėti prevencinės veiklos programą, kurioje integruota socialinės pedagoginės pagalbos vaikui programa.

2. 2. Socialinio pedagogo kaip organizatoriaus funkcijos socioedukacinės pagalbos teikimo mokykloje procese

Socialinės pedagoginės pagalbos komanda – tai tam tikrų įgūdžių turinti nedidelė žmonių grupė, kurios darbo tikslas – moksleivių savęs vertinimo didinimas, akademinį laimėjimų gerinimas, socialinių įgūdžių mokymas ir veiklos koordinavimas institucijos viduje, bendruomenėje, regione bei nacionaliniu lygmeniu, todėl efektyviai socialinei pedagoginei pagalbai reikalingas geras organizatorius ar vadybininkas (O. Merfeldaitė, 2006). Svarbus švietimo reformos žingsnis – socialinių pedagogų etatų įsteigimas švietimo įstaigose. Socialinių pedagogų etatai buvo pradėti steigti švietimo įstaigose nuo 2001 metų rugsėjo 1 d. pagal Švietimo ir mokslo ministerijos „Socialinių pedagogų etatų steigimo švietimo įstaigose 2001-2005 m. programą“. Per šį laikotarpį buvo siekta įsteigti 800 socialinių pedagogų etatų. 2001 m. šiai programai įgyvendinti Švietimo ir mokslo ministerija skyrė lėšų įsteigti 166 etatus pradinėse, pagrindinėse, vidurinėse ir kt. ugdymo įstaigose (Socialinių pedagogų etatų steigimo švietimo įstaigose 2001 – 2005 metų programa, 2001; Kuleš, 2006). Vyriausybės Strateginio planavimo komitetas nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. – ėmėsi dar papildomai steigti 80 socialinių pedagogų etatų.

J. Vaitkevičius (1995), Jovaiša (2007) socialinį pedagogą apibūdina kaip specialistą, padedantį ugdytiniams geriau adaptuotis ir integruotis visuomenėje, konkrečioje bendruomenėje, pagal galimybes tapti savarankiškiems ir išsilavinusiems. Anot G. Kvieskienės (2005), socialinio pedagogo paskirtis – vaiko gerovė, kuri suprantama kaip socialinis pedagoginis procesas, plečiantis vaikų pasirinkimo galimybes. I.Leliūgienė (2003), remdamasi B. Bitinu ir V. Bočarova, apibendrina socialinio pedagogo bendrąsias funkcijas: 1. diagnostinė – socialinis pedagogas diagnozuoja, analizuoja ir realiai įvertina asmens veiklos, bendravimo ypatumus, bei mikroterpės (šeimos, kaimyninės visuomenės ir kt.) įtakos lygį ir kryptį, 2. organizacinė – organizuoja vaikų ir paauglių veiklą (įtakoja sąmoningą laisvalaikio organizavimą), formuoja demokratinę tarpusavio santykių

paauglių tarpe sistemą, taip pat tarpusavio pagalbą ir supratimą tarp paauglių ir suaugusiųjų, 3. prognozinė – numato ir įgyvendina ugdymą pagal asmenybės išsivystymo lygį, 4. prevencinė - profilaktinė, socialinė, terapinė – iš anksto numato ir įveikia neigiamus veiksnius, užtikrina vaikų bei paauglių teisių saugumą visuomenėje, 5. organizacinė – komunikacinė – visuomenė suburiama bendrai veiklai.

Bendruosiuose socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatuose (2004) reglamentuojama socialinio pedagogo, kaip socioedukacinės pagalbos teikėjo ir organizatoriaus, funkcija. Socialinis pedagogas telkia mokyklos pagalbos komandą, rengia pagalbos teikimo planą, koordinuoja jo įgyvendinimą mokykloje ir už jos ribų bei pats teikia pagalbą vaikams, kai neužtenka klasės auklėtojo ar mokytojo kompetencijos. Mokykloje, kurioje nėra socialinio pedagogo, jo funkcijas mokyklos vadovo pavedimu atlieka kitas asmuo (Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo Ministro įsakymas Dėl bendrųjų socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatų patvirtinimo 2004 m. birželio 15 d. Nr. ISAK-941 Vilnius). Pagal 2001 m. gruodžio 14 d. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. 1667 patvirtintą socialinio pedagogo pareiginę instrukciją, socialinis pedagogas siekia padėti vaikams geriau adaptuotis visuomenėje, bendruomenėje, švietimo ar globos įstaigoje, kitose socialinėse įstaigose, vykdančiose ugdymo funkcijas, racionaliau išnaudoti visas teikiamas galimybes lavintis, mokytis ir augti savarankiškais piliečiais. Socialinis pedagogas dirba vadovaudamasis tarptautiniais vaikų teises ir interesus reglamentuojančiais dokumentais, tokiais kaip Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija, kurios 1959 preambulėje minima kertinė nuostata: „Žmonija privalo duoti vaikui visa, ką ji turi geriausio“ (Sakalauskas, 2000), Lietuvos Respublikos Konstitucija, pastarosios 21 straipsnio trečiojoje dalyje įtvirtinama nuostata, kad „draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis“, o 39 straipsnis nurodo, kad „nepilnamečius vaikus gina įstatymas“. Ši konstitucinė norma nurodo, kad įstatymai turi užtikrinti tinkamą ir visapusišką nepilnamečių fizinį, psichinį vystymąsi bei dorinį ugdymą. Be minėtų dokumentų socialinis pedagogas vadovaujasi Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais ir kitais norminiais aktais, pareigine instrukcija, etikos principais (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo Ministro įsakymas dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo 2001 m. gruodžio 14 d. Nr. 1667 Vilnius). Taigi socialinis pedagogas mokiniui padeda: adaptuotis mokykloje, pritapti prie įvairių gyvenimo permainų, pataria, kaip išmokti pasipriešinti fiziniam smurtui, prievartai, patyčioms mokykloje arba šeimoje, skatina mokinius gerai žinoti savo teises ir pareigas, informuoja apie drausminamųjų priemonių taikymą neatliekant pareigų ir nesilaikant elgesio taisyklių, nukreipia mokinius ar jų tėvus pas kitus specialistus, kad būtų suteikta reikalinga pagalba.

Pagrindinis vaiko problemų sprendimo proceso organizatorius gali būti klasės auklėtojas, tačiau, jei problema tampa kompleksinė arba kai auklėtojui nebeužtenka kompetencijos ją spręsti, tuomet jis į

pagalbą pasitelkia mokyklos socialinį pedagogą. Pagal Dobranskienę (2004), bendravimas, pagal Weezel (2002), bendradarbiavimas yra neatskiriama socioeducacinio darbo dalis, kurioje socialinis darbuotojas palaiko kliento, kuris yra bėdoje, padeda jam priimti padėtį ir aptarti galimybes dalintis abejonėmis, gauna pagalbą iš kolegų, sprendžiant sudėtingus klausimus. V. Indrašienė, G. Kvieskienė, O. Merfeldaitė (2007), išskiria du socialinės pedagoginės pagalbos komandos modelius – vidinę ir multidisciplininę komandą. Pirmoji susideda iš socialinio pedagogo, psichologo, specialiojo pedagogo, logopedo, medicinos darbuotojo, administracijos ir klasių vadovų atstovų. Į multidisciplininę komandą dažnai kviečiami vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovai, nepilnamečių reikalų inspektoriai, seniūnijos darbuotojai, bažnyčios atstovai, medikai ir kiti. Socialinis pedagogas gali prisidėti prie mokyklos ryšių mezgimo ir plėtojimo, pasitelkti kuo įvairesnius socialinius partnerius mokyklos bendruomenės problemų sprendimui. Taigi socialinis pedagogas yra sujungianti grandis, kuri kompleksiskai apima šeimą, mokyklą ir bendruomenę. Pastarasis, bendradarbiaudamas su klasės auklėtoju, tėvais, pedagogais ar kitais specialistais, mokyklos administracija, ieško efektyvių problemos sprendimo būdų (Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija, 2001). Problemos sprendimas apibūdinamas kaip procesas, kurio metu ištiriamas rūpestis, nerimas ir poreikis bei nustatomos poreikio patenkinimo kliūtys. Tai skatina nustatyti ir formuluoti problemą ir ieškoti jos sprendimo būdų. G. Kvieskienės (2003) manymu, socialinio pedagogo veiklos optimalus modelis neišsivaizduojamas be socialinės pedagoginės pagalbos komandos. Socialinis pedagogas atlieka svarbų vaidmenį mokyklos socialinės pedagoginės pagalbos komandoje. Dažnai jis būna šios komandos telkimo iniciatorius ir jos veiklos koordinatorius. Gončarova (2002) kalbėdama apie socialinio pedagogo veiklos organizavimą, pabrėžia bendradarbiavimo svarbą su valdžios institucijomis, įvairiomis organizacijomis, kitais specialistais. Socialinis pedagogas, burdamas apie save kitus mokyklos bendruomenėje dirbančius specialistus (logopedą, psichologą, specialųjį pedagogą ir kt.) bei pasitelkdamas vietinėje bendruomenėje esančių socialinių institucijų atstovus, kuria socialinės pedagoginės paramos komandą. Ši komanda sprendžia įvairias mokyklos bendruomenės narių problemas, tuo siekdama kuo didesnės mokyklos bendruomenės darnos, lygių galimybių visiems bendruomenės nariams. Jonynienė (2002) analizuoja tarpžinybinį bendradarbiavimą kaip svarbų aspektą socialinio pedagogo veikloje. Tam reikalingas integralus požiūris į probleminį reiškinių, kuris apima socialinį, pedagoginį, psichologinį, medicininį, teisinį reiškinių aspektus. Pastaruoju metu tarpžinybinis bendradarbiavimas apibūdinamas kaip būtina sąlyga užtikrinti teikiamos pagalbos vaikui efektyvumą. Mokyklai toks kvalifikuotas bendradarbiavimas labai reikalingas. Bendrojo lavinimo mokykloje dirbantis socialinis pedagogas yra svarbus mokyklos pedagogų komandos narys, kurio veikla neatsiejama su mokyklos administracija, mokytojais, vadovais, psichologais, logopedais ir kitais mokyklos darbuotojais. Mokyklos socialiniai pedagogai dirba keturiais lygiais: su mokiniais, tėvais, mokyklos bei vietos

bendruomenė (B. Švedaitė, 2006). V. Kučinskas, R. Kučinskienė (2000), Bagdonas (1994) ir kt. pažymi, kad vaikų pedagoginėms, socialinėms ir psichologinėms problemoms spręsti reikalinga kompleksinė pagalba ir darbas turi vykti integruotai. Vaiko problemoms spręsti reikalinga ne tik šeimos, bet ir tinkama pedagogų, socialinių pedagogų ir psichologų parama. Todėl sprendami vaiko problemas ugdymo įstaigoje, specialistai turi teikti kompleksinę pagalbą: analizuoti, spręsti ir padėti vaikams. Skirtingi specialistai kompleksinių vaiko problemų pavieniui išspręsti negali. Taigi socialinis pedagogas savo profesinėje veikloje atlieka daugybę įvairiausių vaidmenų – yra patarėjas, tarpininkas, mokytojas, advokatas, organizatorius, vadybininkas, koordinatorius, ir guodėjas. Dirbdamas bendruomenėje, socialinis pedagogas suburia žmones ir mobilizuoja juos spręsti bendras problemas. Akivaizdu, kad nuo socialinio pedagogo profesionalumo priklauso jo atliekamo darbo kokybė.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1195 (Žin., 2002, Nr. 101-4526), mokyklose dirbantiems socialiniams pedagogams nustatyta ne ilgesnė kaip 36 valandų darbo savaitė. Ž. Barkauskaitė - Lukšienė pateikia preliminarų socialinio pedagogo savaitės darbo laiko paskirstymą (Barkauskaitė-Lukšienė, 2002) žr. 1 lentelę:

1 lentelė

Preliminarus socialinio pedagogo savaitės darbo laiko paskirstymas lentelė

Eil. Nr.	Veikla	Valandų savaitėje
1.	Individualus darbas su mokiniais	6
2.	Pagalba mokiniams, mokymosi sunkumų problemoms įveikti	4
3.	Darbas su mokinių tėvais	6
4.	Darbas su pedagogais, mokyklos administracija	2
5.	Komandinės veiklos koordinavimas	3
6.	Diagnostinė-korekcinė ugdomoji veikla ir jos organizavimas	3
7.	Dokumentų tvarkymas	2
8.	Metodiniai, direkciniai pasitarimai ir seminarai	2
9.	Metodinė veikla	3
10.	Kita	5
	Iš viso:	36 val.

1 pav. Šaltinis: sudaryta Barkauskaitės-Lukšienės, 2002

Remiantis pateiktos lentelės duomenimis, didžiausią darbo laiką socialinis pedagogas turėtų skirti individualiam socioedukaciniam darbui su mokiniu, jo tėvais, todėl paskutiniuose darbo poskyriuose bus aptarinėjamos pastarosios socialinio pedagogo veiklos kryptys.

Apibendrinant socialinio pedagogo socialinės pedagoginės pagalbos komandoje vykdomą organizacinę veiklą, galima pažymėti, jog daugelio autorių, analizavusių šią temą, nuomonės sutampa ir galima pripažinti, jog socialinis pedagogas yra svarbiausias sistemos komponentas, turintis profesinį pasirengimą, kompetenciją, tam tikrus individualybės bruožus.

Pagrindinis socialinio pedagogo veiklos objektas – vaiko ar paauglio ir aplinkos sąveika, kuri reikalauja kompleksinio požiūrio, sprendžiant iškilusias problemas.

2. 3. Mokyklos bendruomenės ir vaiko tėvų bendradarbiavimo svarba socioedukacinėje veikloje

Šeima ir mokykla yra dvi svarbiausios institucijos, atsakingos už jaunosios kartos rengimą savarankiškam gyvenimui. Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, į šeimos pradėtą socializacijos procesą įsitraukia mokyklos pedagogai, kurių pagrindinė funkcija yra auklėti ir kurie yra įpareigoti ugdyti klasės bendruomenę (G. Kvieskienė, 2002). Mokykla – antroji vaiko bendruomenė po šeimos, kurioje jis socializuojasi, įgyja tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius. Taigi Šeima yra pagrindinė vaiko auklėjimo institucija, todėl, vaikui perėjus į antrosios socializacijos institucijos, t. y. mokyklos rankas, šeimos dalyvavimas neturi būti eliminuojamas (I. Leliūgienė, 2003). Todėl organizuojamas socioedukacinį darbą su vaikais, tiek socialinis pedagogas, tiek klasių auklėtojas ir dalykų mokytojai, neišvengiamai turi palaikyti ryšius, organizuoti darbą su mokinių tėvais. Šis procesas gali būti apibrėžiamas bendradarbiavimu arba partneryste. Bendradarbiavimo sąvoka glaudžiai siejama su bendravimu. Bendravimas – žmonių socialinės būties forma, pasireiškianti žmonių santykių užmezgimu ir palaikymu, draugyste, partneryste (Jovaiša, 2007). Bendradarbiavimas – tai darbas kartu su kitais, siekiant bendro tikslo, sutelkiant intelektines jėgas, padedant vienas kitam (Dapkienė 2002; O. Merfeldaitė, 2009). Bendravimo svarbą bendradarbiaujant, kartu dirbant bendrą darbą akcentuoja Teresevičienė ir Gedvilienė (2000). Šių autorių teigimu, bendravimas – tai procesas, kai per kalbą siekiama suprasti vienas kito suvokimą, idėjas, patirtį. Bendravimas yra bendradarbiavimo pagrindas, tačiau pripažįstama, kad vien tik bendravimas neužtikrina bendradarbiavimo, todėl antot Dalin, Rolf, Kleekamp (1993), bendradarbiaujant reikia išsiaiškinti, ką iškeltas tikslas reiškia kiekvienam socializacijos proceso dalyviui. Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas reglamentuojamas LR švietimo įstatyme (2003), kurio 47 str. punkte 2.3 (2003) teigiama, kad tėvai (globėjai, rūpintojai) privalo bendradarbiauti su mokyklos vadovu ar kitu švietimo teikėju, mokytojais bei kitais specialistais, teikiančiais specialiąją, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę pagalbą, sveikatos priežiūrą, sprendžiant vaiko ugdymosi klausimus. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų bendrieji nuostatai (1999), bendrieji socialinės pedagoginės (socioedukacinės) pagalbos teikimo nuostatai (2004) taip pat akcentuoja tėvų konsultavimą iškilus socioedukacinėms vaikų problemoms, tėvų pareigą bendrauti su mokykla vaiko ugdymo klausimais, tėvų teises – gauti informaciją apie vaiką, dalyvauti sprendžiant svarbius klausimus, susijusius su vaiku, dalyvauti

mokyklos savivaldoje. Siekiant, kad tėvai taptų lygiaverčiais mokyklos bendruomenės nariais, reikia įtraukti tėvus į mokyklos veiklą: bendrauti, bendradarbiauti bei skatinti savanorystę.

Vaiko elgesio problemų, ypač agresyvaus elgesio, sprendimas ypatingai reikalauja tėvų dalyvavimo. Nasvytienės (2005) teigimu, sprendžiant agresyvaus elgesio problemas, pirmiausia būtina bendradarbiauti su tėvais. Be to, spręsdami daugumą socioedukacinių mokinių problemų, socialiniai pedagogai turi atsižvelgti ir įvertinti vaiko gyvenimo sąlygas, šeimos padėtį ir kitas socialines aplinkybes (Civinskas 2006). Jovaišos (2003), Dapkienės (2003) teigimu, norint pasiekti efektyvius bendradarbiavimo santykius, mokytojai privalo pažinti šeimą. Anot Berns (2009), mokyklos kaip socializacijos dalyvės reikšmė priklauso nuo šeimos. Todėl mokytojai privalo suprasti šeimas ir kaip pagrindą mokytojo pastangoms plėtojant bendradarbiavimą su mokinių šeimomis. Šeimos yra skirtingos ir mokyklos pedagogai privalo žinoti tuos skirtumus. Taip pat svarbu yra šeimos vertybės, auklėjimo stiliai, žinios, kalba ir kiek svarbi kitų įtaka. Svarbiausias bendravimo su šeima pagrindas yra kurti santykius su ja iš karto, kai tik vaikas pradeda lankyti mokyklą. Laukti pirmojo kontakto su šeima, kol iškils kokia nors problema, pradeda kurti neigiamus jausmus (Johnson L.J., Pugach M.C and Hawkins A., 2004). Šiandien bendradarbiavimas su tėvais įvardijamas kaip siekiamybė mokyklos veikloje. Povilonytė (2008) remdamasi kai kurių autorių mintimis, pateikia penkis tėvų – mokyklos partnerystės žingsnius: 1) kartu tapti komanda; 2) identifikuoti ir pasiskirstyti gebėjimais; 3) realizuoti numatytas strategijas; 4) įvertinti partnerystės rezultatus; 5) stiprinti bendradarbiavimą.

Tėvų išitraukimas į mokyklos gyvenimą tampa svarbus, nes mokykloje susiduriama su kompleksinėmis socioedukacinėmis mokinių problemomis. O. Merfeldaitė (2007), remdamasi mokslininkų (J. Olifrenko, T. Šulga, I. F. Dementjeva) klasifikacijomis, išskiria tokias socialinių pedagoginių problemų grupes:

- Vaiko psichinio vystymosi problemos: pagalba įveikiant kompleksus, netekties atvejais, formuojant vertybes ir moralines normas, kriziniais vaiko raidos periodais;
- □□ Vaiko (paauglio) asmenybės problemos: pagalba įveikiant atsiskyrimo nuo tėvų, susitapatinimo su kitais žmonėmis krizes, nevisavertiškumo jausmą, seksualinių problemų sprendimas, pagalba kovojant už savo socialinį statusą;
- □□□ Šeimos problemos: pagalba konfliktų su tėvais, šeimos krizės atvejais, pagalba globėjams, asmenims, gyvenantiems nepalankiomis sąlygomis;
- Krizinės situacijos: pagalba netekties, savižudybės, prievartos, nelaimingos meilės atvejais,
- Mokyklinės problemos: pagalba mokytojų ir mokinių konfliktų metu, sprendžiant pažangumo, elgesio problemas, pagalba rizikos grupės vaikams;
- Profesinio informavimo problemos: pagalba renkantis profesiją, ieškant darbo.

Jensen (1999) nuomone, yra naudinga įtraukti tėvus į mokyklos darbą, nes:

- tėvų įtaka vaiko gyvenime yra didžiausia;
- tėvai gali skirti vaikui daug daugiau dėmesio, negu pajėgia mokyklos pedagogas;
- tėvai gali namuose paremti pedagogų įdėtas pastangas;

Taigi šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas svarbus tuo, kad suderinti tėvų ir mokyklos bendri veiksmai padidina mokinio problemos sprendimo sėkmę. Dapkienė (2003) akcentuoja, kad dabartinis laikotarpis kelia mokyklai ir šeimai labai daug uždavinių, problemų ir jas išspręsti bus galima tik bendromis jėgomis. Nei mokykla, nei šeima negali kaltinti viena kitos dėl išskylančių problemų, negali perkelti atsakomybės viena kitai, negali delsti jas sprendamos, negali knaisiotis viena kitos klaidose. Ir tik nuo to, kiek vaikai šeimoje ir mokykloje bus vertinami ir mylimi, kiek jie jaus suaugusiųjų rūpinimąsi, kiek jie bus išmokslinti ir išauklėti, priklausys ne tik jų, bet ir visuomenės ateitis“.

2. 4. Individualus darbas - vienas iš socialinio pedagogo socioedukacinės pagalbos teikimo metodų

Pagrindinis socialinio pedagogo veiklos tikslas – vaiko gerovė, saugumas siekiant pozityvios integracijos ir socializacijos visuomenėje, skatinant visavertę asmenybės raišką, pilietinę brandą. Vienas iš būdų pasiekti šį tikslą yra individualus socioedukacinio darbo metodas. L. Gvaldaitė ir B. Švedaitė (2005) teigia, kad „pačia plačiausia prasme socialinio darbo metodas – tai planingas ir tikslingas socialinio darbuotojo veikimas, siekiant tvaraus pokyčio individo gyvenime. Svarbu pažymėti, kad metodinio veikimo tikslas yra ne tik individo esamos situacijos pokytis, jo dabartinių problemų sprendimas, bet ir asmens įgalinimas tolesnei savarankiškai ir sėkmingai gyvenimo praktikai. Vadinasi, socialiniu darbu metodiškai siekiama vidinio pokyčio – jo sampratų, savivokos, elgesio, veiklos, santykių su kitais kokybinio pasikeitimo. Tik šiuo atveju galima tikėtis, kad asmuo jausis pasiruošęs savarankiškai siekti savo ir aplinkinių gerovės, kurti savąją ateitį“. Individualus socialinis darbas – socialinio darbo metodas ir kryptis, susijusi su pagalbos individams ir šeimoms teikimu, sprendžiant psichologines, tarpusavio santykių, socialines ir ekonomines problemas (Socialinis darbas, 2004). Šio darbo tikslas – skatinti atkurti abiem šalims naudingą vaiko ir visuomenės tarpusavio sąveiką, siekti pagerinti asmeninį gyvenimą (V. Indrašienė, 2004). Individualus socioedukacinis darbas su mokiniu – tai parama krizių metu, socialinių ir pedagoginių mokinio problemų sprendimas. Anot L.C. Johnson (2001), individualus darbas – tai veiklos kryptis, naudojama socialinių pedagogų, teikiančių pagalbą individualiai vaikams, jų šeimoms, sprendžiančių psichologines, socialines problemas, palaikančių individualų ryšį su jais. Pasak

Lukoševičienės (1996), individualus darbas - kai profesionalas bendrauja su individu, taip nukreipdamas jį aukštesniems siekiams bei sveikiems socialiniams santykiams – tokiu atveju individas yra ne tik „išprovokuojamas“ aiškiai suprasti savo problemą, bet ir aktyviai, individualiai (partneriškai bendradarbiaujant ir komunikuojant su paramą ir pagalbą teikiančiu profesionalu) ieškoti galimų jos sprendimo būdų. Individualus socialinis darbas – tai kryptis, vertybių sistema, praktikos rūšis, naudojama socialinių darbuotojų, teikiant pagalbą individams, šeimoms, sprendžiant psichologines, socialines – ekonomines problemas, palaikant individualų ryšį su jais (Tamulevičiūtė 1997). Šereivienės ir Žydzūnaitės (2005) teigimu, individualios socioedukacinės veiklos samprata yra kompleksinė, apimanti individo ugdymą, lavinimą, rūpinimąsi juo, pagalbą žmogui socializacijos procese, kad pats asmuo galėtų lengviau adaptuotis visuomenėje ar tinkamai spręstų savo problemas. Kiaunytė, Dirgelienė (2006) individualų darbą apibūdina taip: „tai pagalba, kurią profesionalas teikia asmeniškai individui. Ši pagalba mobilizuoja ir kaupia individo energiją, nukreipdama ją didesniems ir aukštesniems siekiams bei pozityviems socialiniams santykiams ir didesnio individo potencialo panaudojimui.“ Dirbdamas individualiai su vaiku, socialinis pedagogas susipažįsta su konkrečia problema, identifikuoja kliūtis, numato individualią paramos teikimo eigą. Socialinis pedagogas individualią pagalbą teikia asmeniškai individui, jeigu prireikia kitų specialistų pagalbos, koordinuoja pagalbos teikimą. Dirbdamas individualų darbą, socialinis darbuotojas dirba su asmenybe, turinčia problemų, kuri tampa jo profesionalios veiklos instrumentu. Socialinio darbuotojo veiklos poveikis priklauso nuo socialinio darbuotojo bei kliento tarpusavio santykių, bendradarbiavimo, kurie ir sudaro individualaus socialinio darbo esmę. Taikant individualų socialinio darbo metodą, užmezgamas ir stiprinamas kontaktas su vaiku, kuriamas artimas ir draugiškas ryšys, o tai leidžia geriau pažinti vaiką. Sunkumus išgyvenančiam vaikui itin svarbus individualus santykis su suaugusiu, kurio metu kuriami pasitikėjimo santykiai, vaikas gali pajusti pastovų, nuoseklų, teigiamą ir besąlyginį priėmimą (Rekertienė, 2001).

Individualaus darbo su vaiku, socialinės pagalbos organizavimo etapai išskiriami Johnson, (2001):

1. Įvertinti ugdytinio poreikius;
2. Sudaryti socialinės pedagoginės pagalbos planą ugdytiniui;
3. Taikyti individualaus darbo su ugdytiniu metodus;
4. Analizuoti ir vertinti socialinio pedagoginio poveikio priemonių ugdytiniui veiksmingumą.

Žukovas (1994) išskiria tokius individualios socioedukacinės pagalbos etapus:

1. Susitikimas su vaiku, kuris turi konkrečią problemą. Šiame etape socialinė pedagogė užmezga kontaktą su vaiku, parodo vaikui pasitikėjimą, kad jis galėtų pasipasakoti.
2. Problemų aptarimas. Socialinis pedagogas ir vaikas pokalbio metu identifikuoja pagrindinę problemą.

3. Pagalbos tikslų išskėlimas.

4. Pagalbos plano sudarymas. Šie etapai tarpusavyje susiję. Pirmiausia iškeliami tikslai ir pagalbos plano sudarymas.

5. Pagalbos plano vykdymas.

6. Įvertinimas.

E. Vosylienė (2009) individualios pagalbos etapus įvardina taip:

1. Situacijos įvertinimas. Šiame etape renkama informacija, vėliau – indentifikuojama problema.

2. Veiklos planavimas. Šiame etape aptariamos galimos problemos sprendimo alternatyvos, sudaromas problemų sprendimo planas.

3. Veikla. Šiuo etapu nuosekliai realizuojamas problemos sprendimo planas, visi veiksmai siejami su galutiniu tikslu.

4. Įvertinimas ir grįžtamasis ryšys. Socioedukaciniame darbe ne mažiau svarbu įvertinti, ar buvo pasiektas tikslas, išspręsta problema, kokie veiksmai buvo atlikti ją sprendžiant.

Individualus darbas su vaiku yra labai svarbus tuo, kad tiesioginio bendravimo metu socialinis pedagogas, vadovaudamasis grįžtamuju ryšiu, gali koreguoti pagalbos teikimo mokiniui proceso eigą. Kai kuriais atvejais gali paaiškėti, kad socialinis pedagogas neturi reikiamų žinių ar kompetencijų problemai spręsti. Tokiu atveju jis tampa tarpininku tarp vaiko ir tam tikros įstaigos, galinčios pagalbėti konkrečios problemos sprendime. Socialinis pedagogas, organizuodamas socialinę pedagoginę pagalbą vaikams, turintiems įvairių elgesio patologijų, motyvacijos nukrypimų, turi bendradarbiauti ne tik su mokyklos, kurioje jis dirba pedagogais, bet ir su kitų institucijų specialistais, galinčiais prisidėti prie problemos sprendimo. Tai viena iš socialinio pedagogo kompetencijų (Atutienė, 1997).

Taigi individualus socialinis – pedagoginis darbas suprantamas kaip ilgalaikio ar trumpalaikio kontakto organizavimas, paremtas pasitikinčiu ir produktyviu bendravimu, tuo pačiu padedant vaikui suvokti aplinkybes, situaciją, kurioje jis atsidūrė, mobilizuoti vidinius resursus, įsisąmoninti savo vaidmenį bendruose veiksmuose, stimuliuoti ir/arba organizuoti aktyvius veiksmus sprendžiant problemą. Tam socialinis pedagogas pasitelkia įvairius metodus, būdus (Nikitina L. E., 2001):

1. Netiesioginius – užtikrina tarpininkavimą ir pagalbą situacijose, kai vaikas negali pats išspręsti iškilusios problemos: pagrindinius netiesioginius – naudoja priemonių sistemą, įgyvendinamą tiesiogiai įsikišant į situaciją, kurioje kyla grėsmė vaikui, kilus neatidėliotinai būtinybei apsaugoti vaiką ir ginti jo teises. Taip pat šalutinius netiesioginius – naudoja priemonių sistemą, įgyvendinamą be tiesioginio įsikišimo į iškilusią situaciją. Socialinis pedagogas, betarpiškai bendraudamas su vaiku, išsiaiškina ir nukreipia, o vaikas pats sprendžia problemą. Be to, šie metodai naudotini situacijose, kada vaikas negali įvardinti savo problemų arba egzistuojančios

problemos negali išspręsti objektyviai. Šiai grupei iš dalies priklauso ir vadinamoji “šalutinė apsauga”, kada socialinis pedagogas ir vaikas bendrai ieško galimų problemos sprendimo būdų. Tokiu atveju socialinis pedagogas neduoda vaikui “paruošto recepto”, o atskleidžia jo potencialias galimybes, gebėjimus, kuriuos jis gali panaudoti sprenddamas problemas bei padeda pasirinkti labiausiai tinkančius konkrečiai situacijai.

2. Tiesioginius – sukuria saugios aplinkos grupėje atmosferą, kuri neleidžia kilti grėsmei iš bendraamžių ar suaugusiųjų tarpo, tuo pačiu apsaugojama nuo pačios problemos atsiradimo.

Pagrindinės individualaus socioedukacinio darbo kryptys:

1. Pagalba šeimai sprendžiant problemas, susijusias su vaiko mokymusi, auklėjimu, priežiūra.

2. Pagalba vaikui, šalinant priežastis, kurios negatyviai veikia jo pažangumą ir mokymo įstaigos lankymo galimybes.

3. Vaikų tėvų, visuomenės įtraukimas į socialinių – pedagoginių renginių, akcijų organizavimą ir vedimą.

4. Liečiančių vaiko interesus konfliktų, problemų, stresinių situacijų ankstyvuose jų raidos etapuose, atpažinimas, diagnozavimas ir sprendimas, susijęs su galimų pasekmių prevencija.

5. Vaikų, tėvų, pedagogų, administracijos individualus ir grupinis konsultavimas, sprendžiant įvairias problemines situacijas, konfliktus ir t.t.

6. Vaikų poreikių, pageidavimų ir pasiūlymų tyrimas ir pagalbos planavimas, įtraukiant kitus kompetentingus specialistus.

7. Pagalba pedagogams, sprendžiant konfliktus su mokiniais, išaiškinant mokymo ir auklėjimo proceso problemas, galimų sprendimo būdų paieška.

8. Įvairių veiklos sričių planų ir programų projektavimas ir įgyvendinimas.

9. Vaikų, tėvų, visuomenės švietimo organizavimas.

10. Popamokinės užimtumo veiklos ir laisvalaikio organizavimas.

Mūdris (2002) teigia, kad rusų pedagogų darbuose apie individualų darbą atkreipiamas dėmesys, kad jo sėkmę didele dalimi lemia pedagogo profesiniai įgūdžiai ir asmeninės savybės, ypač – tinkamas santykis su pačiu savimi, Socialinio pedagogo darbo specifika reikalauja tam tikros vidinės motyvacijos, kurią savo įžvalgomis paaiškina profesorius T. Dajczer: „Aš galiu realizuoti save tik dėka tų, kuriuos myliu. Tokia yra dieviškoji ekonomija ir tokia yra mano psichinė struktūra. Niekas negali pats savęs realizuoti neatsižvelgdamas į kitus žmones. Be šito atsižvelgimo niekada nebūsi visiškai savimi“ (Dajczer, 2000). Ypač daug su žmonėmis dirbantiems specialistams skirtas perspėjimas, kad einant prie žmonių, nereikia atskleisti savo nerimo, o būtina pirma išsiugdyti vidinę ramybę ir išmokti ją išlaikyti (Philippe, 2004). Tai yra nemenkų asmenybės galių reikalaujantis uždavinys, ypač dėl to, kad kasdienėje veikloje tenka nuolat susidurti su harmonijos ir pusiausvyros

trūkumu tiek asmenų, su kuriais dirbama vidiniame pasaulyje, tiek ir tarpusavio sąveikose. Pasak Vitkauskaitės (2001), socialinis pedagogas atspirties taškus individualiam darbui su mokiniu gali rasti humanistinės pasaulėžiūros nuostatose:

1. Socialinės-pedagoginės pagalbos objektas – asmenybė, kuri yra unikali, vientisa sistema, suvoktina ne kaip susiformavusi duotybė, bet kaip kintanti atvira sistema.
2. Kiekvienas žmogus yra unikalus, todėl individualių atvejų analizė svarbi lygiai taip, kaip ir statistiniai apibendrinimai.
3. Asmenį kuria visuomenė ir jis kuria visuomenę, taigi žmogus yra laisvas ir ribotas, turintis galimybę prisitaikyti prie esamų visuomenės normų.
4. Kiekvienas turi prigimtinių potencialių galimybių vystymuisi, savirealizacijai ateityje, kuri gali būti nepriklausoma nuo individo praeities.
5. Vaikas yra besąlygiškai vertingas, todėl gerbtinas toks, koks yra.
6. Kiekvienas asmuo turi teisę rinktis savo vertybes, tikslus ir būti atsakingas už savo sprendimus.

Iš pateiktų humanistinių nuostatų galima išvesti pagrindines socialinio pedagoginio darbo su individu išeities pozicijas, lemiančias pagalbos efektyvumą:

1. Kiekvienas individas turi potencijas pats geriausiai suvokti savo problemas.
2. Kadangi kiekvienas asmuo reaguoja į aplinką taip, kaip ją suvokia ir patiria (t.y. subjektyviai), socialinis pedagogas turi būti empatiškas - įeiti į kliento suvokimo lauką ir patirti jo realybę.
3. Asmens elgsena įgauna prasmę tik konkrečiomis aplinkybėmis.
4. Idant pagalbos reikalingas asmuo geriau suprastų savo socialinę situaciją, savo vidinį pasaulį, jausmus ir per tai mokytųsi ją analizuoti, būtina sukurti tinkamą emocinę atmosferą, pagrįstą pasitikėjimu, nuoširdumu bei atvirumu.
5. Už socioeducacinės pagalbos sėkmę atsakingas socialinis pedagogas ir vaikas, įgalintas aktyviai dalyvauti problemos sprendimo procese.
6. Pagalbos efektyvumui įtakos turi besąlygiška, pozityvi, be vertinimo aspektų specialisto nuostata.

Individualaus socialinio darbo modelis yra griežtai reglamentuotas laiko atžvilgiu nuolat įgyvendinant uždavinius ir tikrinant vaiko pažangą, tačiau kartu atveria galimybes mokinio aktyvumui, savarankiškumui ugdyti, patirti atsakingumą ir partnerystę (Vitkauskaitė, 2001).

Taigi, apbendrinami šio skyriaus medžiagą, galime teigti, kad mokykloje socioeducacinės problemos tampa kompleksinės. Vien tik pedagogų, klasių auklėtojų kompetencijos nebeužtenka. Tokių problemų sprendimo organizatoriumi tampa socialinis pedagogas, kuris turi konsultuoti pedagogus, kaip bendrauti ir bendradarbiauti su tėvais.

Vienas iš socialinės pedagoginės pagalbos teikimo metodų yra individualus socialinio pedagogo darbas su mokiniu, jo šeima. Socialinis pedagogas individualią pagalbą teikia asmeniškai individui, jeigu reikia kitų specialistų pagalbos, koordinuoja pagalbos teikimą.

3 skyrius. SMURTO PAPLITIMO MOKYKLOJE IR SOCIOEDUKACINĖS PAGALBOS TEIKIMO PRIEVARTĄ PATIRIANTIEMS MOKINIAMS SITUACIJA

3.1. Tyrimo metodologija ir eiga

Metodologiją galima nusakyti kaip teoriją, kuri nagrinėja mokslinio pažinimo procesą ir jo principus bei mokslinio tyrimo metodus ir techniką (Kardelis, 2002).

Tyrimui atlikti panaudota struktūruota apklausa raštu, naudojant tyrimo instrumentą - klausimyną. Apklausa - tai susistemintas informacijos iš respondentų rinkimas, pateikus anketą (Cicėnienė, 2006). Anketa yra vienas populiariausių sociologinių tyrimo metodų. Pateikus keletą klausimų, galima gauti labai daug ir patikimos informacijos.

Darbo autorė tyrimui naudojo oficialią, uždarą anketą, kurioje pateikti klausimai ir atsakymai.

Darbe taikyti tyrimo metodai ir jų paskirtis:

Teoriniai: pedagoginės, psichologinės, sociologinės literatūros, švietimo sistemą reglamentuojančių norminių aktų bei dokumentų studijavimas.

Empiriniai: respondentų - moksleivių anketavimas. Šis metodas buvo panaudotas siekiant išsiaiškinti, kokias mokykloje smurto apraiškas patiria vaikai, ar jiems pakankamai suteikiama socioedukacinė pagalba.

Tyrimo organizavimo etapai:

I etapas: Išstudijuota literatūra, analizuoti švietimo sistemą reglamentuojantys aktai bei dokumentai. Teoriškai atskleistas psichosocialinis ir kitoks smurto poveikis vaiko vystymuisi, siekiant pabrėžti socioedukacinės pagalbos būtinybę, aptartas pastarosios organizavimas švietimo įstaigoje. Remiantis suformuluota problema buvo iškeltas tyrimo tikslas, numatyti uždaviniai, sukurta tyrimo metodika, sudaryta anketa, kurią sudaro tokie blokai: 1) demografinis blokas, 2) klausimų blokas, skirtas išsiaiškinti, kokios smurto raiškų formos paplitusios mokykloje, 3) klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti, ar moksleiviams teikiama socioedukacinė pagalba.

II etapas. Atlikta mokinių anketinė apklausa. Tyrimas realizuotas, gavus mokyklos administracijos leidimą. Prieš vykdant tyrimą, respondentai buvo supažindinti su tyrimo tikslais bei informuoti, jog

anketų duomenys bus panaudoti rašant baigiamąjį darbą bei įgyvendinat pasirinkto individualios socioedukacinės pagalbos teikimo modelį.

Respondentų anketavimas vyko 2011 m. kovo mėn.

III etapas. Remiantis mokslinės literatūros ir konstatuojamojo tyrimo duomenimis, atlikta statistinė duomenų analizė, formuluojamos išvados. Anketiniai duomenys apbruoti kiekybiniu būdu, naudojant programinio paketo SPSS (*Statisticat Package for Social Sciences*) 11.0 versiją, taikant aprašomosios statistikos metodus (procentiniai dažniai). Grafinė analizė – MS Excel 2000 kompiuterine programa.

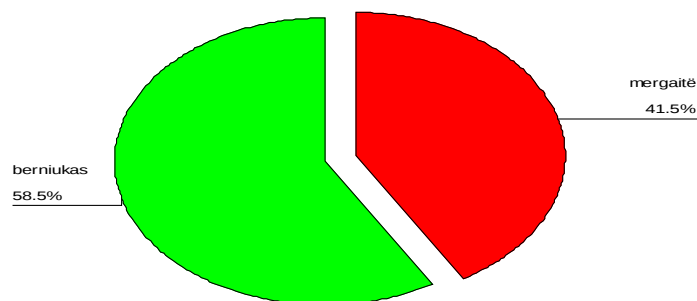
Tyrimo tikslas – išanalizuoti smurto formų paplitimo reiškinį šeštų klasių mokinių tarpe, išsiaiškinti ar prievartą patiriantiems moksleiviams suteikiama pakankama socioedukacinė pagalba.

Uždaviniai:

- 1) Aptarti smurto paplitimo mastą šeštų klasių mokinių tarpe.
- 2) Nustatyti, kokios smurto formos paplitusios mokykloje.
- 3) Išsiaiškinti, ar mokiniai, patiriantys prievartą, kreipiasi pagalbos į suaugusiuosius.
- 4). Ištirti, ar tėvai, mokyklos pedagogai nelieka abejingi bendraamžių smurtą kenčiantiems vaikams.
- 5). Išsiaiškinti, ar vaikai, prieš kuriuos yra smurtaujama, pagalbos gauna pakankamai.

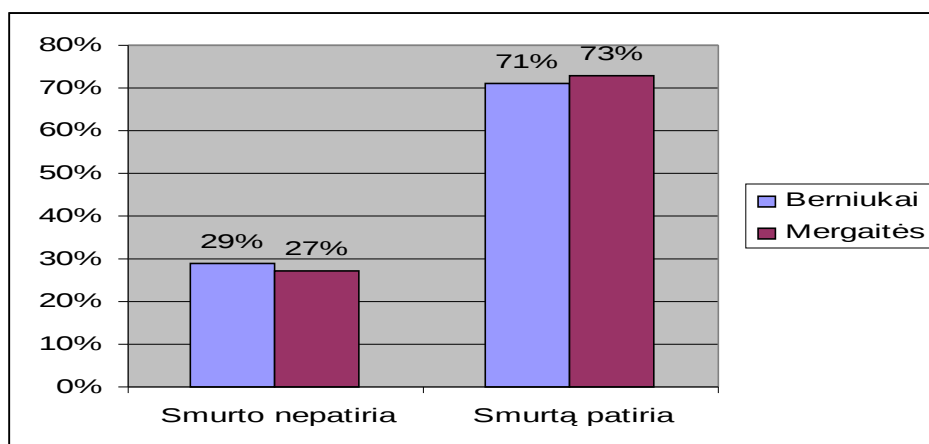
3. 2. Tyrimo imties charakteristika

Tyrimas atliktas Šiaulių miesto bendrojo lavinimo „Romuvos“ pagrindinėje mokykloje. Administracijos pageidavimu tyriamaisiais buvo pasirinkti 6 klasių moksleiviai. Iš viso išdalinti 144 klausimynai. Užpildyta 123 (atsakymo lygis 85%), neužpildyti 21 (15%) klausimynas. Tyrimo rezultatai gauti apdorojus 123 respondentų klausimynų atsakymus, iš jų 51 mergaitės ir 72 berniukų (2 pav.). 96,7% mokinių pažymėjo esą lietuvių tautybės, 2,4%– rusų ir 0,8% – ukrainiečių. 93,4% vaikų gyvena mieste, 4,06% miestelyje ir 2,43% – kaime.

2 pav. Tyrimųjų skaičiaus pasiskirstymas pagal lytį, % ($n=123$)

28,4% tiriamųjų į pateiktus visus smurtinius veiksmus atsakė neigiamai, dauguma komentaruose dar pabrėžė, jog jie prievartos nepatiria. 71,5% respondentų daugiau ar mažiau su minėtu reiškiniu susiduria.

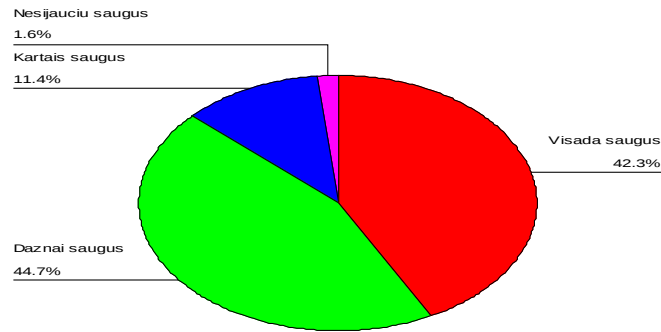

3 pav. Smurto nepatiriančių ir patiriančių vaikų lyties santykis, % ($n=123$)

Palyginus respondentų atsakymus, galima teigti, jog smurtą mokykloje patiria šiek tiek daugiau mergaičių. Bendramoksliai smurtauja prieš 72,5% moteriškosios giminės respondenčių, vyriškoji tiriamųjų pusė vos keliais procentais mažesnė – 70,8%.

Mokykla yra ne tik bendrųjų žinių perteikėja, bet ir individo vertybių formuotoja (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996). Santykiai ir ta aplinka, kuriuos vaikas randa mokykloje, daro didžiulę įtaką jo psichikos pusiausvyrai. Mokykla vaikui turi būti saugumo garantu, nes tik saugioje aplinkoje įmanomas efektyvus bendravimas, efektyvus vaiko fizinių ir psichinių galių vystymasis. Tuo tarpu “šaltas” mokyklos mikroklimatas, lydymas tiek fizinio, tiek psichologinio nesaugumo, konfliktų, abejingumo, lankstumo ir savitarpio supratimo stokos, sukelia mokinių neigiamas emocijas, yra nenoro mokytis, lankyti mokyklos formavimosi priežastis.

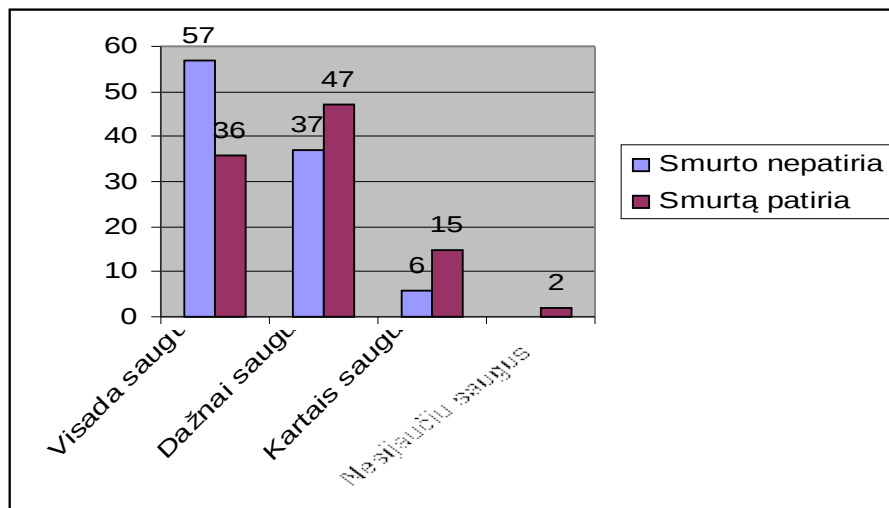
Todėl tiriant smurto reiškinius mokykloje, svarbu buvo išsiaiškinti, kaip mokiniai jaučiasi toje aplinkoje.

4 pav. Kaip aš jaučiuosi mokykloje, % ($n=123$)

4 paveikslo duomenimis, didžioji dalis (42,3 %) mokinių dažnai jaučiasi saugūs mokykloje. Šį atsakymo variantą pažymėjo beveik 45% vaikų. Visada saugūs jaučiasi šiek tiek mažiau mokinių – 42,3%, 11,4% mokinių saugūs jaučiasi tik kartais, 1,6% apskritai nesijaučia saugūs.

Tyrimo buvo būtina paanalizuoti, ar prievartos patyrimas mokykloje įtakoja vaikų savijautą mokykloje (5 pav.).

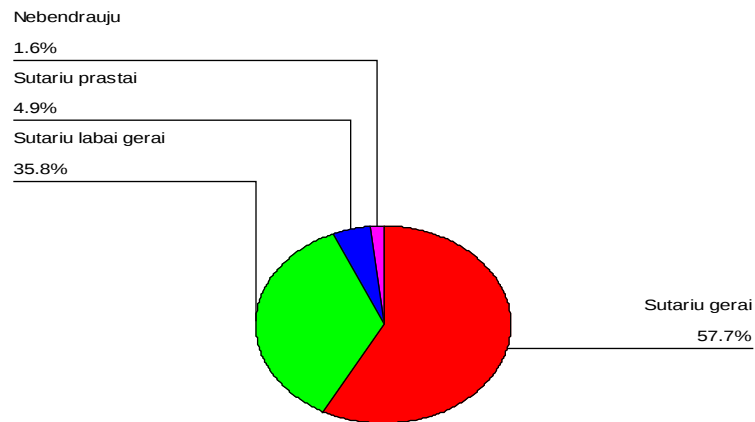

5 pav. Smurtą patiriančių ir nepatiriančių vaikų savijauta mokykloje, % ($n = 123$)

Palyginus respondentų atsakymus, pastebėta, jog mokykloje nesijaučia saugūs 1,6% vaikų, prieš kuriuos yra smurtaujama, tuo tarpu, nė vienas prievartos nepatiriančių vaikų šio atsakymo varianto nepažymėjo. Antra vertus, akivaizdu, jog daugiau vaikų, prieš kuriuos bendramoksliai nenaudoja prievartos, mokykloje saugūs jaučiasi visada 57,1%. Visada saugūs jaučiasi 36,3% vaikų, prieš kuriuos yra smurtaujama.

Antra vertus, nagrinėjant mokyklos mikroklimatą, svarbu išsiaiškinti vaikų tarpusavio bendravimo ypatumus. Asmenybės savybės formuojasi bendravimo su žmonėmis ir bendros veiklos procese (A. Mitrikis, 1999). Pirmoji grupė, į kurią patenka žmogus, yra šeima, vėliau darželio, mokyklos klasės ir t.t. Visi mokiniai kolektyve nori būti pripažinti, stengiasi atlikti tam tikrą jiems

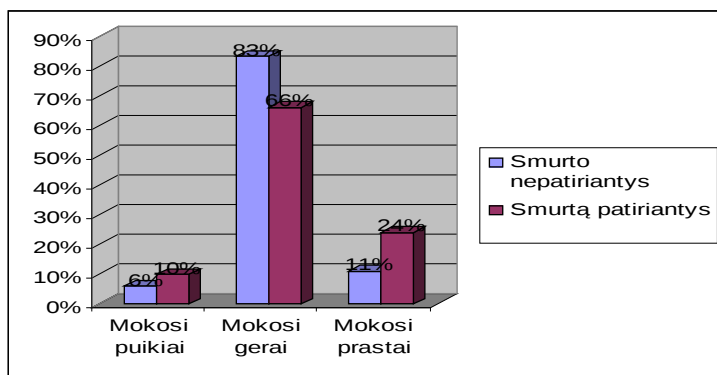
priimtiną vaidmenį. Mokinys, atlikdamas klasės mėgiamo ar nemėgiamo mokinio vaidmenį, formuojasi tam vaidmeniui atitinkamus bruožus, savybes, todėl yra būtina taip organizuoti mokinių tarpusavio santykius, kad klasėje mokinys patenkintų bendravimo poreikius, kad klasės kolektyvas ugdytų teigiamas asmenybės savybes. Todėl tyrimu buvo siekiama, išsiaiškinti, kaip mokiniai sutaria su bendraklasiais (6 pav.).

6 pav. Kaip sutaria su klasės draugais, % ($n=123$)

Kaip matyti 6 paveiksle, didžioji dalis mokinių (57,7%) su bendraklasiais sutaria gerai, labai gerai pažymėjo 35,8% vaikų, 4,9% mokslievių sutaria prastai, o 1,6% mokinių visai nebendrauja.

Išanalizavus respondentų atsakymus, pastebėta, jog tie 1,6% vaikų, kurie nebendrauja su klasės draugais, mokykloje jaučiasi nesaugūs. Taigi bendravimas su bendraamžiais, patiriama prievarta labai įtakoja mokinių savijautą mokymosi įstaigoje, nepopuliarieji, atstumtieji, izoliuotieji ir pan. vaikai mokykloje jaučiasi blogai, dažnai jie lieka patyčių objektu arba, priešingai, visai bendraamžių ignoruojami. Tokia padėtis labai dažnai pakenkia šių vaikų mokymosi motyvacijai. Todėl tyrimu buvo siekta paanalizuoti, ar patiriama prievarta įtakoja mokymosi pažangumą. Lyginama su smurto nepatiriančių mokinių mokymosi rezultatais 7 pav.

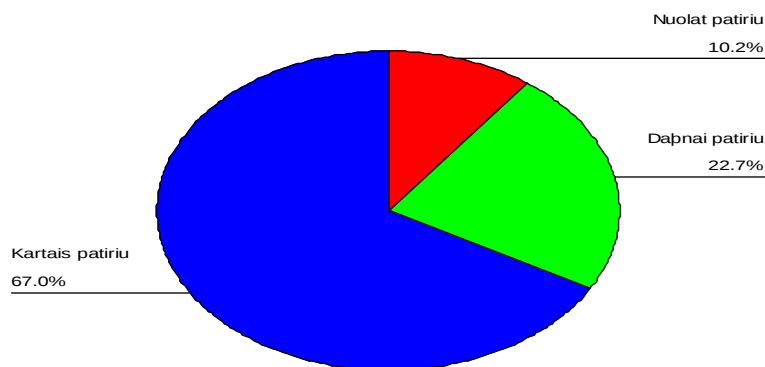

7 pav. Smurto nepatiriančių ir patiriančių mokinių mokymosi pažangumas, % ($n=123$)

Lyginant respondentų atsakymus, pastebėta, jog skirtumas tarp prasčiau besimokančių moksleivių, patiriančių bendramokslų prievartą ir tokio pat pažangumo to nepatiriančių skiriasi daugiau nei dvigubai, atitinkamai 23,8% su 11,4%, kas gali būti susiję su suprastėjusia mokymosi motyvacija dėl patiriamos prievartos mokykloje. Taip pat akivaizdu, kad daugiau puikių mokymosi rezultatų mokinių kenčia kitų vaikų naudojamą smurtą: 10,2% puikiai besimokančių mokinių patiria smurtą, 5,7% ne. Pastarasis reiškinyms įmanomas dėl to, kad neretai klasės pirmūnai yra nemėgiami kitų bendramokslų.

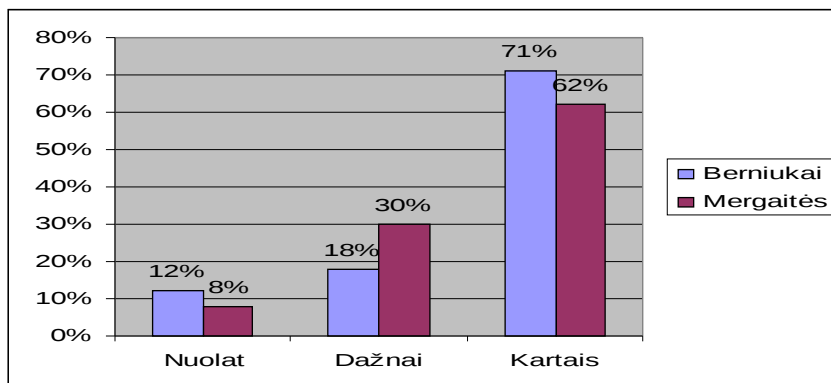
3. 3. Smurto paplitimas mokykloje

Anketoje pažymint prieš respondentą bendramokslų naudojamą smurtinį elgesį buvo būtina nurodyti “Nuolat”, “Dažnai” arba “Kartais.” Todėl pagal tai vaikai buvo suskirstyti į nuolat, dažnai ir kartais patiriančius prievartą 8 pav. **Tiriamųjų imtis – 88 vaikai**, prieš kuriuos yra smurtaujama. (Iš 123 respondentų prievartos mokykloje nepatiria 35 mokiniai).

8 pav. Smurto paplitimas mokykloje, % ($n=88$)

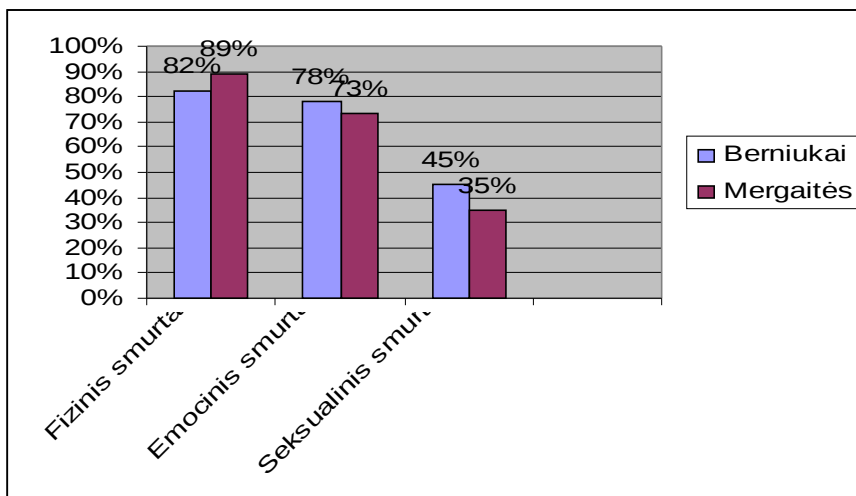
Kaip matyti 8 paveiksle, 67% vaikų bendramokslių smurtą mokykloje patiria kartais. Dažnai smurtaujama beveik prieš 23 % mokinių, nuolat - prieš 10%. Smurtą mokykloje patiriančių vaikų lyties santykis pateiktas 9 pav.

9 pav. Smurtą patiriančių vaikų lyties santykis, % ($n=88$)

Palyginus respondentų atsakymus, pastebėta, jog kartais smurtaujama daugiau prieš berniukus negu mergaites, atitinkamai: 70,5% ir 62,1%, taip pat nuolat bendramokslių prievartą patiria didesnė dalis vyriškosios lyties respondentų, santykiu: 11,7% su 8,1%. Antra vertus, dažniau smurtaujama prieš mergaites nei berniukus: dažnai smurtą patiria 29,7% mergaičių ir 17,6% berniukų.

Pateiktuose klausimynuose smurtiniai veiksmai buvo suskirstyti pagal prievartos rūšis: fizinę, emocinę ir seksualinę. Klausimyne pastarosios nebuvo pažymėtos, kad neblaškytų mokinių dėmesio. Tyrimo eigoje siekta atskleisti, kokios smurto formos paplitusios tarp skirtingos lyties respondentų (10 pav.).

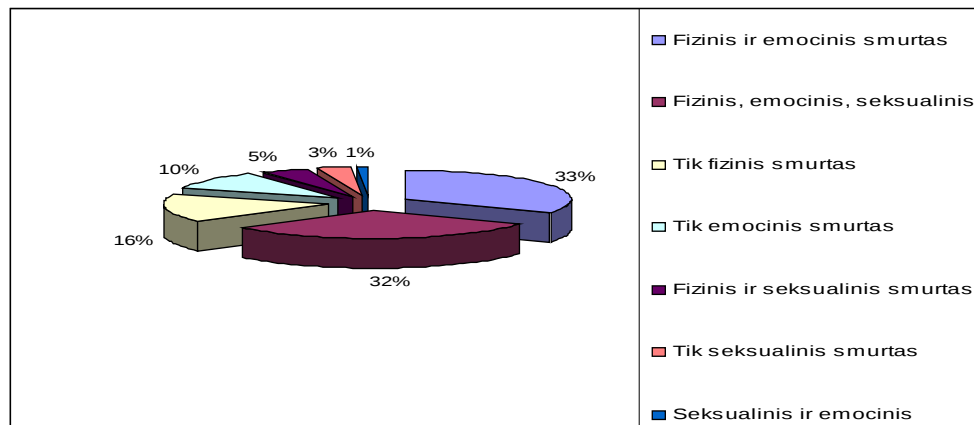

10pav. Smurto formų paplitimas tarp vaikų, % ($n=88$)

Palyginus respondentų atsakymus, nustatyta, jog fizinis smurtas paplitęs tarp mergaičių. Jį pažymėjo 89,1% smurtą patiriančių mokykloje moteriškosios lyties respondentų,

fizinį smurtą patiria 82,3% berniukų. Tarp pastarųjų paplitusios emocinio ir seksualinio smurto formos. Emocinę prievartą patiria 78,4% berniukų ir 72,9% mergaičių, kita vertus, pastarieji skirtumai nėra labai ženklūs. Tuo tarpu seksualinis smurtas paplitęs tarp 45,0% berniukų ir 35,1% mergaičių.

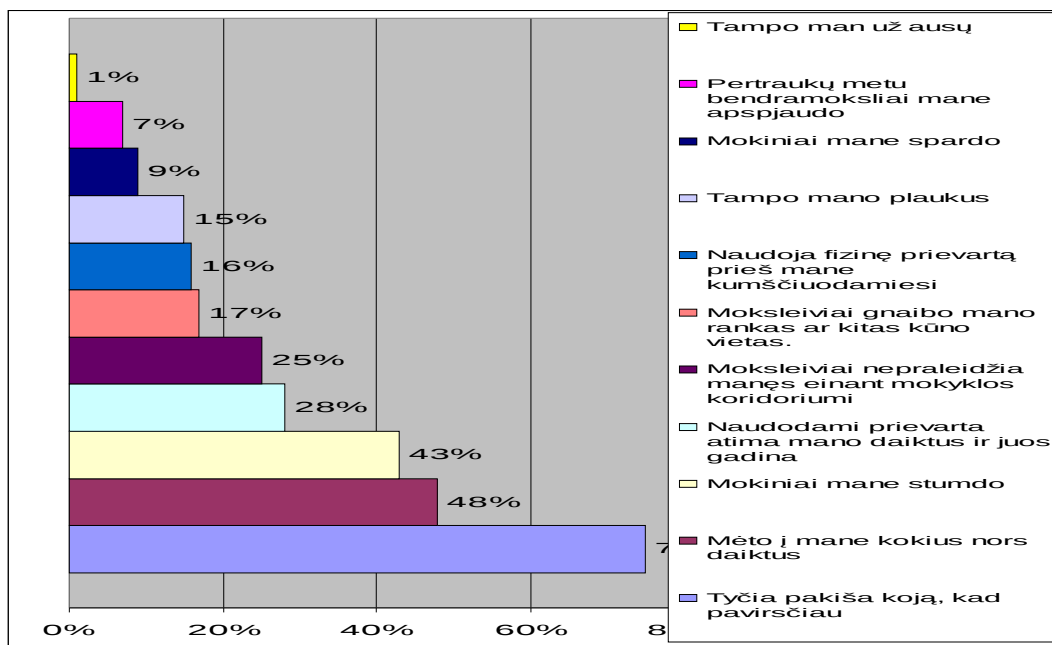
Tyrimo buvo siekta išsiaiškinti, ar mokiniai patiria vieną kažkurią smurto formą, ar kelias (11 pav.).

11 pav. Smurto apraiškų paplitimas mokykloje, % (n=88)

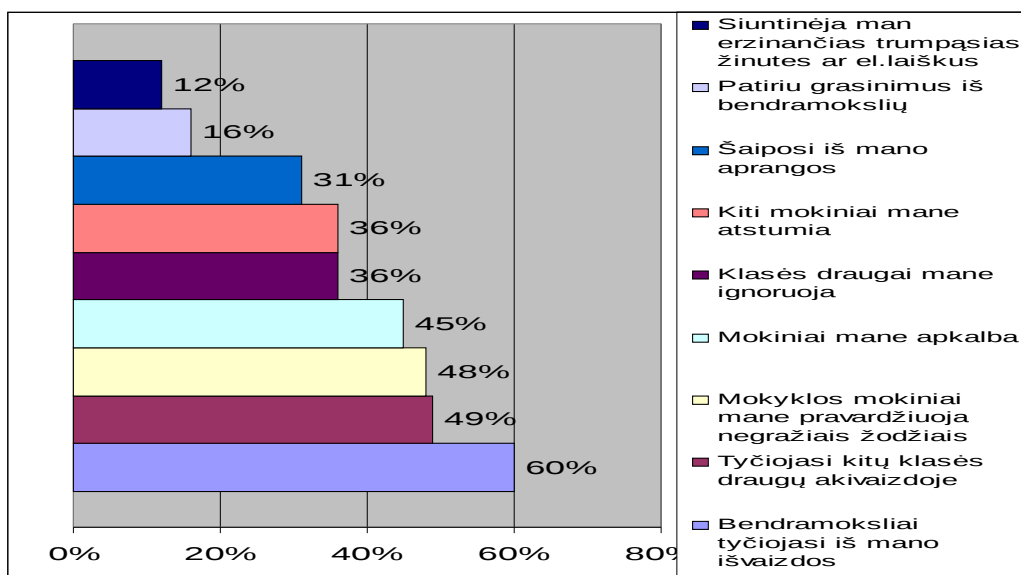
Remiantis 11 paveikslu, galima teigti, jog didžioji dalis mokinių patiria po kelias smurto apraiškas. Daugiausia vaikų (32,9%) kenčia nuo bendraamžių naudojamos fizinės ir emocinės prievartos. Tuo tarpu tik fizinį smurtą patiria 15,9% vaikų, tik emocinį – 10,2% moksleivių, tik seksualinį – 3,4% respondentų.

Apskritai fizinis smurtas paplitęs tarp 75 moksleivių, kas sudaro 85,2%, todėl **tiriamųjų imtis – 75 vaikai**, patiriantys fizinę prievartą. Pateiktose anketose buvo pažymėta 11 šios prievartos grupės pavyzdžių, siekiant išsiaiškinti, kokie fizinio smurto veiksmai mokinių tarpe yra populiariausi. Išanalizavus respondentų atsakymus, paaiškėjo, jog mokykloje labiausiai paplitę tokie veiksmai kaip: tyčinis kojos pakišimas mokiniui, siekiant, kad šis pavirstų (49,3%), kokių nors daiktų mėtymas į vaikus (48%), stumdymasis (42,6%), (12 pav.).

12 pav. Vaikų naudojami fizinio smurto veiksmai, % (n=75)

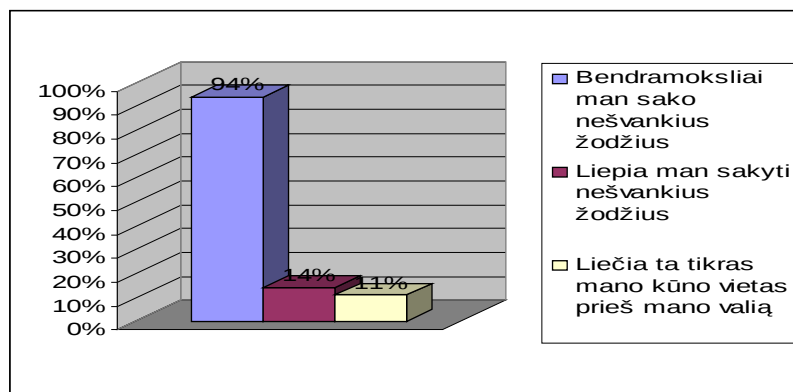
Emocinį bendramokslių smurtą patiria 67 vaikai, kas sudaro 76,1%. Siekiant išsiaiškinti, nuo kokių šios prievartos veikslių kenčia mokiniai, anketose buvo pateikti 9 emocinio smurto pavyzdžiai. Išanalizavus respondentų atsakymus, paaiškėjo, jog mokykloje labiausiai paplitęs tyčiojimas iš bendraklasė: tyčiojimasi iš vaikų išvaizdos patiria 59,7% mokinių, patyčias kitų klasės draugų akivaizdoje priversti kęsti 49,2% moksleivių, 47,7% vaikų bendramokslių yra pravardžiuojami negražiais žodžiais. Mažiausiai paplitęs emocinės prievartos veiksmas – erzinančių trumpųjų sms žinučių ar elektroninių laiškų siuntinėjimas. Pastarąjį pažymėjo 11,9% respondentų (13 pav.).

13 pav. Emocinės prievartos veiksmai, % (n=67)

Seksualinė prievarta mažiausiai paplitusi šeštųjų klasių mokinių tarpe (11 pav.). Šios formos prievartą patiria **36 moksleiviai**, kas sudaro 40,9%. 13,8% vaikų su seksualiniu smurtu

susiduria dažnai, 86,1% – kartais. Pateiktame klausimyne reikėjo pažymėti, kokius šios prievartos veiksmus vaikai patiria iš bendramokslių 14 pav.

14 pav. Seksualinės prievartos veiksmai, % (n=36)

14 paveikslu duomenimis, didžioji dalis moksleivių (94,4%) pažymėjo, jog bendramoksliai jiems sako nešvankius žodžius, 13,8% mokinių nurodė, jog jiems patiems tai liepiama daryti, 11,1% vaikų (iš jų visos mergaitės), pažymėjo, jog yra nepageidaujamai liečiami kitų moksleivių. Kitų anketoje pateiktų aptarinėjamos prievartos pavyzdžių nepažymėjo nė vienas respondentas.

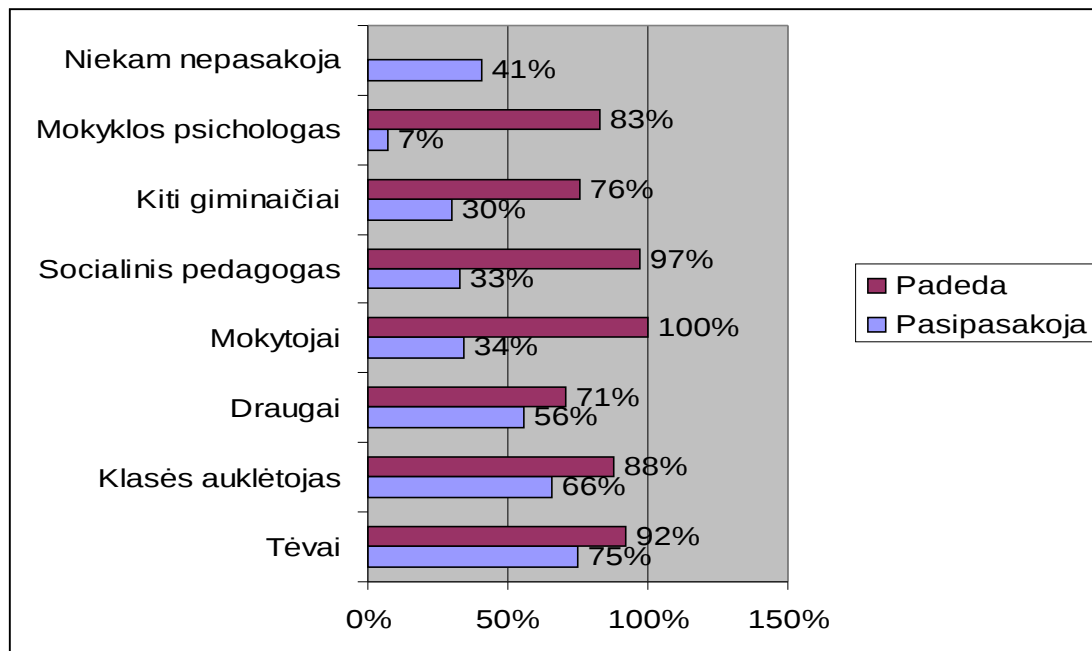
Smurtas mokykloje – viena pagrindinių šių dienų problemų. Todėl tyrimo eigoje respondentų buvo klausama:” *Kokios smurto prevencijos priemonės vykdomos jų mokykloje?*”

Išanalizavus duomenis, paaiškėjo, jog 79,6% mokinių nurodė, kad klasių valandėlių metu su klasės vadovu kalbasi apie smurtą. 69,9% vaikų nurodė, kad mokykloje rengiami prevenciniai projektai. 51,2% respondentų pažymėjo, kad organizuojami smurto tema pogaibiai su mokyklos socialiniu pedagogu, 41,4% - rengiami stendai smurto prevencijos tema, 31,7% moksleivių nurodė vykdomus įvairius susitikimus mokykloje su Vaiko teisių apsaugos, policijos bei kitais specialistais. Kita vertus, 10,5% respondentų pažymėjo, jog jiems nežinomos mokykloje vykdomos prevencinės priemonės. Suprantama, kad mokiniai didesnę dėmesį kreipia į tuos renginius, kurie labiau atitinka jų poreikius: popamokinė veikla, ekskursijos ir pan.

3. 4. Socioedukacinės pagalbos teikimo situacija

Smurtas ugdymo įstaigoje, kurioje turi formuotis ateities karta, brandi asmenybė neturi būti pateisinamas. Tai ne tik stabdo asmenybės potencialo augimą, bet tuo pačiu ir ateičiai formuoja nesveiką požiūrį į žmonių tarpusavio santykius. Labai svarbu, kad apie prievartą vaikai papasakotų suaugusiesiems, pasidalintų savo išgyvenimais su žmonėmis, kuriais pasitiki. Todėl tyrime buvo klausama: “*Kam mokiniai papasakoja apie patirtą mokykloje prievartą?*” (15 pav.). Išanalizavus

respondentų atsakymus, nustatyta, jog labiausiai vaikai pasitiki savo tėvais, 75% mokinių, patiriančių bendramokslių smurtą, pasipasakoja savo gimdytojams. Tėvų ir vaikų bendravimas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, mažinančių delikventinio elgesio riziką, depresijas ir pan. Tačiau dėl įvairių socialinių, ekonominių priežasčių, gyvenimo būdo vieni tėvai nesugeba pasirūpinti vaiko emocine gerove, kiti tiesiog neturi tam laiko, noro ir netgi supratimo, ko reikia jų vaikui. Tėvai neretai palieka vaiką patį kovoti su patiriama prievarta mokykloje, manydami, kad taip vaikas grūdinamas, kad taip jis išsikovoja vietą po saule. Todėl tyrimu buvo siekta išsiaiškinti, ar vaikai sulaukia gimdytojų pagalbos. Išanalizavus respondentų atsakymus, paaiškėjo, jog 92,4% vaikų sulaukia tėvų pagalbos. Tačiau 7,5% vaikų tėvai visada lieka abejingi.

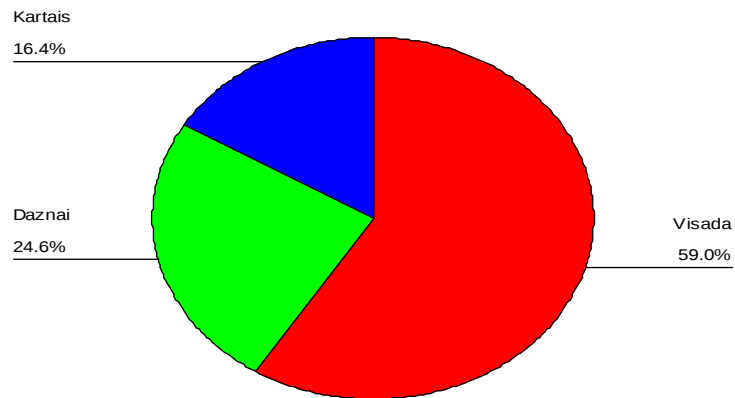
15 pav. Informuotų apie patiriamą smurtą asmenų ir jų pagalbos teikimo santykis, % (n=88)

Remiantis 15 paveikslu duomenimis, galima teigti, jog be tėvų, vaikai pasitiki klasės auklėtoju. Klasės auklėtojo pareiga ugdyti savo klasės mokinius, jiems vadovauti, atstovauti jų interesams, derinti ir koordinuoti mokinių, mokytojų ir tėvų santykius. Svarbiausiu klasės auklėtojo uždaviniu laikomas mokinio asmenybės ugdymas, dėmesys klasės organizacinei veiklai, išoriniams ugdymo rezultatams bei visapusiška pagalba. Tačiau klasės vadovo pagalbą gauna tik 87,9% pasipasakojusių moksleivių.

Vis dėlto, 36 vaikai, kas sudaro 40,9%, pažymėjo, jog apie bendramokslių naudojamą prievartą niekam nepasakoja. Iš jų didžioji dalis (52,7%) niekam nepasakoja “kartais”, 27,7% (10 vaikų) moksleivių nurodė, kad niekada apie tai nekalba. Išanalizavus mokinių anketas, paaiškėjo, jog pastarieji vaikai su prievarta mokykloje susiduria kartais, jie pažymėjo 1 – 3 prieš juos kitų vaikų naudojamus smurtinius veiksmus, o klausimyno paskutiniuose lapuose prie komentarų parašė, jog

smurto jie mokykloje nepatiria. Todėl galima manyti, jog šie mokiniai smurtinius bendramokslių veiksmus supranta kaip pajuokavimą ar žaidimą.

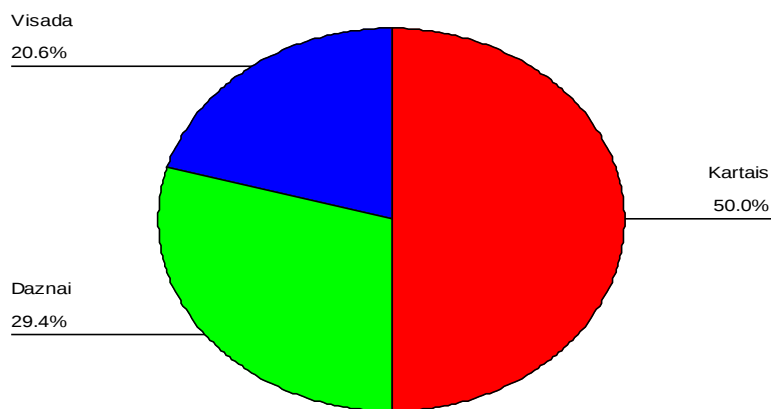
Siekiant išsiaiškinti, ar tėvai kiekvieną kartą sureaguoja į vaikų pasakojimus, mokiniai pateiktuose klausimynuose turėjo pažymėti: *tėvai padeda* “Visada”, “Dažnai” “Kartais” 16 pav. **Tiriamųjų imtis – 61 vaikas**, kurie nurodė, jog tėvai pagalbą teikia smurto atveju.

16 pav. Tėvų teikiama pagalba, % (n=61)

Kaip matyti 16 paveiksle, didžioji dalis (59%) vaikų pagalbos iš gimdytojų sulaukia visada. Kartais pagalbos sulaukia 16,4% vaikų. Pateikti duomenys parodo, jog tėvai ne visada operatyviai reaguoja į vaiko nusiskundimus. Kita labai svarbi informacija buvo išsiaiškinti, kaip tėvai padeda savo atžaloms, todėl tyrimo eigoje buvo klausama:” *Kokių veiksmų imasi tėvai, sužinoję apie tavo patiriamą smurtą mokykloje?*” Išanalizavus gautus respondentų duomenis, galima teigti, jog didžioji tėvų dalis (80,3%), papasakojus vaikui apie prieš jį nukreiptus bendramokslių smurtinius veiksmus mokykloje, kreipiasi į mokyimo įstaigos pedagogus. Tėvų ir mokyklos bendruomenės bendravimas yra būtinas, siekiant sukurti vaikui saugią ir palankią ugdymosi aplinką. Juk šeima ir mokykla yra pagrindinės ir svarbiausios vaiko auklėjimo institucijos. Be to, tik bendromis tėvų ir pedagogų jėgomis galima efektyviai išspręsti vaiko problemas. 60,6% vaikų gimdytojų susisiekiama su smurtaujančio vaiko tėvais, 25,7% mokinių tėvų kreipiasi į policijos pareigūnus.

Kita vertus, neramina tai, jog 34 vaikų, kas sudaro 51,5%, tėvai, kuriems atžalos pasipasakoja apie skaudžius įvykius mokykloje, nesikreipia pagalbos ir palieka savo vaikus patiems spręsti problemas, pasakydami: “*Nekreipk į tai dėmesio.*” 17 paveiksle pateikti duomenys, iliustruoja, kaip dažnai taip elgiasi tėvai. **Tiriamųjų imtis – 34 mokiniai**, kuriems tėvai pasako: “*Nekreipk į tai dėmesio*” ir nesikreipia pagalbos.

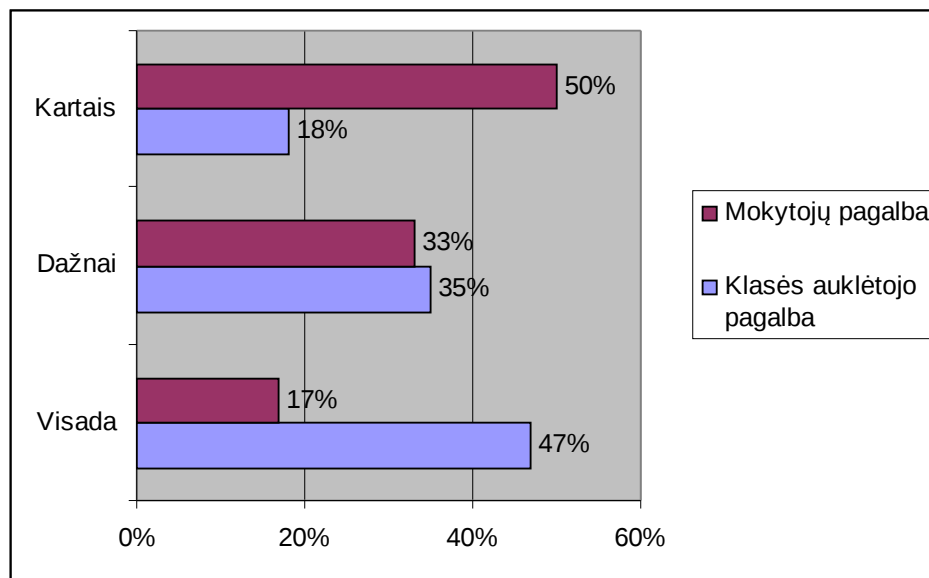

17 pav. Tėvai pasako “Nekreipk į tai dėmesio”, % (n=34)

17 paveiksle matyti, jog 20,6% vaikų teigė, kad tėvai visada nesiima jokių pagalbos veiksmų, tiesiog pakomentuoja: *”Nekreipk į tai dėmesio.”* Vertėtų atkreipti dėmesį, jog remiantis 15 pav., tėvai nepadeda 8,1% vaikų. Išanalizavus anketas, atsiskleidė, jog 12,5% respondentų nagrinėjamą pastarąjį tėvų elgesį traktavo kaip pagalbą.

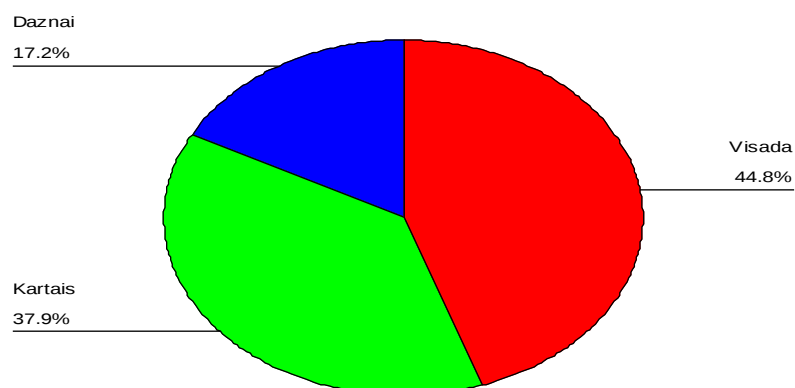
Pagalbą vaikams, patiriantiems bendramokslų smurtą, privalo teikti ir mokyklos pedagogai. Mokyklos pagrindinė funkcija – kokybiško mokslo ir mokymosi sąlygų užtikrinimas. Šiandien tokia funkcija nebus sėkmingai realizuojama be socialinės pedagoginės (socioedukacinės) pagalbos organizavimo mokiniams. Todėl tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar mokiniams, patiriantiems prievartą švietimo įstaigoje, suteikiama pedagogų pagalba.

58 vaikai, kas sudaro 65,9% mokinių, patiriančių smurtą mokykloje, apie tai papasakoja klasės auklėtojai. Iš jų 51 moksleivis, kas sudaro 87,9%, pagalbą gauna (15 pav.). 12% vaikų nurodė, kad klasės vadovas jiems nepadeda. Siekiant išsiaiškinti, ar mokiniai, pasidalinę savo skaudžiais išgyvenimais su klasės vadovu, visada sulaukia pastarojo pagalbos, turėjo pažymėti “*Visada*”, “*Dažnai*,” “*Kartais*.” Išanalizavus respondentų atsakymus, galima teigti, jog didžioji dalis moksleivių (47%), pažymėjusių, kad klasės vadovas jiems padeda, pagalbą sulaukia visada, dažnai padedama yra 35,2% vaikų, kartais pagalbą gauna 17,6% auklėtinių. Taigi 52,8% vaikų klasės auklėtojo pagalbą gauna nepakankamai 18 pav. Į dalykų mokytojus pagalbą kreipiasi 30 mokinių, kas sudaro 34% patiriančių mokykloje smurtą. 15 paveikslo duomenimis, jiems mokytojai padeda. Beabejo, džiugina tas faktas, jog nė vienas respondentas nepažymėjo, jog mokytojai jiems visada abejingi, kita vertus, net 50% vaikų padedama tik kartais 18 pav.

18 pav. Klasės auklėtojų ir dalyko mokytojų pagalba, %

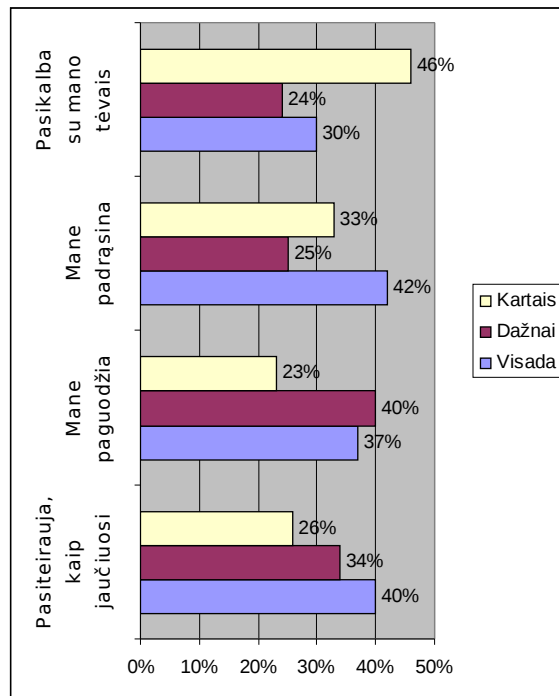
Be klasės auklėtojo, mokytojų pagalbą vaikams privalo teikti mokyklos socialinis pedagogas, kurio veiklos tikslas - tenkinti ugdytinių socialinius poreikius, spręsti elgesio, bendravimo problemas, užkirsti kelią smurtui prieš vaikus. Mokyklos socialiniui pedagogui apie bendramokslų naudojamą prievartą pasipasakoja 29 moksleiviai, kas sudaro 32,9% moksleivių, padedama yra 96,5% vaikų (15 pav.). Iš jų visada pagalbos gauna 44,8% mokinių, kartais – 37,9%, dažnai – 17,2% respondentų (19 pav.). Akivaizdu, jog 55,1% vaikų, prieš kuriuos yra smurtaujama, padedama nepakankamai, 3,4% mokinių pažymėjo, jog pagalbos iš viso negauna. **Tiriamųjų imtis – 28 vaikai**, pažymėję, jog socialinis pedagogas pagalbą pastariesiems teikia.

19 pav. Socialinio pedagogo teikiama pagalba, % (n=28)

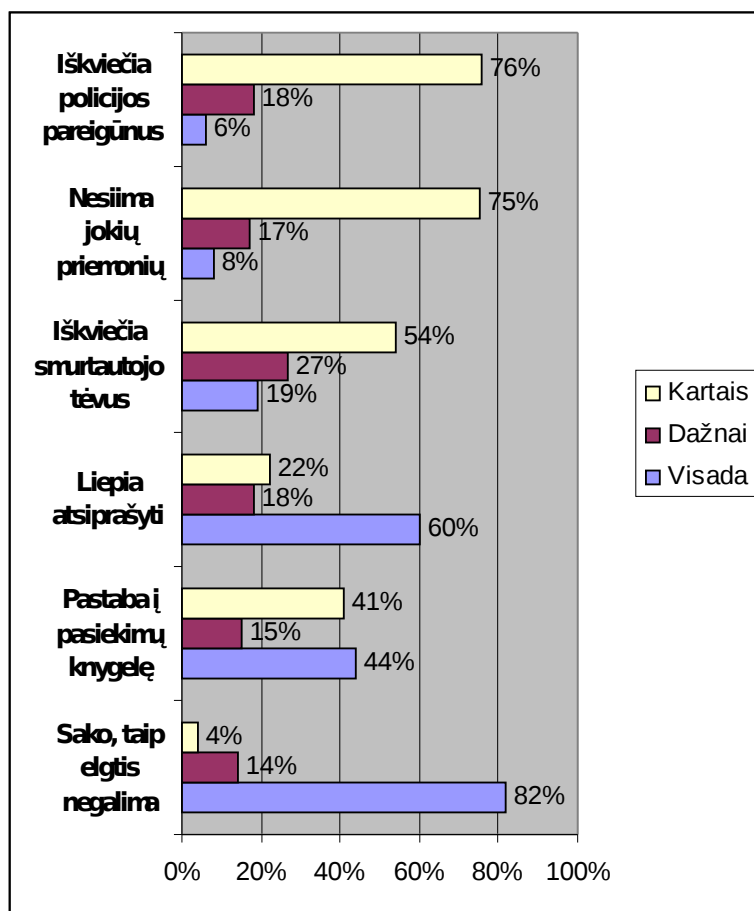
Atkreiptinas dėmesys, jog išanalizavus mokinių anketas, užfiksuota 22,7% vaikų, kurie pažymėjo, jog socialinis pedagogas jiems teikia pagalbą smurto atveju (65% – visada, 30% – kartais, 5% – dažnai), nors pastarieji apie tai specialistui patys nepasakojo, o pagalbos kreipėsi į tėvus, klasės auklėtojus, mokytojus. Taip pat respondentų atsakymai byloja, kad mokyklos psichologui apie patiriamą prievartą pasipasakoja tik 6,8% tai patiriančių moksleivių. Iš jų šio specialisto pagalbą gauna 83,2% respondentų (15 pav.), kita vertus, 5,6% vaikų, kurie patys nesikreipė į mokyklos psichologą, pažymėjo, jog pastarasis jiems padeda (iš jų 60% padedama visada, 40% - dažnai). Tai rodo, jog problemą bandoma spręsti kompleksiskai, pasitelkiant į pagalbą specialistus, geriausiai gebančius padėti išspręsti vaikų bėdas. Kita vertus, socialinis pedagogas padeda tik 55,6% bendramokslių prievartą patiriantiems mokiniams, mokyklos psichologas – 12,4%, tačiau reikia pabrėžti, jog 11,3% moksleivių nesikreipia pagalbos ir mano, kad šios jiems nereikia. Vadinasi, juos atmetus, mokykloje socialinio pedagogo pagalbos sulaukia 62% smurta patiriančių vaikų (iš jų 46,9% pagalbos gauna nepakankamai), psichologo – 14,1%. 37,1% mokinių savo problemas sprendžia su klasės auklėtoju, tėvais.

Siekiant išsiaiškinti, kokią pagalbą smurtą patiriantiems vaikams teikia mokyklos pedagogai, respondentai anketose turėjo pažymėti pateiktus pavyzdžius. Išanalizavus mokinių atsakymus, galima teigti, jog 96,6% vaikų nurodė, kad pasikalba su mokyklos pedagogais apie savo savijautą. Išsiaiškinti vaiko jausmus yra labai svarbu norint diagnozuoti smurto poveikį jo psichosocialinei raidai. Antra vertus, kenčiančiam bedramokslių prievartą yra būtina išsikalbėti, pasidalinti skaudžia patirtimi su žmonėmis, kurie gali jį išklausti, suprasti, paguosti bei padrąsinti, suteikiant pozityvių minčių, vilties. Paguodos ir padrąsinimo žodžių sulaukia 86,6% mokinių, 83,3% vaikų pažymėjo, jog teikiant jiems mokykloje socioedukacinę pagalbą, yra įtraukiami tėvai. Siekiant efektyvių problemos sprendimo rezultatų, tėvų ir pedagogų bendravimas bei bendradarbiavimas neišvengiamas. Tačiau, su tėvais minėtu klausimu daugiausia bendraujama tik kartais, tokį atsakymo variantą pažymėjo 46% respondentų (20 pav.). **Tiriamųjų imtis – 60 vaikų,** kuriems teikiama mokyklos pedagogų socioedukacinė pagalba.

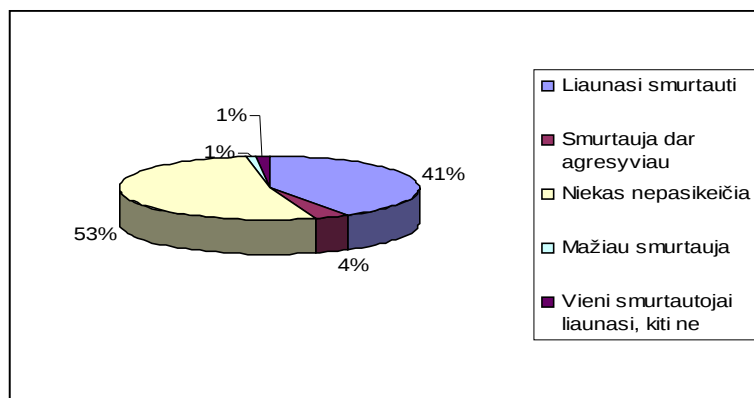
20 pav. Mokyklos pedagogų teikiamos pagalbos formos, % (n=60)

Teikiant pagalbą vaikams, patiriantiems bendramokslų prievartą, yra būtina mažinti tokį smurtautojų elgesį. Todėl tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokių veiksmų imasi pedagogai skriaudėjų atžvilgiu. Išanalizavus klausimynų duomenis, paaiškėjo, jog 85% respondentų kaip pagrindinę priemonę, siekiant sudrausminti smurtaujančius mokinius, nurodė pedagogų pokalbį apie tokio pastarųjų elgesio netinkamumą. Kita taikoma priemonė – pastaba į pasiekimų knygelę, pastarąją pažymėjo 78% vaikų, 75% nurodė, kad smurtautojai privalo atsiprašyti. Tėvų iškvietimą į mokyklą, sprendžiant jų vaikų smurtinio elgesio pasekmes, nurodė 68,3% moksleivių, policijos pareigūnų įsikišimą – 28,3% respondentų. Tuo tarpu 20% moksleivių pažymėjo, jog mokyklos pedagogai nesima jokių priemonių skriaudėjų atžvilgiu.

21 pav. Smurtautojų drausminimo būdai, % (n=60)

Remiantis respondentų atsakymais, galima teigti, jog mokyklos pedagogai smurtaujančius mokinius drausmina elementariomis priemonėmis: pasako, kad toks pastarųjų elgesys netinkamas, liepia atsiprašyti nuskriausto vaiko, įrašo pastabą į pasiekimų knygelę. 21 paveikslo duomenimis, išvardintus būdus pedagogai daugiau taiko visada, tuo tarpu tėvai ar policijos pareigūnai spręsti tokio pobūdžio problemas, įtraukiami daugiausiai tik kartais. Iš 20% (12 vaikų) moksleivių, nurodžiusių, jog mokyklos pedagogai nesiima jokių drausminimo priemonių, 75% teigė, jog taip būna tik kartais. Antra vertus, pedagogų taikomos priemonės nėra efektyvios. Respondentų buvo klausama: *”Kaip pasikeičia smurtautojų veiksmai po to, kai sužinoma apie jų smurtinį elgesį?”*

22 pav. Situacija po informavimo apie patiriamą smurtą, % (n=78)

Tiriamųjų imtis – 78 vaikai (Iš 88 patiriančių prievartą atėmus tuos 10, kurie niekam nepasakoja ir mano, jog pagalba pastariesiems visiškai nereikalinga). Net 52,5% mokinių nurodė, jog niekas nepasikeičia, 3,8% pažymėjo, kad smurtautojai elgiasi dar agresyviau 22 pav. Apibendrinant galima teigti, jog socioedukacinė pagalba mokykloje prievartą patiriantiems vaikams teikiama nepakankamai, dauguma smurtaujančių moksleivių ir toliau skaudina kitus vaikus.

3. 5. Tyrimo apibendrinimas

Atlikus tyrimo duomenų statistinę analizę, nustatyta:

1. Patiriamas mokykloje smurtas įtakoja mokinių savijautą: vaikai arba visai nesijaučia saugūs, arba tokiais jaučiasi tik kartais ugdymo įstaigoje, tuo tarpu nepatiriantys bendramokslių prievartos paprastai mokykloje saugūs jaučiasi visada. Taip pat pastebėta, jog skiriasi skriaudžiamų mokinių mokymosi rezultatai: didesnioji prievartą patiriančių vaikų mokosi prastai, kita vertus, daugiau smurtaujama ir prieš puikiai besimokančius vaikus.
1. Mokykla siekia sumažinti prievartos atvejų tarp mokinių. Pagrindinės smurto prevencijos priemonės – pokalbiai su klasės vadovu nagrinėjama tema klasių valandėlių metu bei ugdymo įstaigoje vykdomi prevenciniai projektai. Tačiau nepaisant šių priemonių smurtą patiriančių moksleivių skaičius dvigubai didesnis negu to nepatiriančiųjų.
2. Mokykloje šeštųjų klasių moksleivių naudojamas smurtas daugiau nukreiptas į mergaites, tačiau nuolat arba dažnai prievartą patiria daugiau berniukų, prieš mergaites smurtaujama daugiausia kartais.
3. Mergaitės daugiau patiria fizinį smurtą, berniukai – emocinį ir seksualinį. Antra vertus, vaikai, patiriantys prievartą mokykloje, susiduria ne su viena jo forma, o keliomis. Daugiausia mokinių patiria fizinę ir emocinę smurto formas. Populiariausi vaikų prieš bendramokslius naudojami fizinės prievartos veiksmai: tyčinis kojos pakišimas, siekiant, kad užpultasis pavirstų,

įvairių daiktų mėtymas į moksleivį, stumdymasis. Labiausiai paplitę emocinės prievartos veiksmai: tyčiojimasis ir pravardžiavimas negražiais žodžiais.

4. Apie patiriamą prievartą mokykloje vaikai daugiausia papasakoja savo tėvams ir klasės auklėtojui. Visada tėvai padeda šiek tiek daugiau nei pusei į juos pagalbos kreipusiesiems vaikams. Dalis moksleivių yra tėvų palikti kovoti su patiriama prievarta mokykloje be pastarųjų pagalbos.

5. Didžioji dalis tėvų, kurie neabejingi savo vaikų nusiskundimams, bendradarbiauja su mokyklos pedagogais sprendami vaikų, patiriančių ugdymo įstaigoje prievartą.

6. Skriaudžiamiesiems vaikams padeda mokyklos pedagogai. Tokio pobūdžio problemas ugdymo institucijoje bandoma spręsti kompleksiskai, bendradarbiaujant klasės auklėtojui, dalykų mokytojams, socialiniui pedagogui ir psichologui. Tačiau pastarųjų pagalbos vaikai gauna nepakankamai.

7. Pedagogai, paprastai linkę problemas spręsti patys, tėvus ar kitus pareigūnus (policiją, Vaikų teisių apsaugos darbuotojus ir kt.) savo iniciatyva įtraukia dažniausiai tik kartais. Bendramokslų smurtą patiriančius vaikus mokyklos pedagogai išklauso, paguodžia bei padrąsina, o smurtautojams paprastai taiko elementarias drausminimo priemones: pastabas - žodžiu ir raštu, atsiprašymą, tačiau pastarosios priemonės, remiantis respondentų atsakymais, nėra efektyvios, nes smurtaujama toliau.

4 Skyrius. INDIVIDUALIOS SOCIOEDUKACINĖS PAGALBOS TEIKIMO MODELIAVIMAS VAIKAMS, PATIRIANTIEMS SMURTĄ MOKYKLOJE

4. 1. Veiklos tyrimo metodologija

Veiklos tyrimas – dominuojantis ir pagrindinis tyrimo metodas. Mokslinėje literatūroje išryškėja dvi veiklos tyrimo mokyklos – tradicinė, kur veiklos tyrimo struktūra siejama su spiralės forma: kiekvienas žingsnis sudarytas iš planavimo rato, veiklos ir faktų aiškinimosi apie veiklos rezultatus, ir asmeninės veiklos teorijos, kur eksperto, specialisto ir pan. patirtis tikrinama praktinėje veikloje (I. Baranauskienė, A. Juodraitis, 2008). Kuriant *individualios socioeducacinės pagalbos teikimo modelį vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje*, buvo remiamasi tradicinės veiklos teorijos mokykla, kai plėtojant veiklos tyrimų metodiką, akcentuojamos šios struktūrinės dalys: tyrimo problemos iškėlimas, strategijos, formų ir metodų parinkimas, rezultatų analizė.

Veiklos tyrimo tikslas - parengti efektyvios individualios socioeducacinės pagalbos modelį vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje, jį įgyvendinti ir aptarti, išryškinant pastarojo privalumus bei atskleidžiant trūkumus.

Uždaviniai:

1. Parengti socioeducacinės veiklos strateginį planavimą (žr. 2 lentelę).
2. Įvertinti vaikų, patiriančių mokykloje prievartą, psichologinę savijautą.
3. Sudaryti individualius socioeducacinės pagalbos planus mokiniams, juos įgyvendinti.
4. Analizuoti ir įvertinti socialinės pedagoginės pagalbos modelio priemonių ugdytiniams veiksmingumą.

Pagrindiniai principai:

Kompleksiškumas – pagalba teikiama pagal poreikį kartu su kitomis švietimo sistemos pagalbos mokiniui teikimo formomis (informacine, psichologine, specialiaja pedagogine pagalba mokykloje bei kt.).

Veiksmingumas – remiamasi profesionalia vadyba, tinkamais ir laiku priimtais sprendimais;

Individualumas – pagalba teikiama atsižvelgiant į konkretaus vaiko poreikius.

Tiriamųjų imtis – remiantis smurto apraiškų paplitimo ir socioeducacinės pagalbos teikimo tyrimo duomenimis, atrinkti penki (dvi mergaitės ir trys berniukai) bendraamžių prievartą nuolat patiriantys moksleiviai.

Veiklos tyrime dalyvaujantys asmenys: darbo autorė, mokyklos socialinis pedagogas, mokytojai, psichologas, vaiko tėvai, bendraklasiai.

Veiklos tyrimo trukmė – keturios savaitės.

„Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo modelio strateginis planavimas“

Etapas	Veiklos tyrimo uždaviniai	Metodai ir būdai veiklai realizuoti
I. Probleminės vaiko situacijos tyrimas	Užmegsti santykį su vaiku, patiriančiu smurtą mokykloje, įvertinti pastarojo savijautą. Įvertinti užmegzto kontakto su vaiku efektyvumą.	Socialinė pedagoginė diagnostika: 1. Ugdytinio pažinimas. 2. Pokalbis (pusiau struktūrizuotas interviu).
II. Detalaus problemos sprendimo, socioedukacinės pagalbos teikimo plano sudarymas.	Apibrėžti socioedukacinės pagalbos tikslą, uždavinius, suplanuoti pagalbos teikimą: numatyti konkrečius veiksmus, partnerius bei metodus, padėsiančius spręsti vaiko problemą. Įvertinti, ar pagalbos planas atitinka vaiko poreikius.	Remiantis socialinės pedagoginės diagnostikos rezultatais. Individualūs pokalbiai.
III. Plano įgyvendinimas	Teikti operatyvią, konkrečią pagalbą vaikui, taikant pagalbos teikimo plane numatytus darbo metodus. Darbo eigoje nuolat tikrinti, ar pagalbos metodai duoda teigiamų rezultatų.	Klasės auklėtojų, mokytojų, tėvų konsultavimas. Intervencija. Individualus darbas su vaiku, tarpininkavimas su mokyklos pedagogais, vaiko tėvais; pagalbos teikimo koordinavimas, šalinimas kilusių kliūčių ir nuolatinis tikrinimas, kaip vyksta paramos teikimo, problemos sprendimo procesas.
IV. Apibendrintas veiklos tyrimo įvertinimas	Apibendrinti ir įvertinti vaiko pokyčius, pasiektus rezultatus su visais asmenimis dalyvavusiais pagalbos teikime.	Pakartotinė vaiko socialinė pedagoginė diagnostika. Individualūs pokalbiai.
V. Perspektyvos sumodeliavimas	Įvertinus pagalbos modelio priemonių ugdytiniui veiksmingumą, pasiūlyti veiklos tobulinimo veiksmus, pateikti rekomendacijas	Pasinaudojus situacijos įvertinimu ir įsivertinimu, refleksija.

23 pav. Sudaryta: darbo autorės (remiantis mokslininkais: Žalimienė, 2003; Kvieskienė, 2003; Johnson, 2001; Vitkauskaitė, 2001).

4. 2. Probleminės vaiko situacijos tyrimas

4. 2. 1. Socialinės pedagoginės diagnostikos metodai, tikslas, vertinimo rodikliai

Nuo problemos įvertinimo priklauso tolesnio veiklos tyrimo eiga. Psichologinis įvertinimas apima žinias apie žmogaus asmenybės ypatumus, apie jo vidinius resursus, kuriuos galėtų panaudoti sprendamas problemas. Problemos įvertinamos kalbant, vertinant testų rezultatus, piešinius ir pan. (J. Černeckienė, 2007).

Kiekviena veikla gali būti sėkminga tik tada, kai suprantamas jos tikslas, žinomas objektas, jo turinys, pasirenkami tinkami metodai, priemonės iškilusiems uždaviniams spręsti. Čia į pagalbą ateina *diagnostika*. Pasak I. Leliūgienės (2002), J. Černeckienės (2007), socialinė pedagoginė diagnostika – tai specialiai organizuotas pažinimo procesas, kurio metu vyksta rinkimas informacijos apie socialinių, psichologinių ir pedagoginių veiksnių įtaką asmenybei. Pasak J. Vaitkevičiaus (1995), socialinė pedagoginė diagnostika padeda pažinti ugdytinį ir nustatyti, kokie išoriniai veiksniai jį veikia, koks visuomenės gyvenimo poveikis ir kokia vaiko psichosocialinė raida. B. Bitinas (1998) žodį *diagnozė* apibrėžia kaip diferencijuotą pavienio stebėjimo objekto (individo, reiškinių, veiklos akto) priskyrimą tam tikrai objektų grupei, kada neturima pilnos informacijos apie tikrąją objekto priklausomybę vienai ar kitai grupei. Diagnostika vyksta tam tikroje socialinėje, kultūrinėje aplinkoje bei pedagoginių santykių sistemoje, todėl ji yra tiesioginis ugdytinį veikiančių veiksnių pažinimo procesas (J. Černeckienė, 2007). Socialinės pedagoginės diagnostikos sudėtinė dalis – *ugdytinio pažinimas*. Ugdytinio pažinimas per pirminę diagnostiką laiduoja sėkmingą pedagoginį bendravimą. Vaiko pažinimui būtina tiksli, veiksminga grįžtamoji informacija. Žinodamas, kaip pasikeitė ugdytinio veikla, pedagogas gali koreguoti individualaus darbo su vaiku formas ir būdus. Ugdytinio pažinimas būna *tiesioginis* – bendravimas vyksta nuo pirmųjų susitikimų, bendraudami asmenys vienas kitą veikia, vertina, *netiesioginis* – kai pedagogas susipažįsta su vaiko elgesiu, veikla ir pan.

Netiesioginis vaiko pažinimas prasidėjo darbe atlikto kiekybinio tyrimo – anketinės apklausos – būdu. Atlikto tyrimo metu buvo diagnozuota probleminė mokyklos situacija – smurto formų paplitimas mokinių tarpe. Atrinkti veiklos tyrimo dalyviai – tai nuolat mokykloje bendramokslų prievartą patiriantys vaikai. Tyrimu sužinota, jog mokykloje jie nesijaučia gerai: du berniukai ugdymo įstaigoje jaučiasi nesaugiai, nebendrauja su klasės draugais, yra ignoruojami, atstumti, likę trys respondentai (vienas berniukas ir dvi mergaitės) mokykloje saugūs jaučiasi tik kartais, su klasės draugais sutaria prastai. Prieš keturius tiriamuosius naudojamos visos smurto formos: fizinė,

emocinė, seksualinė, vienas vaikas (mergaitė) patiria dvi smurto apraiškas: fizinę ir emocinę. Šie vaikai bendramokslių mokykloje yra stumdomi - 4 tiriamieji, spardomi – 3 respondentai, iš jų prievarta atimami ir gadinami daiktai – 3 tiriamieji, bendramoksliai tyčia pakiša koją, kad šie pavirstų – 4 vaikai, apmėtomi įvairiais daiktais – 4 respondentai, 1 tiriamaoji kartais apspjaudoma, kartais kiti moksleiviai tampo jai už plaukų, nepraleidžia einant mokyklos koridoriumi. Visi šie vaikai kenčia bendramokslių patyčias: tyčiojimąsi iš išvaizdos, aprangos, pravardžiavimą negražiais žodžiais. Keturiems tiriamiesiems sakomi nešvankūs žodžiai, du iš jų ir patys verčiami daryti tą patį. Nors šie vaikai apie prieš juos naudojamą prievartą papasakoja tėvams, klasės auklėtojui, socialiniui pedagogui, ir jų pagalbos sulaukia visada arba dažnai, tačiau esama situacija nesikeičia. Siekiant minėtiems vaikams sudaryti individualios socioedukacinės pagalbos teikimo programą, buvo būtina pasinaudoti kokybinio tyrimo metodu.

Tiesioginiam vaiko pažinimui buvo naudojamas apklausos metodas – interviu (pokalbis). Pasak K. Kardelio (2002), interviu – tai abipusis sandėris tarp klausiančiojo ir atsakančiojo. Tiriamasis interviu apibrėžiamas kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis (šiuo atveju pokalbis suprantamas kaip interviu technika), kurio tikslas – gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją. Interviu, kaip atskiras tyrimo metodas, gali būti skirstomas į daugelį įvairių variantų, pradedant nuo formalių (standartizuotų) interviu, kur klausimai iš anksto numatyti, iki neformalių interviu, kur klausimų seka bei jų formalizavimas visiškai laisvi (K. Kardelis, 2002). Įvertinant probleminę vaiko situaciją: jo savijautą, buvo naudojamas pusiau struktūrizuotas interviu.

Socialinės pedagoginės diagnostikos (apklausos) tikslas – užmegzti santykį su vaiku, išsiaiškinti pastarojo psichologinę savijautą.

Apklausoje dalyvavusių moksleivių psichologinei savijautai įvertinti buvo pasirinkti šie rodikliai:

Savęs vertinimas. Atliekamas pagal Rozenberg savęs vertinimo skalę, kurią sudaro 10 teiginių, atspindinčių asmens požiūrį į save, savo vertę ir svarbą (pvz., „Aš jaučiu, kad esu vertas pagarbos tiek pat kaip ir kiti“, „Aš jaučiu, kad nedaug kuo galiu didžiuotis“ ir kt.). Tiriamasis turi įvertinti, kiek kiekvienas teiginys atitinka jo požiūrį į save, pasirinkdamas vieną iš keturių atsakymų variantų: „visiškai sutinku“, „sutinku“, „nesutinku“, „visiškai nesutinku“ (Žr. 2 priedą).

Savijautos mokykloje vertinimas. Apie jį buvo sprendžiama iš vaikų atsakymų į klausimą „Kokias emocijas išgyveni, jausmus jauti mokykloje pastaruoju metu?“

Gebėjimas bendrauti su bendraamžiais. Apie jį buvo sprendžiama iš moksleivių atsakymų į klausimą „Ar tau lengva susidraugauti?“ Tiriamieji galėjo rinktis vieną iš galimų keturių atsakymų, išdėstytų nuo „labai lengva“ iki „labai sunku“.

Situacijos vertinimas. Apie jį buvo sprendžiama iš mokinių atsakymų į klausimą:” Kodėl, tavo nuomone, kiti mokiniai prieš tave naudoja prievartą?”

Apklauso metu svarbu buvo:

- Saugi aplinka, kur vaikas galėjo kalbėtis apie tai, kad mokykloje jis patyrė bendraamžių prievartą;
- Užmegsti ryšį – kad vaikas pasitikėtų tyrėju, kad pasidalintų skaudžia informacija;
- Atviri klausimai, kurių paskirtis – neįteigti vaikui, ką jis turi atsakyti;
- Konkretūs klausimai;
- Apklauso pabaiga – tyrėjas atvirai ir garbingai paaiškino vaikui, kokių padarinių gali tikėtis.

Pokalbio pradžioje kontakto užmezgimui ypatingai buvo svarbu pasiekti pasitikėjimo ir abipusio supratimo taškus. Visiems tiriamiems vaikams, kaip „apšilimas“, įžangai buvo reikalingas pokalbis neutralia tema (pvz. apie tai, ką mėgsta vaikas veikti laisvalaikiu, kokie mokomieji dalykai jam labiausiai sekasi ir pan.), kadangi pokalbio pradžioje vaiko judesiai, rankų padėtis akivaizdžiai rodė, jog jie jautėsi įsitempę, suvaržyti. Interviu eigoje kai kurių tirimųjų savijauta tapo žymiai laisvesnė: jie ėmė kalbėti drąsiai, laisvai.

Kalbantis buvo naudojamos įvairios technikos: skatinančios replikos; akcentai, kai klausiamąja intonacija pakartojama ankstesnė frazė; verbalinis grįžtamasis ryšys – trumpi perfravavimai, ryšio tarp teikiamos informacijos kūrimas; informacijos struktūravimas; tiriamieji klausimai – kai nesuteikiama galimybė atsakyti vienu žodžiu; konkretizavimas ir fokusavimas kalbėjimą nukreipė reikiama linkme. Pokalbio eigoje buvo aiškiai apibrėžta situacija, patys vaikai įvardino savo problemų spektrą.

4. 2. 2. Socialinės pedagoginės diagnostikos rezultatai

1. *Savęs vertinimas.* Savęs vertinimas - tai savęs ir kitų gerbimas, pozityvūs santykiai su kitais žmonėmis bei teigiamų emocijų persvara prieš neigiamas (Seligman, 2005). Psichologijos žodyne (1985) savigarba nusakoma kaip *pagarba sau pačiam*. Tai teigiamas savęs vertinimas, pasitikėjimas savimi, psichinės sveikatos prielaida. Humanistinė psichologija pabrėžia, kad teigiamas savęs vertinimas padeda prisitaikyti. Net teigiamos iliuzijos yra naudingos, nes jos saugo nuo nerimo ir depresijos. Pasitikėjimas savimi – būtina pasisekimo sąlyga, nes pasitikėjimo esmę sudaro žmogaus turimos jėgos ir galimybės. Savosios vertės jausmą sudaro ne tik savigarba, bet ir simpatija sau. Simpatija suprantama kaip *domėjimasis savuoju Aš, artumas,*

šiluma sau pačiam, draugiškas santykis su savimi. Tai savo teigiamų savybių vertinimas, žmogaus kaip vertybės pripažinimas, savo kūrybinių sugebėjimų branginimas, gyvenimo prasmės jautimas ir t.t.

Atlikus respondentų rezultatų analizę, išskirti du bendrieji faktoriai: „adekvatus savęs vertinimas“ (15 – 25 balai) ir „žemo savęs vertinimo“ faktorius (mažiau nei 15 balų). 2 tiriamieji, remiantis jų atsakymais priskiriami pirmajam faktoriui, t. y. teisingai vertina save, likusieji trys – antrajam (Žr. 3 lentelę). *Savęs nuvertinimas* yra skausmingas suvokimas, jog esi nieko vertas. Kai save laikai nevykėliu, sunku save suvokti tokį, koks esi realiai. Save nuvertinantys asmenys nepasitiki savimi, jautriai reaguoja į pastabas, yra drovūs, nedrąsūs, nepasitiki aplinkiniais, nes jiems atrodo, kad kiti jų nemėgsta, be to, nepasitikintiems nepriimtina veikla, kurioje reikia rungtyniauti. Tokie žmonės retai sulaukia aplinkinių simpatijos, dažniau – grupės izoliuojami (Seligman, 2008).

„Savęs vertinimas“

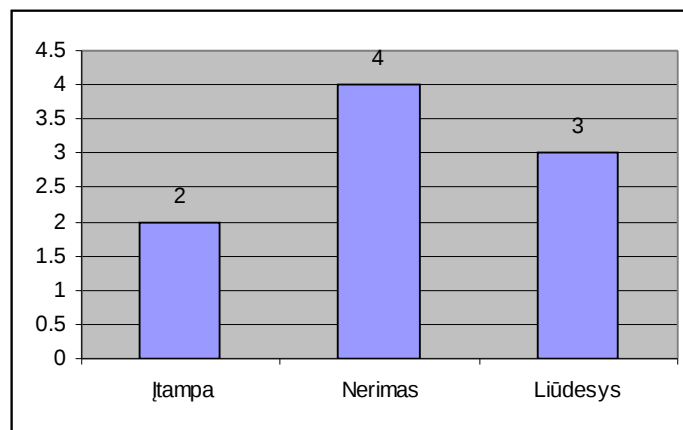
3 lentelė

Vaiko lytis	1 faktorius „Adekvatus savęs vertinimas“		2. faktorius „Savęs nuvertinimas“	
	Skaičius	Surinkti balai	Skaičius	Surinkti balai
Mergaitė	1	19	1	14
Berniukas	1	16	2	13; 14

24 pav. Tiriamųjų savęs vertinimo rezultatai

Akivaizdu, jog trims tiriamiesiems būtinas savivertės skatinimas.

2. *Savijautos vertinimas.* Tyrimu atsiskleidė, jog net trijų iš penkių tiriamųjų vaikų savijauta mokykloje yra prasta, nes jie patiria neigiamas emocijas. Tai tie patys vaikai, kurių žema savivertė, vadinasi, galima daryti prielaidą, jog prasta savijauta bei žemas savęs vertinimas – tarpusavyje susiję reiškiniai. Tiriant mokinių savijautą, išryškėjo tokios empyrinės subkategorijos: **Itampa** (2 teiginiai, pvz., *Jaučiuosi nelaisvai; Man sunku atsipalaiduoti*). **Nerimas** (4 teiginiai, pvz., *Bijau; Jaučiuosi sutrikęs; Būnu išsigandusi; jaučiuosi susirūpinęs.*). **Liūdesys** (3 teiginiai, pvz., *Esu susikrimtęs; Man būna liūdna; Jaučiuosi prislėgta*) 25 pav.

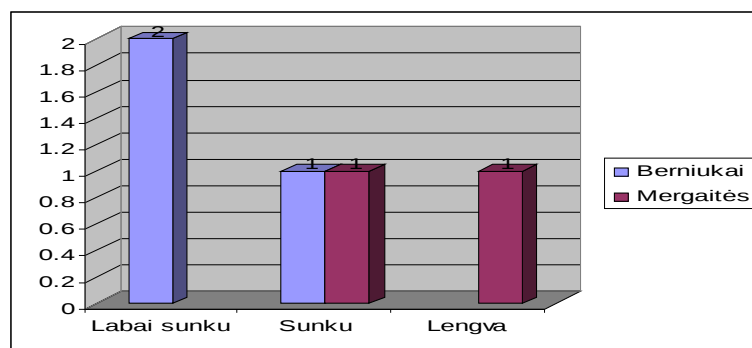

25 pav. Savijautos mokykloje vertinimas, (n=5)

Remiantis respondentų atsakymais, akivaizdu, jog trys vaikai mokymosi įstaigoje jaučiasi blogai, patiria neigiamas emocijas – nerimą, įtampą, liūdesį. Visa tai rodo, kad šie vaikai yra streso būsenoje. Stresas (angl. stress- įtampa) - tai įtampos būseną arba visuma fiziologinių apsauginių reakcijų, atsirandančių žmogaus organizme kaip atsakas į nepalankių veiksnių poveikį. Nerimas kyla tada, kai pavojaus šaltinis nėra aiškus ir suprantamas. Baimė – tai emocija, kai asmuo nujaučia pavojų savo fiziniam ar socialiniam gyvavimui. Emocinė įtampa atsiranda kilus baimei, įniršiui arba džiaugsmui ir negalint to parodyti (Stewart-Brown, 2005). Įtampa, nerimas, liūdesys - visos šios būsenos kelia grėsmę vaiko emocinei būsenai. Nesulaukę specialistų (socialinių pedagogų, psichologų) ar artimų žmonių pagalbos, vaikai neabejotinai gali susidurti su rimtais psichologiniais, emociniais, socialiniais sutrikimais ir problemomis. Vadinas, mokykloje privalo būti patenkinti šių vaikų saugumo, savęs įtvirtinimo, pripažinimo poreikiai.

Likusieji du tiriamieji savo savijautą mokykloje apibūdino taip: “*Jaučiuosi normaliai*“.

3. *Gebėjimas bendrauti su bendraamžiais.* Didžioji dalis nurodė, jog jiems sunku arba labai sunku susidraugauti 26 pav.

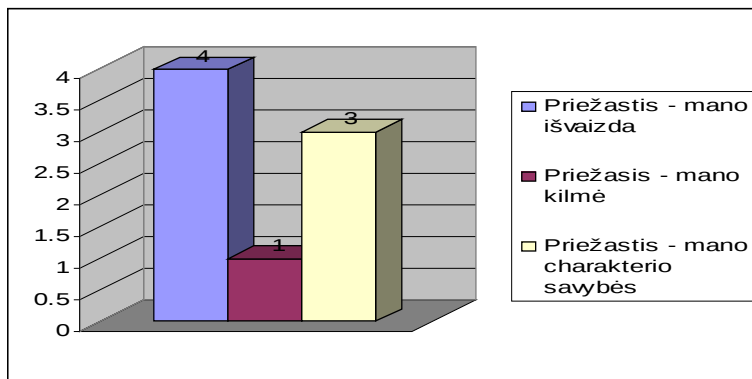

26 pav. Gebėjimas susidraugauti, (n=5)

Remiantis tyrimo rezultatais, akivaizdu, jog keturiems vaikams reikalingas socialinių įgūdžių formavimas, nes jie turi sunkumų užmegzdami santykius su savo bendraamžiais, pasižymi sunkumais įsitvirtinant ir išreiškiant save bendraamžių grupėje. Pažymėtina, jog 2 berniukų, kuriems

labai sunku susidraugauti, žema savivertė. Taigi žemas savęs vertinimas sąlygoja nefunkcionalią komunikaciją, uždarumą.

4. *Situacijos vertinimas*. Šiuo tyrimu atsiskleidė, jog, mokinių nuomone, prieš juos bendramoksliai smurtauja dėl įgimtų vaiko savybių. Išryškėjo tokios empyrinės subkategorijos: **Priežastis - mano išvaizda** (4 teiginiai, pvz., *Todėl, kad esu stora; Nes esu ryžas; Esu tamsus; Dėl mano ilgų plaukų*). **Priežastis - mano kilmė** (1 teiginys, *Nes mano tetis afrikietis*). **Priežastis - charakterio savybės** (3 teiginiai, pvz., *Esu tylus, nedrąsus; Nes esu nekalbus; Esu lėta*).

27 pav. Vaikų įvardintos priežastys, lėmusios prieš juos nukreiptus bendramokslių smurtinius veiksmus, (n=5)

Apibendrinant socialinės pedagoginės diagnostikos rezultatus, akivaizu, kad trijų vaikų psichologinė savijauta ypatingai kelianti nerimą. Emocinis atsparumas, kuris leidžia patirti džiaugsmą ir išverti skausmą, nūsivylimą bei liūdesį, Nacionalinio sveikatos departamento 2001 pateiktu apibrėžimu, įvardintas kaip asmens „*psichikos sveikata*.” Pozityvi psichikos sveikata suvokiama kaip individo gebėjimų kompleksas – asmeninės gerovės pojūtis, asmenybės resursai (adekvatus savęs vertinimas, optimizmas, kompetencija), taip pat gebėjimas užmegzti, palaikyti ir plėtoti asmeninius santykius ir atsispirti neigiamiems aplinkos veiksniams (D. Puru, 2002). Remiantis, vaikų atsakymais, galima teigti, jog pastariesiems mokiniams reikalingas psichologinės savijautos gerinimas.

4. 2. 3. Veiklos tyrimo apibendrinimas

Įgyvendinant veiklos tyrimo numatytus strateginio planavimo etapus, pirmiausia buvo užmegzti santykiai su vaikais, atlikta socialinė pedagoginė tiriamųjų diagnostika, kuri leido išsiaiškinti prastą mokinių psichologinę savijautą. Remiantis socialinės pedagoginės diagnostikos

rezultatais, vaikams buvo sudaryti individualūs pagalbos planai (Žr. 3 priedą). Sudarytuose intervencijos planuose trumpai aprašyta kiekviena vaiko probleminė situacija, apibrėžti pagalbos tikslai, metodai, numatyti dalyvaujantys asmenys, jų veikla, atsakomybė, taip pat lakoniškai aprašyta socioedukacinio darbo eiga.

Mokiniam buvo teikiama kompleksinė pagalba: mokyklos socialinio pedagogo, psichologo, klasės auklėtojų, mokytojų bei tėvų. Pastarosios trys dalyvių grupės prieš padedant vaikams išklusė socialinio pedagogo patarimų, pamokymų, kaip tai geriausiu būdu daryti. Įgyvendinant socioedukacinės pagalbos teikimo planus, buvo dirbama ne tik su tiriamaisiais, bet ir su jų bendraklasiais, kai psichologo, socialinio pedagogo taikomų metodų pagalba buvo siekiama pagerinti klasės mikroklimatą, keisti mokinių neigiamą požiūrį bei elgiasį tiriamųjų atžvilgiu. Geranoriška bendradarbiavimo atmosfera, tinkama priežiūra, pozityvus darbas sudarė prielaidas vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje, pasiekti teigiamų darbo rezultatų: pagerėjo tiriamųjų savivertė, savijauta mokykloje, vaikai pagalbos metu patyrė teigiamų emocijų ir pan. Kita vertus, kai kuriems tiriamiesiems pasiekti visų plane numatytų rezultatų pritrūko laiko, todėl perspektyvose buvo numatyta pagalbos teikimą pratęsti atitinkamu laikotarpiu, atsižvelgiant į konkretaus vaiko situaciją.

Įgyvendinant individualius mokinių planus, išryškėjo šie veiklos tyrimo privalumai:

- *Kompleksinė pagalba*, kurią mokiniams teikė jų tėvai, mokyklos pedagogai, psichologas bei bendraklasiai. Bendromis pastangomis pavyko pasiekti teigiamų rezultatų.
- *Veiksmingumas* – teikiant tiriamiesiems pagalbą, buvo nuolat tikrinami darbo rezultatai, laiku priimami sprendimai; pagal porekį koreguojami pagalbos plano veiksmai.
- *Individualumas* – pagalbos planai buvo sudaryti atsižvelgiant į konkretaus vaiko poreikius.
- *Pagalbos plane numatytų metodų įvairovė* – specialistų taikomi įvairūs darbo su vaiku metodai (individualūs poklbiai, konsultavimas, individuali bei grupinė žaidimų terapija ir kt.) sudarė prielaidas pasiekti efektyvių pagalbos rezultatų.

Veiklos tyrimo trūkumai:

- *Sudėtingas veiklos derinimo procesas* – kadangi intervencijos planuose buvo įtraukta daug dalyvių, kilo įvairių sunkumų, derinant bendrą užsiėmimų laiką ir pan.
- *Veiklos tyrimo trukmė (4 savaitės)* - Akivaizdu, jog ne visiems bendramoksliai smurtą patiriantiems vaikams pasiekti optimalių rezultatų užteko modelyje numatyto laiko. Rekomenduotina ne pačiame veiklos tyrime apibrėžti laiko ribas, o tai padaryti individualiuose mokinių pagalbos teikimo planuose, atsižvelgiant į konkretaus vaiko situaciją.

IŠVADOS

1. Išnagrinėjus mokslinę, metodinę literatūrą, nustatyta, jog mokykloje patiriamas smurtas žaloja vaikų psichosocialinę raidą, skriaudžiamiems mokiniams būtinas socioedukacinės pagalbos teikimas. Vienas geriausių būdų tai padaryti yra individualus socioedukacinis darbas su vaiku, kuris apima ir individo ugdymą, lavinimą, rūpinimąsi juo, ir pagalbą ugdytiniui socializacijos procese, kad pats vaikas galėtų lengviau adaptuotis bei tinkamai spręstų savo problemas.

2. Atlikus smurto paplitimo mokykloje ir socioedukacinės pagalbos teikimo prievartą patiriantiems mokiniams situacijos tyrimą, galima tvirtinti, jog iškelta hipotezė *“Tikėtina, jog vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje, socioedukacinė pagalba teikiama nepakankamai”* pasitvirtino; mokyklos pedagogai, tėvai ne visada operatyviai reaguoja į skriaudžiamų vaikų nusiskundimus.

3. Įgyvendinus rekomenduojamo individualios socioedukacinės pagalbos teikimo modelį vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje, galima tvirtinti, jog tiriamiesiems pavyko pasiekti teigiamų darbo rezultatų:

- Pagerėjo mokinių savęs vertinimas;
- Savijauta mokykloje tapo žymiai geresnė (vaikai nebejautė baimės, įtampos, nerimo ir kt. neigiamų emocijų);
- Tiriamieji pagalbos metu patyrė teigiamų emocijų (terapnių užsiėmimų metu jiems pavyko atsipalaiduoti, užsimiršti, patirti džiaugsmą.);
- Pagerėjo santykiai su bendraklasiais.

4. Iškelta hipotezė *“Pasiūlytas pagalbos modelis optimatizuos efektyvios socialinės pedagoginės pagalbos teikimą”* pasitvirtino: efektyvių socialinės pagalbos teikimo vaikams rezultatų galima pasiekti, koordinuojant bendrą specialistų veiklą, tikslinant ir konkretinant atliekamas funkcijas, numatant atsakomybę už pareigų atlikimą, derinant įvairius darbo su tiriamaisiais metodus.

LITERATŪRA

1. Abromaitienė, L., Liaudinskienė, G. (2004). Smurto šeimoje poveikis vaikų socializacijai vidurinėje mokykloje.//Socialiniai mokslai. Nr.3 (45).
2. Aukštietienė, R. (2000). Socialinis pedagogas – vizija ar tikrovė? *Dialogas*. Nr. 25.
3. Atutienė, I. (1997). Socialinės problemos mokykloje.//*Socialinis darbas mokykloje: konferencijos medžiaga*. Šilutė: Prūsija, p. 22–25.
4. Bagdonas, A. (1994). *Socialinis darbas Lietuvoje: Raidos, praktikos ir akademinis aspektai*. Socialinė teorija, empirika, politika ir praktika. – V.: VU.
5. Balkutė, D. (2000). Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas ugdymo procese // *Socialinis ugdymas III*. Vilnius.
6. Baranauskienė I., Juodraitis, A. (2008). Neįgaliųjų profesinė reabilitacija: sėkmės prielaidos. Šiauliai.
7. Barkauskaitė-Lukšienė, Ž. (2002). Socialinio pedagogo veiklos reglamentavimo gairės // *Socialinis ugdymas* (5). Socialinio pedagogo ABC. Vilnius.
8. Barkauskaitė-Lukšienė, Ž. (2008). Smurto raiška bendrojo lavinimo mokykloje.// *Socialinis ugdymas* 6(17). Mokslo darbai. Vilnius, p. 67 – 81.
9. Baršauskienė, V. (2004). *Bendruomenės socioedukacinio vystymo teoriniai pagrindai*. Kaunas: KTU
10. Baršauskienė, V., Leliūgienė, I. (2001). *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje*. Užsienio šalių patirtis. Kaunas: Technologija.
11. Bauman S., Del Rio A. (2006). Preservice Teacher's Responses to Bullying Scenarios Comprising Physical, Verbal, and Relational Bullying. *Journal of Educational Psychology*, vol. 98.
12. Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai (2004). Vilnius. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 100-3729.
13. Bitinas, B. (2002). *Pedagoginės diagnostikos pagrindai*. Vilnius.

14. Bužinskas, G. (2001). Bendradarbiavimas mokyklos bendruomenės pilietiškumo kontekste. *Sociologija: praeitis, dabartis ir perspektyvos*. Kaunas.
15. Buzaitytė-Kašalynienė, J. (2003). Socialinio pedagogo veikla bendrojo lavinimo mokykloje // *Acta Paedagogica. Vilnensia*.
16. Compton B. R., Galaway. (1989). *Social work process*. - Wadsworth Publishing Company Belmont, California.
17. Černeckienė, J. (2007). *Socialinė pedagogika*. Studijų knyga. Marijampolė.
18. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2002, 967p.
19. Danielsen, A. G.; Oddrun, S.; Jurn, H.; Word, B. (2009). School-Related Social Support and Students' Perceived Life Satisfaction. *The Journal of Educational Research*.
20. Dapkienė, S. (2002). Klasės auklėtojo vaidmuo kuriant mokinių ir tėvų bendruomenę // *Socialinis ugdymas: mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas*. II respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Šiauliai.
21. Dawkins, J. (1995) *Bullying at school: Doctor's responsibilities* // *British Medical Journal*.
22. Gilligan, J. (2002). *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas,
23. Gincman, J., Palavinskienė, B. (2002). *Smurtas moterų ir vaikų atžvilgiu*.//Teisiniai medicininiai smurto aspektai. Vilnius.
24. Grinevičienė, N. (1999). *Mažylių žaidimai. (Tots play)* Kaunas: Šviesa.
25. Gualtherie, L. (2002). *Vadovavimas ir socialinis darbas kaitos sąlygomis*. Kaunas.
26. Hoover, J., Hazler, R.J. (1991). *Bullies and Victims*// *Elementary School Guidance&Counseling*, Vol. 25.
27. Huxtable, M. Blyth, E. (2002). *School Social Work Worldwide*. Washington: NASW Press.
28. *Individualus darbas su nusikalsti linkusiu vaiku. Metodinės rekomendacijos*. 2006. Vilnius.
29. Indrašienė, V. (2004). *Socialinio ugdymo technologijos*. Mokomoji knyga. Vilnius.
30. Ivanauskienė, V., Varžinskienė, L. (2003). Socialinio darbuotojo kompetencija ir nuolatinis mokymasis. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, Nr. 6, p. 128-137.
31. Young, M. (1998). *The Curriculum of the Future: From the 'new sociology of education' to a critical theory of learning*. London: Falmer.
32. Johnson, L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika*. Bendrasis požiūris. Vilnius: VU.
33. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
34. Juodraitis, A. (2003). Nepilnamečių priežiūros institucijos ugdytinių adaptacijos socioedukacinės prielaidos // *Socialinis darbas*. 1 (3).
35. Justickis, V. (2001). *Kriminologija I d.* Vilnius.
36. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai.

37. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
38. Kalliotis, P. (2000). Bullying as Special case of Aggression: Procedures of Cross – Cultural Assessment// *School Psychology International*. Vol. 21.
39. Karmaza, E., Grigutyte, N., Karmazė, E. (2007). *Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba*. Metodinės rekomendacijos. Vilnius.
40. Kiaunytė, A., Dirgelienė, J. (2006). *Praktika rengiant socialinius darbuotojus*: Klaipėdos universiteto patirtis. Klaipėda: KU I-kl.
41. Kontautienė, R. (2006). *Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje*. Klaipėda.
42. Knezevic, M.; Ovsenik, R.; Jerman, J. (2006). *Social Work as a Profession*. *International Social Work* 49 (4), Sage Publications, London, Thousand Oaks, CA and New Delhi,.
43. Kučinskas, V., Kučinskienė, R. (2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje*. Teoriniai aspektai. Klaipėda: KU.
44. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: VPU.
45. Kvieskienė, G. (2001). Socialinių pedagogų kompetencijos metmenys. *Pedagogika*, t.53.
46. Kvieskinė, G. (2002). Socialinio pedagogo kompetencija. *Socialinio pedagogo ABC*. Vilnius, p. 17 – 23.
47. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
48. Leliūgienė, I., (2003). *Socialinio darbo žinynas*. Kaunas: Technologija.
49. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 23-593, Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853.
50. Leventhal, J. M. (1982). Research strategies and methodology standards in studies of risk factor for child abuse// *child abuse and neglect*.
51. Raskin, J. (2002). *Constructivism in Psychology: Personal Construct Psychology, Radical Constructivism, and Social Constructionism*, *American Communication Journal*.
52. Robbins, S. (2003). *Organizacijos elgsenos pagrindai*. Kaunas.
53. Markevičienė, A., Blažys, V. (2000). Fizinis ir psichologinis smurtas. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija.
54. Majauskienė, L. (2004). Mokyklos bendruomenės ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo svarba optimizuojant vaikų socializaciją // *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: aktualijos ir perspektyvos*. Vilnius.
55. Merfeldaitė, O. (2001). Rizikos grupės vaikų socialinių - psichologinių problemų sprendimas// Konferencija Lietuvos socialiniams pedagogams "Socialinio pedagogo veiklos efektyvinimas". PPRC.
56. Merfeldaitė, O. (2006). Socialinės pedagoginės pagalbos komandos veiklos veiksmingumo sąlygos.//*Mokslo darbai*. Socialinis ugdymas. Vilnius, p. 49 – 59.

57. Myers, D. G. (2000). *Psichologija. – Poligrafija ir informatika.*
58. Nicolaidis, S., Toda, Y., Smith, K. P. (2002). Knowledge and attitudes about school bullying in trainee teachers. *British Journal of Educational Psychology.*
59. Olweus, D. (1991). Bully/Victim Problems Among Schoolchildren: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program, in D. Pepler and K. Rubin (eds). *The Development and Treatment of Childhood Aggression Hillsdale, NJ: Erlbaum.*
60. Pearce, J.B., Thompson, A.E.(1998). Practical approaches to reduce the impact of bullying// *Arch Dis Child, Vol. 79.*
61. Pellegrini, A. D., Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology, vol. 20.*
62. *Psichologijos atlasas (2001). Vilnius: Alma litera. I tomas.*
63. Sakalauskaitė, V. (2004). Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su Vaiko teisių apsaugos institucijomis *.Socialinis ugdymas VII.*
64. Seksualinė prievarta prieš vaikus (2000). Vilnius: Pedagoginis psichologinis centras. *Socialinis ugdymas: mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas. (2002). II respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys.*
65. Seligman, M.E.P. (2008). *Positive Health. Applied Psychology: An International Review.* University of Pennsylvania, USA.
66. Sruoga, V., Jakubkaitė, B. (2002). Emocinė, fizinė ir seksualinė prievarta prieš vaikus. Vilnius.
67. Smith, P.K. (1999). Definitions of Bullying – Related Terms from Children in Different cultures // *Nature and Prevention of Bullying.*
68. Švedaitė, B. (2006). *Socialinis darbas Lietuvoje: naujos funkcinės sistemos visuomenėje atsiradimo ir vystymosi prielaidų sociologinė analizė.* Daktaro disertacija, VU.
69. Targamadžė, V., Valeckienė, D., Kvieskaitė, E. (2008). Mokykloje dirbančių specialistų brėžiamų problemų eskizas pedagoginėje – psichologinėje erdvėje.// *Mokslo darbai. Socialinis ugdymas. 5(16). Vilnius, p. 31 – 39.*
70. Thompson, D., Arora, T., Sharp, S., (2002). *The effective strategies for long-term improvement.* Great Britain Routledge / Falmer.
71. Valeckienė, D. (2004). *Priekabiavimo mokykloje psichosocialiniai aspektai.* Magistro darbas. Klaipėda.
72. Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai.* Vilnius.
73. Vosylienė, E. (2009). *Socioedukacinis darbas su vaiku. Mokomoji knyga.* Vilnius: Baltos lankos.
74. Weezel, L.G. (2002). *Vadovavimas ir socialinis darbas kaitos sąlygomis.* Kaunas.

75. Whitted, K. S., Dupper D. R. (2005). Best practices for Preventing or Reducing Bullying in Schools. Children and Schools Volume 27, No. 3.
76. Wolke, D., Woods, S., Stanford, K., Schultz, H. (2001). Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: prevalence and school factors. British Journal of Psychology, vol. 92.
77. Williams, K., Chambers, M., Logan, S., Robinson, D. (1996). Associations of common health symptoms with bullying in primary school children// British Medical Journal. Vol. 313.

Internetiniai šaltiniai:

78. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų bendrieji nuostatai (1999).
http://www.smm.lt/old/Teisine_informacija/Isakymai/doc/02_10_1691.htm (žiūrėta 2011-02- 12).
79. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). <http://www3.lrs.lt/home/konstitucija/konstitucijahtm> (žiūrėta 2011-02-28).
80. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 gruodžio 14 d. įsakymas Nr. 1667 “*Dėl Socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų patvirtinimo*”.
http://www.smm.lt/old/Teisine_informacija/Isakymai/doc/02_10_1691.htm (žiūrėta 2011-02-28).
81. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003). http://www.smm.lt/teisine_baze/istatymaihtm (žiūrėta 2011-02-28).
82. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 gruodžio 9 d. įsakymas Nr. ISAK-1970 „*Dėl prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašo patvirtinimo*“.
http://www.smm.lt/old/Teisine_informacija/Isakymai/doc/02_10_1691.htm (žiūrėta 2011-02-28).
83. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “*Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005-2007 metų programos patvirtinimo 2005 m. gegužės 4 d. Nr. 491 Vilnius*”
http://www.nplc.lt/centrov/prog/baze/ PPDB_sarasas.aspx (žiūrėta 2011-02-28).
84. Merfeldaitė, O. (2006). *Tėvų ir mokyklos bendradarbiavimo tobulinimas*.
<http://lpma.ipc.lt/doc/o.merfeldaite.ppt> (žiūrėta: 2011-03-12).
85. Targamadžė, V., Valeckienė, D. (2007). *Patyčių bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežasčių, formų ir pasėkmių diskursas*.
http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/19/159-171.pdf (žiūrėta 2011-02-12).
86. Zinkevičienė, D. *Mokyklos bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais*.
http://www.gimtasizodis.lt/zinkev_02_4.htm (žiūrėta: 2011-03 - 13).

Diana Norkaitienė

MODELLING OF INDIVIDUAL SOCIO - EDUCATIONAL SUPPORT FOR CHILDREN, ABUSED IN SCHOOL

The master's Degree Thesis

Summary

The theoretical work of the impact of violence on child development psychosocial analysis, discussed the organization of diagnosed aid at school social functions of the teacher teaching social assistance in the process of cooperation with the child's family, the importance of individual work with children methodology.

Master's aim - to develop an effective model for individual assistance diagnosed in children who suffer violence at school, and discuss its implementation, highlighting the latter's strengths and identify weaknesses.

The hypothesis that children exposed to violence at school, diagnosed aid is not enough. The proposed assistance will provide an optimal model of effective social-pedagogical assistance for students suffering from abuse. Questionnaire survey method was conducted with the aim - to analyze the forms of violence spread phenomenon among sixth grade students, whether school children suffering from abuse diagnosed with adequate support. The statistical analysis of data. The empirical part examines the prevalence of violence among children diagnosed and assistance to students experiencing violence situation. The study made clear that the social teaching aid is not enough, select five regularly exposed to violence against fellow kids who feel safe at school only sometimes or do not feel save at all. The study included 123 sixth grade students. The empirical part examines the prevalence of violence among children diagnosed and assistance to students experiencing violence situation. The study made clear that the social teaching aid is not enough, select five regularly exposed to violence against fellow kids who feel safe at school only sometimes or never. Diagnosed aid of research is simulated for these individual children. Prepared by action research, strategic planning, individual interviews conducted exploratory social educational diagnosis, which revealed the poor help abused children psychological well-being. Based on the results of social-pedagogical diagnosis, children diagnosed up individual support plans, set goals for individual methods of working with children, persons involved, their work responsibilities, as well as briefly

described in the workflow. Provide expertise to achieve the results they provide, the plan is provided for perspective. The implementation of action research, highlighted the advantages and disadvantages of the latter. Advantages: complexity, efficiency, individuality and diversity of approaches. Cons: short duration of action research, the complex process of coordination of activities. Key words: violence, diagnosed aid, an individual work of research.

PRIEDAI

ANKETA

KAIP AŠ JAUČIUOSI MOKYKLOJE?

Gerbiami moksleiviai,
Prievarta ir smurtas yra viena aktualiausių problemų dabartinėje visuomenėje. Šia savo apklausa norime daugiau sužinoti apie Jūsų savijautą mokykloje, taip pat apie Jūsų santykius su bendramoksliais, ar patiriate iš jų prievartą, ar smurto atveju sulaukiate pagalbos. Mums labai svarbi Jūsų nuomonė, nes tik JŪS tai geriausiai žinote!!!

Apklausa nėra anoniminė, todėl prašome nurodyti savo vardą ir klasę, kurioje mokaisi

IŠ ANKSTO DĖKOJAME UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS! Linkime sėkmės!

Iškilus klausimams, kreiptis el. paštu: dija0222@yahoo.com

Atsakyk į keletą klausimų apie save. Tau tinkantį atsakymą apibrauk.

Smurto rūšys		Ar tai patiriu?					Ar apie patirtą prievartą pasakojau mokytojam, pedagogams, pedagogams mokykloje?			
Smurto rūšys		Taip	Dažnai	Tadaip	Tadaip	Ne	Dažnai	Tadaip	Tadaip	Ne
Tavo lytis: ☐ Mot.		Amžiaus grupė: 10-14 m.		Ar patiriu prievartą mokykloje?		Ar patiriu prievartą mokykloje?		Ar apie patirtą prievartą pasakojau mokytojam, pedagogams, pedagogams mokykloje?		
☐ 15 - 18 m.		☐ rusas (ė);		☐ lenkas (ė),		☐ kaimas.				
Mokykloje mane stumdo vyresnieji mokiniai		☐		☐		☐				
Mokiniai mane spardo		☐		☐		☐				
Bendramoksliai naudoja fizinę prievartą prieš mane kumščiuodamiesi		☐		☐		☐				
Užimtas: Moksleiviai nepraleidžia manęs einant mokyklos koridoriais		Kaip sutari su klases draugais?		Ar saugus jautiesi mokykloje?		Kaip tau sekasi mokytis?				
☐ Pagrindinė klase		☐		☐		☐				
Naudodami prievartą atima mano daiktus ir juos gadina		☐		☐		☐				
Pertraukų metu bendramoksliai manę apspjaudo		☐		☐		☐				
Tampa mano plaukus		☐		☐		☐				
Moksleiviai gnaibo mano rankas ar kitas kūno vietas.		☐		☐		☐				
Tampō man už ausų		☐		☐		☐				
Tyčia pakūša koja, kad pavirsčiau		☐		☐		☐				
Mėto į mane kokius nors daktus (pvz., plastikiną gumą, popieriaus gniužtę ar kt.) , - ė.		☐		☐		☐				
Bendramoksliai tyčiojasi iš mano išvaizdos (veido bruožų, plaukų spalvos ar kt.)		☐		☐		☐				
Šaiposi iš mano aprangos		☐		☐		☐				
Tyčiojasi kitų klases draugų akivaizdoje		☐		☐		☐				
Patiriu grasinimus iš bendramokslių		☐		☐		☐				
Klases draugai mane ignoruoja (nepaiso mano nuomonės, elgiasi lyg manęs nebūtų ar pan.)		☐		☐		☐				
Kiti mokiniai mane atstumia		☐		☐		☐				
Mokyklos mokiniai mane pravardžiuoja negražiais žodžiais		☐		☐		☐				
Mokiniai mane apkalba		☐		☐		☐				
Siuntinėja man erzinančias trumpasias žinutes ar elektroninius laiškus		☐		☐		☐				
Bendramoksliai man sako nešvankius žodžius		☐		☐		☐				

<i>Socioeducacinė pagalba</i>	<i>Ar ją gaunu?</i>			
	TAIP VISADA	TAIP DAŽNAI	TAIP KARTAIS	NE
1. <u>Apie patirtą mokykloje smurtą papasakoju:</u>				
Tėvams, globėjams;				
Kitiems giminaičiams (broliams, seserims, seneliams, tetoms, dėdėms ir pan.)				
Klasės auklėtojai;				
Mokytojams;				
Mokyklos socialinui pedagogui;				
Mokyklos psichologui;				
Vaiko teisių apsaugos darbuotojams;				
Policijai (nepilnamečių reikalų specialistui);				
Draugams;				
Nepasakoju niekam.				

2. <u>Po patirto smurto man padeda:</u>	TAIP VISADA	TAIP DAŽNAI	TAIP KARTAIS	NE
Tėvai, globėjai;				
Kiti giminaičiai (broliai, seserys, seneliai, tetos, dėdės ir pan.)				
Klasės auklėtojas;				
Mokytojai;				
Mokyklos socialinis pedagogas;				
Mokyklos psichologas;				
Vaiko teisių apsaugos darbuotojai;				
Policija (nepilnamečių reikalų specialistas);				
Draugai;				
Niekas nepadeda				

3. <u>Tėvai (globėjai), sužinoję apie tavo patirtą smurtą imasi veiksmų:</u>	TAIP VISADA	TAIP DAŽNAI	TAIP KARTAIS	NE
Kreipiasi į mokyklos administraciją, pedagogus;				
Kreipiasi į policijos pareigūnus;				
Susisieki su smurtavusio vaiko tėvais (globėjais);				
Pasako tau nekreipti į tai dėmesio ir niekur nesikreipia.				

	TAIP VISADA	TAIP DAŽNAI	TAIP KARTAIS	NE
<u>4. Mokyklos pedagogai (kl. auklėtojas, mokytojai ar soc. pedagogas), sužinoję apie patirtą prievartą į tavo skriaudėją, us reaguoja:</u>				
Skriaudėjui pasakoma, kad taip elgtis negalima				
Smurtautojui liepiama tavęs atsiprašyti,				
Jam įrašoma pastaba į pasiekimų knygele				
Iškviečiami smurtaujančio mokinio tėvai į mokyklą,				
Iškviečiami policijos pareigūnai pokalbiui su smurtautoju				
Niekas nieko nusikaltusių mokiniui nesako – tiesiog nekreipia į tai dėmesio.				
<u>5. Mokyklos pedagogai (kl. auklėtojas, mokytojai ar soc. pedagogas) sužinoję apie tavo patiriamą prievartą, tau padeda:</u>	TAIP VISADA	TAIP DAŽNAI	TAIP KARTAIS	NE
Pasiteirauja, kaip tu jautiesi dėl patiriamo smurto;				
Tave paguodžia;				
Tave padrąsina;				
Pasikalba su tavo tėvais apie patirtą tavo skriaudą;				
Tau pasakoma: „nekreipk į tai dėmesio“ ir niekuo nepadeda.				

Tau tinkantį atsakymą apibrauk.

7 kl. galimas ne vienas atsakymas.

6. Ar pasikeičia tavo skriaudusių mokinių elgesys po to kai sužinoma apie jų naudojamą prievartą? :

- TAIP, smurtavęs mokinys ar mokiniai liaunasi naudoti prieš tave prievartą;
- TAIP, smurtautojas, -ai ima elgtis dar agresyviau;
- NE, niekas nepasikeičia;
- Kita (įrašyk).....

7. Kokios smurto prevencijos priemonės vykdomos tavo mokykloje?

- Įvairūs susitikimai mokykloje su Vaiko teisių apsaugos, policijos bei kitais specialistais;
- Mokykloje vykdomi prevenciniai projektai;
- Rengiami standai smurto prevencijos tema;
- Organizuojami smurto tema pogaibiai su mokyklos socialiniu pedagogu;
- Klasės valandėlių metu su auklėtoja aptarinėjame smurtinį elgesį, jo priežastis bei rezultatus.

Kita (įrašykite).....

8. Ar tau žinomos institucijos, organizacijos, kurios gina vaikus bei vykdo smurto prevenciją:

- Taip, .(nurodyti).....
 Ne.

Galbūt turi kokių nors pastebėjimų ar minčių, kuriuos norėtum išsakyti.....

.....
.....

2 priedas

M.Rozenberg klausimynas (savęs vertinimui)

Iš 4- ių atsakymų variantų:

visiškai sutinku VS,

sutinku S,

nesutinku N,

visiškai nesutinku VN

prie kiekvieno teiginio užtašuoti vieną, kuris Tau pačiam labiausiai tinka.

1. Aš jaučiu, kad esu vertingas ir lygus su kitais.	VS	S	N	VN
2. Man atrodo, kad turiu daugiau gerų savybių	VS	S	N	VN
3. Apskritai aš esu linkęs manyti, kad esu nevykėlis	VS	S	N	VN
4. Aš sugebu atlikti darbus taip pat gerai kaip ir daugelis kitų žmonių.	VS	S	N	VN
5. Aš jaučiu, kad nelabai turiu kuo didžiuotis	VS	S	N	VN
6. Mano požiūris į save patį yra teigiamas	VS	S	N	VN
7. Apskritai aš esu savimi patenkintas	VS	S	N	VN
8. Aš norėčiau labiau save gerbti	VS	S	N	VN
9. Žinoma, kad aš kartais jaučiuosi nenaudingas	VS	S	N	VN
10. Kartais aš galvoju, kad esu nieko vertas	VS	S	N	VN

26 – 30 balai – tu perversini save.

15 – 25 balai – tu vertini save teisingai. Nei per daug, nei per mažai.

Mažiau nei 15 balų – žemas savęs vertinimas arba savęs nuvertinimas.

Skaičiavimo metodika:

Teiginiams – 1, 2, 4, 6, 7: visiškai sutinku - 3, sutinku - 2, nesutinku - 1 ir visiškai nesutinku - 0.

Teiginiams – 3, 5, 8, 9, 10: visiškai sutinku - 0 sutinku - 1, nesutinku - 2 ir visiškai nesutinku - 3.

3 priedas

Intervencijos planas Nr. 1

Vaiko vardas	Muhamedas
Atsakingas asmuo	Darbo autorė, mokyklos socialinis pedagogas
Plano trukmė	4 savaitės.
Trumpas problemos aprašymas: Muhamedas mokosi 6f klasėje. Berniuko tėtis - afrikietis, tačiau su juo negyvena. Muhamedas - vienturtis vaikas, gyvenantis kartu su mama. Dėl savo kilmės berniukas yra tamsesnio nei įprasta gymio: juodų plaukų, rudų akių bei tamsesnio atspalvio odos. Dėl kitokios savo išvaizdos Muhamedas nuolat mokykloje patiria kitų mokinių patyčias, neretai prieš jį bendramoksliai naudoja fizinį smurtą: stumdo, tyčia pakiša koją, kad šis pavirstų. Klasėje	

vaikas neturi draugų, todėl jaučiasi vienišas, atstumtas bei ignoruojamas. Berniukas yra nedrąsus, ne itin kalbus, jam labai sunku susirasti draugų. Pagal atliktą socialinės pedagoginės diagnostikos metu Rozenberg savęs vertinimo testą, nustatyta, jog berniuko žema savivertė (14 balų). Taip pat išsiaiškinta prasta vaiko savijauta mokykloje: Muhamedas dažnai jaučia įtampą (*Jaučiuosi nelaisvai*); nerimą (*Bijau, jaučiuosi susirūpinęs*); liūdesį (*Man būna Liūdna*). Todėl dažnai, pasak auklėtojos vengia eiti į mokyklą.

Tikslai ir uždaviniai:

1. *Mokinio savivertės ugdymas:*

- a) Padėti moksleiviui tiksliau vertinti savo gebėjimus ir galimybes;
- b) Padėti jam save pažinti, ugdyti savęs priėmimą.

2. *Vaiko integravimas į klasės kolektyvą:*

- a) Vaiko bei jo bendraklasių socialinių įgūdžių formavimas;
- b) Ugdyti tiriamojo pasitikėjimą klase;
- c) Koreguoti bendraklasių požiūrį bei elgiasį tiriamojo atžvilgiu.

3. *Savijautos mokykloje gerinimas:*

- a) Sumažinti emocinę vaiko įtampą;
- b) Gerinti sugebėjimą pačiam spręsti sunkumus.

Metodai

Individualūs pokalbiai.

Konsultavimas.

Žaidimų (kaip psichokorekcinės priemonės) terapija: individuali ir grupinė (dirbant kartu su vaiko klase).

Socialinės elgesio korekcijos metodai:

Nuomonės išsiaiškinimo apie mokinį technika – naudojama pakeisti nusistovėjusią klasėje nuomonę apie kiekvieną asmenybę;

Ugdomieji susirinkimai – naudojami tam, kad mokiniai susiorientuotų bendroje susiklosčiusioje klasės situacijoje ir panorėtų susidoroti su esamais sunkumais.

Numatomi rezultatai:

Žymiai pagerės bendra vaiko savijauta mokykloje.

Muhamedas susiras bent keletą klasėje draugų.

Savęs nuvertinimą pakeis adekvati savivertė.

Bendraklasiai nebenaudos prieš tiriamąjį prievartos, jo nebeignoruos ir nebeatstums.

Intervencijos plano įgyvendinime dalyvaujantys asmenys

Jų veikla ir atsakomybė:

1. Mama

2. Klasės auklėtojas/ mokytojai

Intensyviai stebėti vaiką, tinkamu metu socialiai pastiprinti, pagirti, parodyti vaikui, jog

		šis yra pastebimas ir mylimas. Skirti užduotį, kuri garantuotų sėkmę, ir taip formuoti vaiko pasitikėjimą savimi.
3.	Vaikas	Įgalinamas, padedant specialistams, spręsti savo problemas.
4.	Mokyklos socialinis pedagogas	Teikti vaikui, jo tėvams socialinę – pedagoginę pagalbą: konsultuoti, patarti, mokyti. Skatinti tiriamojo bendraklasius pastarajam padėti.
5.	Mokyklos psichologas	Teikti vaikui psichologinę, psichoterapinę pagalbą, gerinti klasės psichologinį mikroklimatą tiriamojo atžvilgiu. Atsakingas už žaidimo terapijos taikymą.
6.	Vaiko bendraklasiai	Skatinami padėti tiriamajam susidoroti su sunkumais, jį palaikyti bei priimti tokį, koks yra.

Plano eiga (etapai):

I etapas: Vaikas, jo mama supažindinami su plano tikslais, metodika, aptariama, ar numatyti plane tikslai atitinka vaiko poreikius.

II etapas: Įgyvendinimas - socialinis pedagogas konsultuoja mokyklos pedagogus, vaiko gimdytoją, koku būdu ir kaip pastarajam padėti, dirba su vaiku bei jo bendraklasiais. Mokyklos psichologas taiko individualią ir grupinę žaidimų terapiją tiriamajam bei klasės kolektyvui.

Terapiniai užsiėmimai su visa klase vyksta kiekvieną pirmadienį (klasių valandėlių) metu, su tiriamuoju individualiai po pamokų - 2 kartus per savaitę. Su socialiniu pedagogu vaikas ir jo bendraklasiai dirba vieną kartą per savaitę.

III etapas: Darbo efektyvumo tikrinimas: Po 2 savaitių buvo įvertinami ir aptariami tiriamojo pokyčiai su juo pačiu, vaiko gimdytoja, mokyklos pedagogais, psichologu. Kadangi darbo eigoje buvo matomi Muhamedo teigiami pokyčiai, buvo nuspręsta nieko nekeičiant toliau vykdyti plano tikslus, taikant numatytus metodus.

IV etapas: Apibendrinami individualios socioedukacinės pagalbos plano rezultatai, su asmenimis dalyvavusiais intervencijos plane, pasinaudojus situacijos įvertinimu, modeliuojamos plano perspektyvos.

Rezultatų įvertinimas

Geranoriška bendradarbiavimo

Perspektyvos modeliavimas

<p>atmosfera, tinkama priežiūra, pozityvus darbas sudarė prielaidas Muhamedui pajusti mokykloje teigiamų emocijų: džiaugsmą, viltį, jog padėtis gali keistis į gerąją pusę. Vaikui mokykla nebekėlė tokio baimės jausmo, kokį jis jautė anksčiau. Berniukas klasėje pradėjo po truputį bendrauti su keliais mokiniais, todėl mokykloje nebesijaučia toks vienišas ir atstumtas, dingo vaiko varžymasis ir įtampa, jis tapo aktyvesniu.</p> <p>Bendraklasiai liovėsi fiziškai smurtauti prieš tiriamąjį, tačiau patyčių dar kartais pasitaiko. Atlikus pakartotinį Rozenberg savęs vertinimo testą, nustatytas adekvatus vaiko savęs vertinimas - 17 balų (buvo 14 balų). Akivaizdu, jog dirbama su berniuku teigiama linkme.</p>	<p>Atsižvelgiant į pasiektus darbo rezultatus, vaiko poreikius, numatyta:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Vaikui pagalbos teikimą su numatytais plane tikslais bei juos įgyvendinti padedančiais metodais pratęsti dar 2 savaitėms; ▪ Socialinio pedagogo prevencinė veikla su vis dar smurtaujančiais prieš tiriamąjį vaikais.
--	--

Intervencijos planas Nr. 2

Vaiko vardas	Andrius
Atsakingas asmuo	Darbo autorė, mokyklos socialinis pedagogas
Plano trukmė	4 savaitės.
<p>Trumpas problemos aprašymas: Andrius mokosi 6f klasėje. Berniukas – jauniausias iš trijų vaikų šeimoje. Jo brolis ir sesuo jau suaugę, kartu nebegyvena. Tėtis mirė prieš kelerius metus, todėl šiuo metu Andrius gyvena kartu su mama. Berniukas nedidelio ūgio, smulkaus sudėjimo, ilgokų plaukų, nešioja akinukus. Mokykloje nesijaučia saugus, nes nuolat patiria kitų mokinių naudojamą prieš jį prievartą: dažnai yra stumdomas, bendraklasiai nepraleidžia jo einant koridoriu, neretai atiminėja ir gadina vaiko asmeninius daiktus (pvz., <i>akinius</i>), nuolat tyčiojasi iš tiriamojo išvaizdos, aprangos, pravardžiuoja negražiais žodžiais (pvz., <i>neūžauga</i>). Todėl klasėje vaikas neturi draugų, jaučiasi vienišas, atstumtas. Pasak auklėtojos, dažnai nelanko mokyklos. Berniukas yra nedrąsus, neaktyvus, jam labai sunku susirasti draugų. Pagal atliktą socialinės pedagoginės diagnostikos metu Rozenberg savęs vertinimo testą, nustatyta, jog bernuko žema savivertė (13 balų). Taip pat išsiaiškinta prasta vaiko savijauta mokykloje: Andrius dažnai jaučia įtampą (<i>Man sunku atsipalaiduoti</i>); nerimą (<i>Jaučiuosi sutrikęs</i>); liūdesį (<i>Jaučiuosi susikrimtęs</i>), visas išvardintas emocijas vaikas patiria mokykloje todėl, kad bendramoksliai jį ignoruoja, nuolat tyčiojasi ar kitaip smurtauja bei todėl, kad vaikas neturi klasėje draugų.</p>	

<p>Tiksiai ir uždaviniai: <i>(kadangi Andriaus panaši situacija bei problema į bendraklasio Muhamedo, jam numatyti tie patys darbo tiksiai bei metodai).</i></p> <p>1. <i>Mokinio savivertės ugdymas:</i></p> <p>a) Padėti moksleiviui tiksliau vertinti savo gebėjimus ir galimybes;</p> <p>b) Padėti jam save pažinti, ugdyti savęs priėmimą.</p> <p>2. <i>Savijautos mokykloje gerinimas:</i></p> <p>a) Sumažinti emocinę vaiko įtampą;</p> <p>b) Gerinti sugebėjimą pačiam spręsti sunkumus.</p> <p>3. <i>Vaiko integravimas į klasės kolektyvą:</i></p> <p>a) vaiko bei jo bendraklasių socialinių įgūdžių formavimas;</p> <p>b) Ugdyti tiriamojo pasitikėjimą klase.</p>	<p>Metodai</p> <p>Individualūs pokalbiai.</p> <p>Konsultavimas.</p> <p>Žaidimų (kaip psichokorekcinės priemonės) terapija: individuali ir grupinė (dirbant kartu su vaiko klase).</p> <p>Socialinės elgesio korekcijos metodai:</p> <p><i>Nuomonės išsiaiškinimo apie mokinį technika</i> – naudojama pakeisti nusistovėjusią klasėje nuomonę apie kiekvieną asmenybę;</p> <p><i>Ugdomieji susirinkimai</i> – naudojami tam, kad mokiniai susiorientuotų bendroje susiklosčiusioje klasės situacijoje ir panorėtų susidoroti su esamais sunkumais.</p>	
<p>Numatomi rezultatai:</p> <p>Žymiai pagerės bendra vaiko savijauta mokykloje.</p> <p>Andrius susiras klasėje draugų.</p> <p>Savęs nuvertinimą pakeis adekvati savivertė.</p> <p>Bendraklasiai nebenaudos prieš tiriamąjį prievartos, jo nebeatstums, neignoruos.</p>		
<p>Intervencijos plano įgyvendinime dalyvaujantys asmenys</p>	<p>Jų veikla ir atsakomybė:</p>	
<p>1.</p>	<p>Mama</p>	<p>Intensyviai stebėti vaiką, tinkamu metu socialiai pastiprinti, pagirti, parodyti vaikui, jog šis yra pastebimas ir mylimas. Skirti užduotį, kuri garantuotų sėkmę, ir taip formuoti vaiko pasitikėjimą savimi.</p>
<p>2.</p>	<p>Klasės auklėtojas/ mokytojai</p>	
<p>3.</p>	<p>Vaikas</p>	<p>Įgalinamas, padedant specialistams, spręsti savo problemas.</p>
<p>4.</p>	<p>Mokyklos socialinis pedagogas</p>	<p>Teikti vaikui, jo tėvams socialinę – pedagoginę pagalbą: konsultuoti, patarti, mokyti. Skatinti</p>

		tiriamąjį bendraklasius pastarajam padėti.
5.	Mokyklos psichologas	Teikti vaikui psichologinę, psichoterapinę pagalbą, gerinti klasės psichologinį mikroklimatą tiriamąjį atžvilgiu. Atsakingas už žaidimo terapijos taikymą.
6.	Vaiko bendraklasiai	Skatinami keisti savo elgesį tiriamąjį atžvilgiu, padėti jam susidoroti su sunkumais, palaikyti bei priimti tokį, koks yra.

Plano eiga (etapai):

I etapas: *Vaikas, jo gimdytoja supažindinami su plano tikslais, metodika, aptariama, ar numatyti plane tikslai atitinka vaiko poreikius.*

II etapas: Įgyvendinimas - *socialinis pedagogas konsultuoja mokyklos pedagogus, vaiko mamą, kokiu būdu ir kaip pastarajam padėti, dirba su vaiku bei jo bendraklasiais. Mokyklos psichologas taiko individualią ir grupinę žaidimų terapiją tiriamajam bei klasės kolektyvui.*

Terapiniai užsiėmimai su visa klase vyksta kiekvieną pirmadienį (klasių valandėlių) metu, su tiriamuoju individualiai po pamokų - 2 kartus per savaitę. Su socialiniu pedagogu vaikas ir jo bendraklasiai dirba vieną kartą per savaitę.

III etapas. Darbo efektyvumo tikrinimas: *Po 2 savaičių buvo įvertinami ir aptariami tiriamąjį pokyčiai su juo pačiu, mama, mokyklos pedagogais, psichologu. Nepastebėjus ženklių rezultatų, t. y. nors bendraklasiai padedant socialiniam pedagogui, psichologui stengėsi užmegzti tarpasmeninius santykius su berniuku, tačiau pastarasis vis dar buvo uždaras, nelinkęs bendrauti, todėl mokykloje jautėsi įsitempęs, buvo nuspręsta šiek tiek pakoreguoti vaikui teikiamos pagalbos planą.*

Vaikas nusivylė, jog šiam nepavyksta įgyvendinti darbo plane numatytų tikslų, todėl berniukui socialinis pedagogas paaiškino, kad ne visada teigiamų rezultatų pasiekama iš karto, kad kartais tam prireikia daugiau laiko bei kantrybės.

IV etapas. Darbo plano koregavimas: *Bendradarbiaujant su tiriamąjį gimdytoja, pastebėta, jog pastaroji turi nemažai sunkumų, kurie neigiamai veikia Andrių, todėl jai dalyvaujant kartu su sūnumi buvo pasiūlytos individualios psichologo konsultacijos.*

Numatyta sustabdyti vaiko ir klasės terapiją, kadangi atsiskleidė, jog Andriui buvimas grupėje yra per didelis iššūkis. Nuspręsta dirbti tik individualiai su tiriamuoju, siekiant išspręsti vaiko asmenines problemas, padėti įveikti sunkumus, analizuoti dalykus, dėl kurių jam sunku grupėje.

Individualaus darbo metu ugdytinis rengiamas vėliau ateiti į grupę ir mokomas tapti jos nariu. Bendradarbiaujant su mokyklos pedagogais buvo sudarytos sąlygos vaiko saviraiškai pamokų metu bei naudojantis vertinimo sistema, stiprinti vaiko pasitikėjimą savimi.

V etapas. Apibendrinami individualios socioedukacinės pagalbos plano rezultatai, su asmenimis dalyvavusiais intervencijos plane, pasinaudojus situacijos įvertinimu, modeliuojamos plano perspektyvos.

Rezultatų aptarimas

Per keturias socioedukacinio darbo savaites Andriaus rezultatai neženklūs. Džiugina tai, jog terapinių žaidimų metu vaikui pavyko atsipalaiduoti, užsimiršti, patirti pozityvių emocijų. Tai pagerino tiriamojo bendrą savijautą mokykloje. Antra, bendraklasiai, padedami mokyklos pedagogų, liovėsi smurtauti prieš berniuką. Pakartojus Rozenberg savęs vertinimo testą, nustatyta, jog bernuko adekvatus savęs vertinimas, tačiau surinkti balai (15 balų) yra “ant ribos”. Kita vertus, per plano įgyvendinimo laikotarpį nepavyko vaiko integruoti į klasės kolektyvą, berniukas vis dar nesusirado klasėje draugų.

Perspektyvos modeliavimas

Atsižvelgiant į vaiko probleminę situaciją numatyta:

- Vaikui pagalbos teikimą pratęsti iki mokslo metų pabaigos (birželio mėn.)
- Gegužės viduryje bandyti tiriamąjį integruoti į grupinę veiklą.
- Birželio mėnesį pakartotinai įvertinus situaciją, numatyti plano perspektyvas.

Intervencijos planas Nr. 3

Vaiko vardas	Miglė
Atsakingas asmuo	Darbo autorė, mokyklos socialinis pedagogas
Darbo trukmė	4 savaitės.
Trumpas problemos aprašymas:	
Miglė mokosi 6c klasėje. Mergaitė – vienturtis vaikas šeimoje. Miglės tėvai išsiskyrę, mergaitė šiuo metu gyvena kartu tik su mama. Anksčiau, su jomis gyveno mamos draugas, tačiau 2010 m. vasarą šis išsikraustė. Su vadinamu	

„patėviu“ Miglė sutarė neblogai, klasės auklėtojos teigimu, pastarasis rūpinosi mergaite: kartu su mama lankydavosi mokyklos susirinkimuose, važiuodavo kartu į ekskursijas.

Tiriamoji ganėtinai aukšto ūgio, stambaus sudėjimo, tamsių ilgų plaukų. Mokykloje jaučiasi saugi tik kartais, nuolat patiria kitų mokinių patyčias dėl savo išvaizdos, yra pravardžiuojama negražiais žodžiais (*pvz., storule*). Kartais bendraklasiai atiminėja ir gadina jos asmeninius daiktus, mėto juos į mergaitę. Todėl su bendraklasiais tiriamoji sutaria prastai, nors kelias drauges teigė klasėje turinti. Antra vertus, mergaitei sunku susirasti draugų, nes ji yra nedrąsi, bijo apsijuokti. Pagal atliktą socialinės pedagoginės diagnostikos metu Rozenberg savęs vertinimo testą, nustatyta, jog tiriamosios žema savivertė (14 balų). Taip pat išsiaiškinta, jog Miglė dažnai mokykloje būna išsigandusi, jaučiasi prislėgta. Šios vaiko emocijos susijusios su patiriama prievarta mokykloje, taip pat su prastu jos atžvilgiu klasės mikroklimatu.

Tikslai ir uždaviniai:

1. *Klasės psichologinio mikroklimato gerinimas:*

- a) vaiko bei jo bendraklasių socialinių įgūdžių formavimas;
- b) Vaikų elgesio bei požiūrio tiriamosios atžvilgiu korekcija
- c) Ugdyti tiriamosios pasitikėjimą klase.

2. *Mokinės savivertės ugdymas:*

- a) Skatinti mergaitę pozityviai mąstyti
- b) Padėti moksleivei tiksliau vertinti savo gebėjimus ir galimybes;
- c) Padėti mergaitei save pažinti, ugdyti savęs priėmimą.

3. *Savijautos mokykloje gerinimas:*

- a) Sumažinti emocinę tiriamosios įtampą;
- b) Gerinti sugebėjimą pačiai spręsti sunkumus.

Metodai

Individualūs pokalbiai.

Konsultavimas.

Žaidimų (kaip psichokorekcinės priemonės) terapija: individuali ir grupinė (dirbant kartu su vaiko klase). Socialinės elgesio korekcijos metodai: *Grupinio sprendimo technika* – padeda likviduoti tarpgrupinius prieštaravimus, pasitaikančius neformaliame klasės gyvenime *Nuomonės išsiaiškinimo apie mokinį technika* – naudojama pakeisti nusistovėjusią klasėje nuomonę apie kiekvieną asmenybę;

Numatomi rezultatai:

Ženkliai pagerės tiriamosios savęs vertinimas.

Mergaitė taps drąsesnė, pagerės jos socialiniai įgūdžiai: tiriamoji lengviau gebės susidraugauti..

Bendraklasiai nebenaudos prieš tiriamąją prievartos.

Intervencijos plano įgyvendinime dalyvaujantys asmenys		Jų veikla ir atsakomybė:
1.	Mama	Intensyviai stebėti vaiką, tinkamu metu socialiai pastiprinti, pagirti, parodyti vaikui, jog šis yra pastebimas ir mylimas. Skirti užduotį, kuri garantuotų sėkmę, ir taip formuoti vaiko pasitikėjimą savimi.
2.	Klasės auklėtojas/ mokytojai	
3.	Vaikas	Įgalinamas, padedant specialistams, spręsti savo problemas.
4.	Mokyklos socialinis pedagogas	Teikti vaikui, jo tėvams socialinę – pedagoginę pagalbą: konsultuoti, patarti, mokyti. Skatinti tiriamosios bendraklasių pastarajai padėti.
5.	Mokyklos psichologas	Teikti vaikui psichologinę, psichoterapinę pagalbą, gerinti klasės psichologinį mikroklimatą tiriamosios atžvilgiu. Atsakingas už žaidimo terapijos taikymą.
6.	Vaiko bendraklasiai	Skatinami keisti savo požiūrį bei elgesį tiriamosios atžvilgiu, padėti mergaitei susidoroti su sunkumais, ją palaikyti bei priimti tokią, kokia yra.

Plano eiga (etapai):

I etapas: *Vaikas, jo gimdytoja supažindinami su plano tikslais, metodika, aptariama, ar numatyti plane tikslai atitinka vaiko poreikius.*

II etapas: Įgyvendinimas - *socialinis pedagogas konsultuoja mokyklos pedagogus, vaiko mamą, koku būdu ir kaip mergaitei padėti, dirba su tiriamąja bei jos bendraklasiais. Mokyklos psichologas taiko individualią ir grupinę žaidimų terapiją tiriamajai bei klasės kolektyvui, siekdamas pagerinti pastarosios psichologinį mikroklimatą.*

Terapiniai užsiėmimai su visa klase vyksta 2 kartus per savaitę po pamokų. Su tiriamąja individualiai psichologas dirba po pamokų – 1 kartą per savaitę. Su socialiniu pedagogu Miglė ir jos bendraklasiai dirba vieną kartą per savaitę.

III etapas. Darbo efektyvumo tikrinimas: Po 2 savaitių buvo įvertinami ir aptariami darbo pokyčiai su tiriamąja, jos mama, mokyklos pedagogais, psichologu.

IV etapas. Apibendrinami individualios socioedukacinės pagalbos plano rezultatai, su asmenimis dalyvavusiais intervencijos plane, pasinaudojus situacijos įvertinimu, modeliuojamos plano perspektyvos.

Rezultatų aptarimas

Per keturias socioedukacinio darbo savaites Miglė tapo žymiai drąsesnė, komunikabilesnė, labiau pasitikinti savo jėgomis. Pakartojus Rozenberg savęs vertinimo testą, nustatyta, jog mergaitės savivertė žymiai pagerėjo: savęs nuvertinimą (14 balų) pakeitė adekvatus savęs vertinimas (19 balų). Pagerėjo tiriamosios savijauta mokykloje: mergaitė padedant specialistams, atsikratė baimės jausmo, prislėgtos nuotaikos. Terapiniai psichologo užsiėmimai padėjo mokinei bei visai klasei pajusti teigiamų emocijų, labiau vienas kitą pažinti ir priimti. Plano intervencijos laikotarpiu bendramoksliai liovėsi naudoti prievartą, nors kita vertus, ne visi vaikai dar linkę bendrauti su tiriamąja.

Perspektyvos modeliavimas

Atsižvelgiant į pasiektus rezultatus, numatyta:

- Psichologo terapinius užsiėmimus su tiriamąja individualiai bei su bendraklasiais (tais, kurie vis dar nepriima mergaitės) pratęsti 2 savaitėms.
- Po 2 savaitių pakartotinis rezultatų aptarimas ir tolimesnės darbo perspektyvos planavimas.

Vaiko vardas	Erikas
Atsakingas asmuo	Darbo autorė, mokyklos socialinis pedagogas
Darbo trukmė	4 savaitės.
<p>Trumpas problemos aprašymas: Erikas mokosi 6e klasėje. Berniukas – vyriausias iš dviejų vaikų šeimoje. Gyvena su abiem tėvais. Tiriamasis nedidelio ūgio, normalaus sudėjimo, rusvos plaukų spalvos. Mokykloje jaučiasi saugus tik kartais, nes nuolat patiria kitų mokinių patyčias dėl savo išvaizdos, aprangos, yra pravardžiuojamas negražiais žodžiais (<i>pvz., ryžiku</i>), atstumiamas bei ignoruojamas bendraklasių. Kartais berniukas yra stumdomas, spardomas, kiti mokiniai tyčia pakiša jam koją, kad šis pavirstų, nuolat apmėto įvairiais daiktais. Todėl su bendraklasiais tiriamasis sutaria prastai, nors keletą draugų teigė klasėje turintis. Antra vertus, Erikui sunku susidraugauti, nes jam gėda, bijo būti atstumtas. Pagal atliktą socialinės pedagoginės diagnostikos metu Rozenberg savęs vertinimo testą, nustatytas adekvatus savęs vertinimas, tačiau ribinis (15 balų). Mokykloje tiriamasis jo paties žodžiais tariant jaučiasi <i>“normaliai”</i>, nors būna akimirų, kai jaučia pyktį savo bendraklasiams, nori kerštauti.</p>	
<p>Tikslai ir uždaviniai:</p> <p>1. <i>Klasės psichologinio mikroklimato gerinimas:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a) vaiko bei jo bendraklasių socialinių įgūdžių formavimas; b) Vaikų elgesio bei požiūrio tiriamojo atžvilgiu korekcija c) Ugdyti tiriamojo pasitikėjimą klase <p>2. <i>Stiprinti mokinio savigarbą:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> .a) Ugdyti tikslesnę savęs suvokimą ir vertinimą; b) Padėti moksleiviui tiksliau vertinti savo gebėjimus ir galimybes; c) Ugdyti savęs priėmimą; d).Skatinti pozityvų mąstymą. 	<p>Metodai</p> <p>Individualūs pokalbiai. Konsultavimas. Žaidimų (kaip psichokorekcinės priemonės) terapija: individuali ir grupinė (dirbant kartu su vaiko klase). Socialinės elgesio korekcijos metodai: <i>Grupinio sprendimo technika</i> – padeda likviduoti tarpgrupinius prieštaravimus, pasitaikančius neformaliame klasės gyvenime <i>Nuomonės išsiaiškinimo apie mokinį technika</i> – naudojama pakeisti nusistovėjusią klasėje nuomonę apie kiekvieną asmenybę; <i>Minčių lietaus“ metodas</i> – padedantis kūrybiškai nuteikti vaiką, plėtoti „neramią fantaziją“, kūrybinį mąstymą sprendžiant jaudinančius klausimus.</p>

Numatomi rezultatai:

Ženkliai pagerės klasės psichologinis mikroklimatas: bendraklasiai liausis naudoti prievartą prieš tiriamąjį, jį ignoruoti bei atstumti.

Pagerės vaiko socialiniai įgūdžiai: tiriamasis lengviau gebės susidraugauti..

Pagerės vaiko savigarba, savęs priėmimas.

Intervencijos plano įgyvendinime dalyvaujantys asmenys**Jų veikla ir atsakomybė:**

1.	Tėvai	Intensyviai stebėti vaiką, tinkamu metu socialiai pastiprinti, pagirti, parodyti vaikui, jog šis yra pastebimas ir mylimas. Skirti užduotį, kuri garantuotų sėkmę, ir taip formuoti vaiko pasitikėjimą savimi.
2.	Klasės auklėtojas/ mokytojai	
3.	Vaikas	Įgalinamas, padedant specialistams, spręsti savo problemas.
4.	Mokyklos socialinis pedagogas	Teikti vaikui, jo tėvams socialinę – pedagoginę pagalbą: konsultuoti, patarti, mokyti. Skatinti tiriamosios bendraklasių pastarajai padėti.
5.	Mokyklos psichologas	Teikti vaikui psichologinę, psichoterapinę pagalbą, gerinti klasės psichologinį mikroklimatą tiriamojo atžvilgiu. Atsakingas už žaidimo terapijos taikymą.
6.	Vaiko bendraklasiai	Skatinami keisti savo požiūrį bei elgesį tiriamojo atžvilgiu, priimti vaiką, jo nebeignoruoti ir neatstumti.

Plano eiga (etapai):

I etapas: *Vaikas, jo gimdytojai supažindinami su plano tikslais, metodika, aptariama, ar numatyti plane tikslai atitinka vaiko poreikius.*

II etapas: Įgyvendinimas – *socialinis pedagogas konsultuoja mokyklos pedagogus, vaiko tėvus, koku būdu ir kaip padėti berniukui, dirba su tiriamuoju bei jo bendraklasiais. Mokyklos psichologas taiko individualią ir grupinę žaidimų terapiją tiriamajam bei klasės kolektyvui, siekdamas pagerinti pastarosios psichologinį mikroklimatą.*

Terapiniai užsiėmimai su visa klase vyksta 2 kartus per savaitę po pamokų.

Su tiriamuoju individualiai psichologas dirba po pamokų – 1 kartą per savaitę. Su socialiniu pedagogu Erikas ir jo bendraklasiai dirba vieną kartą per savaitę.

III etapas. Darbo efektyvumo tikrinimas: *Po 2 savaičių buvo įvertinami ir aptariami darbo pokyčiai su tiriamuoju, jo tėvais, mokyklos pedagogais, psichologu.*

IV etapas. Darbo plano koregavimas: *Atsižvelgiant į vaiko poreikius, įpusėjus darbo planui, buvo nuspręsta, jog su tiriamuoju mokyklos psichologas dirbs ne vieną, o du kartus per savaitę.*

V etapas. *Apibendrinami individualios socioedukacinės pagalbos plano rezultatai, su asmenimis dalyvavusiais intervencijos plane, pasinaudojus situacijos įvertinimu, modeliujamos plano perspektyvos.*

Rezultatų aptarimas

Per keturias socioedukacinio darbo savaites Erikui pavyko pasiekti teigiamų pokyčių: berniukas tapo labiau pasitikintis savimi, linksmesnis. Rozenberg savęs vertinimo testo pakartojimo rezultatai parodė, jog buvo pasiektas darbo tikslas - paskatinti vaiko savigarbą (19 balų). Terapiniai psichologo užsiėmimai padėjo mokiniui bei visai klasei pajusti teigiamų emocijų, labiau vienas kitą pažinti ir priimti. Plano intervencijos laikotarpiu bendramoksliai liovėsi naudoti prievartą, vaikas nebuvo ignoruojamas ar atstumtas, nors kita vertus, ne su visais klasės draugais Erikas susidraugavo, berniukas jaučia, kad kai kurie vaikai jo vis dar nemėgsta.

Perspektyvos modeliavimas

Atsižvelgiant į pasiektus rezultatus, numatyta:

- Psichologo terapinius užsiėmimus su tiriamuoju bei jo bendraklasiais (tais, kurie vis dar nepriima Eriko) pratęsti 2 savaitėms.
- Po 2 savaičių pakartotinis rezultatų aptarimas ir tolimesnės darbo perspektyvos planavimas.

Intervencijos planas Nr. 5

Vaiko vardas	Laurita
Atsakingas asmuo	Darbo autorė, mokyklos socialinis pedagogas
Darbo trukmė	4 savaitės.
Trumpas problemos aprašymas: Laurita mokosi 6e klasėje. Mergaitė – jauniausias vaikas šeimoje. Turi du vyresnius brolius. Gyvena su abiem tėvais. Mergaitė normalaus ūgio, tik labai smulkutė. Mokykloje jaučiasi saugi tik kartais, nes dažnai bendraklasių yra stumdoma, dažnai kiti mokiniai atima jos asmeninius daiktus ir pastaruosius gadina, kartais mergaitė yra apspjaudoma, apmėtoma įvairiais daiktais, nuolat pravardžiuojama negražiais žodžiais („ <i>kaulų maišas</i> “,) apkalbinėjama. Todėl su bendraklasiais (ypatingai berniukais) tiriama sutaria prastai. Nors draugių klasėje turi nemažai. Mergaitei lengva susidraugauti, ji – labai aktyvi, kalbi, šiek tiek išdykusi. Pagal atliktą socialinės pedagoginės diagnostikos metu Rozenberg savęs vertinimo testą, nustatytas adekvatus savęs vertinimas, (19 balų). Mokykloje tiriama jaučiasi neblogai, tik labai norėtų, jog bendraklasiai liautųsi smurtavę.	

<p>Tikslai ir uždaviniai:</p> <p>1. <i>Klasės psichologinio mikroklimato gerinimas:</i></p> <p>b) Vaikų elgesio bei požiūrio tiriamosios atžvilgiu korekcija</p> <p>c) bendraklasių socialinių įgūdžių formavimas</p>	<p>Metodai</p> <p>Individualūs pokalbiai.</p> <p>Konsultavimas.</p> <p>Žaidimų (kaip psichokorekcinės priemonės) grupinė terapija;</p> <p>Socialinės elgesio korekcijos metodai:</p> <p><i>Grupinio sprendimo technika</i> – padeda likviduoti tarpgrupinius prieštaravimus, pasitaikančius neformaliame klasės gyvenime</p> <p><i>Nuomonės išsiaiškinimo apie mokinį technika</i> – naudojama pakeisti nusistovėjusią klasėje nuomonę apie kiekvieną asmenybę;</p>	
<p>Numatomi rezultatai:</p> <p>Ženkliai pagerės klasės psichologinis mikroklimatas: bendraklasiai liausis naudoti prievartą prieš tiriamąją.</p>		
<p>Intervencijos plano įgyvendinime dalyvaujantys asmenys</p>	<p>Jų veikla ir atsakomybė:</p>	
<p>1.</p>	<p>Tėvai</p>	<p>Intensyviai stebėti vaiką, tinkamu metu socialiai pastiprinti, pagirti, parodyti vaikui, jog šis yra pastebimas ir mylimas. Skirti užduotį, kuri garantuotų sėkmę, ir taip formuoti vaiko pasitikėjimą savimi.</p>
<p>2.</p>	<p>Klasės auklėtojas/ mokytojai</p>	
<p>3.</p>	<p>Vaikas</p>	<p>Įgalinamas, padedant specialistams, spręsti savo problemas.</p>
<p>4.</p>	<p>Mokyklos socialinis pedagogas</p>	<p>Teikti vaikui, jo tėvams socialinę – pedagoginę pagalbą: konsultuoti, patarti, mokyti. Skatinti tiriamosios bendraklasius pastarajai padėti.</p>
<p>5.</p>	<p>Mokyklos psichologas</p>	<p>Teikti vaikui psichologinę, psichoterapinę pagalbą, gerinti klasės psichologinį mikroklimatą tiriamojo atžvilgiu. Atsakingas už žaidimo terapijos taikymą.</p>

6.	Vaiko bendraklasiai	Skatinami keisti savo požiūrį bei elgesį tiriamosios atžvilgiu.
<p>Plano eiga (etapai):</p> <p>I etapas: <i>Mergaitė, jos gimdytojai supažindinami su plano tikslais, metodika, aptariama, ar numatyti plane tikslai atitinka tiriamosios poreikius.</i></p> <p>II etapas: Įgyvendinimas - <i>socialinis pedagogas konsultuoja mokyklos pedagogus, vaiko tėvus, koku būdu ir kaip padėti mergaitei, dirba su tiriamosios bendraklasiais. Mokyklos psichologas grupinę žaidimų terapiją klasės kolektyvui, siekdamas pagerinti pastarosios psichologinį mikroklimatą. Terapiniai užsiėmimai su visa klase vyksta 2 kartus per savaitę po pamokų. Socialinis pedagogas su mergaitės bendraklasiais dirba individualiai kartą per savaitę.</i></p> <p>III etapas. Darbo efektyvumo tikrinimas: <i>Po 2 savaitių buvo pirminis darbo pokyčių su asmenimis, dalyvavusiais intervencijos plane įvertinimas ir aptarimas.</i></p> <p><i>Planas nekoreguojamas.</i></p> <p>IV etapas. <i>Apibendrinami individualios socioedukacinės pagalbos plano rezultatai, su asmenimis dalyvavusiais intervencijos plane, pasinaudojus situacijos įvertinimu, modeliuojamos plano perspektyvos.</i></p>		
<p>Rezultatų aptarimas:</p> <p>Geranoriškos bendradarbiavimo atmosferos, tinkamos priežiūros, pozityvaus darbo dėka per keturias socioedukacinio darbo savaites buvo pasiektas numatytas plane darbo rezultatas - pagerėjo klasės psichologinis mikroklimatas, bendraklasiai intervencijos plano vykdymo laikotarpiu liovėsi smurtauti prieš tiriamąją. Terapiniai psichologo užsiėmimai padėjo tiek pačiai mokinei, tiek jos bendraklasiams pajusti teigiamų emocijų, labiau vienas kitą pažinti ir priimti.</p>		<p>Perspektyvos modeliavimas</p> <p>Atsižvelgiant į pasiektus rezultatus, numatyta:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Po plano užbaigimo bendradarbiaujant su klasės auklėtoja, stebėti mergaitę ir prieš ją smurtavusius moksleivius porą savaitių, siekiant išsiaiškinti, ar pasiekti rezultatai nebuvo laikini.

